

BREZHONEG ...BUAN HAG AES

a BEGINNER'S COURSE IN BRETON

Adapted from the French of Per Denez

by

R. Delaporte



CORK UNIVERSITY PRESS

BREZhoneG ...BUan haG aES

Edited by

Colm de Barra, M.A., Ph.D.

Professor of Celtic & Medieval Irish Language & Literature
University College, Cork

Illustrated by RMC

CORK UNIVERSITY PRESS

1977

BREZHONEG ...BUAN HAG AES

A BEGINNER'S COURSE IN BRETON

Adapted from the French of Per Denez
Maître-Assistant
à l'Université de Haute-Bretagne, Rennes

by

Raymond Delaporte, D.en D., Dip. Et. Celt. (Rennes)
Assistant in Breton, University College, Cork

Preface by

Pádraig Ó Riain, M.A., Ph.D.
Professor of Early & Medieval Irish Language & Literature
University College, Cork

Illustrations by NONO

CORK UNIVERSITY PRESS
1977

© CORK UNIVERSITY PRESS
and Raymond Delaporte, 1977

ISBN 0-902561-11-1

Acknowledgement

This English version, adapted from the book *Brezhoneg Buan Hag Aes* by Per Denez, is published with the kind permission of the copyright holders: Société Industrielle de Reproduction Sonore OMNIVOX Paris and Per Denez 1972.

The original edition was published by OMNIVOX, ISBN 2-85294-018-3.

All cassette tapes and records of the Breton text of this book are available from: S.I.R.S. OMNIVOX, 8 rue de Berri - 75008 Paris.

contents

	Pages
Preface	9
Introduction	11
Guide to Breton Pronunciation	15
 Kentel 1. - The articles. Verb <i>to be</i> : use of <i>a zo</i> and <i>eo</i> . The negation <i>ne ... ket</i> . Position of the adjectives. The demonstratives: <i>al ... mañ</i> , <i>al ... se</i> . The conjunction <i>ha</i> , <i>hag</i>	24
Kentel 2. - The verb: <i>emañ</i> ; <i>eus</i> . Verb with a plural subject. The possessive case: <i>merc'h ar mestr-skol</i> . Mutations marking gender. Mutations caused by certain words. Contracted article <i>en</i> , <i>er</i> , <i>el</i> . The diminutive <i>-ig</i>	32
Kentel 3. - Verb <i>to be</i> : present, imperfect, future: 3rd singular. Verbal particles <i>a</i> and <i>e</i> . Negation. Negative answer with verb <i>to be</i> . Verb and subject: conjugation with subject expressed. Mutations as mark of feminine	40
Kentel 4. - Verb <i>to be</i> : conjugation with subject expressed; present, imperfect, future. Verb <i>to be</i> : present tense, table of conjugation with endings. Present of location: <i>emañ</i> : table of conjugation with endings. Table of endings for Present of <i>to be</i> . Conjugation in the negative. Present Participle. The progressive form. The imperative. Affirmative answer to negative question. Soft mutations: table. Mutations as mark of gender	48
Kentel 5. - Verb <i>bezañ</i> : imperfect, conjugation with endings. Future, conjugation with endings. Verb <i>bezañ</i> : conjugation with endings and verbal particle. Comparative: <i>-oc'h ... eget</i> (or <i>evit</i>). Superlative <i>-añ</i> . Mutations after <i>hini</i>	58
Kentel 6. - Conjugation of verb <i>to have</i> . Present tense: table. Future tense of <i>to have</i> : table; table showing how to recognise persons in verb <i>to have</i> . How verb <i>to have</i> is used. The verbal noun. Suffix plural <i>-où</i> . Soft mutations after <i>pe</i>	66

<i>Kentel 7.</i> —	Verb <i>bezañ</i> : imperfect, conjugation with endings. Table of endings for Imperfect tense. Verb <i>bezañ</i> : future, conjugation with endings: table. Table of endings for future tense. Personal pronouns used as subjects: table. <i>Ha</i> interrogative word. The feminine suffix <i>-ez</i> . The plural suffix <i>-ioù</i>	76
<i>Kentel 8.</i> —	Two types of conjugation. Conjugation with subject and conjugation with endings. Verbal stem. Endings of present tense for regular verbs: table. The verbal particles. Conjugated prepositions: <i>ganin</i> , <i>ganit</i> , <i>ganeoc'h</i> , <i>ganeomp</i> . Soft mutations. Mixed mutations.	82
<i>Kentel 9.</i> —	Present tense of regular verb: endings. Imperative. Past participle. The days of the week: <i>dilun</i> and <i>al lun</i> . Complete table of mixed mutations	90
<i>Kentel 10.</i> —	Endings as distinctive marks of tenses: Present, Imperfect, Future. Conjugation with subject. Future: conjugation with endings. Table of endings for the Future tense. Stem of verbs: cases of changes of vowels between stem and verbal noun. Conjunction of subordination: <i>pa</i> and <i>ma</i> . Mutations after <i>pa</i> . Plural endings: <i>-où</i> , <i>-ioù</i> , <i>-ed</i> . Conjugated prepositions: <i>dit</i> , <i>dezh</i> , <i>deoc'h</i> . Numerals from 1 to 10.	98
<i>Kentel 11.</i> —	Imperfect of verb <i>to have</i> : table. Imperfect of regular verb: table of endings. Revision of Present, Imperfect and Future tenses of regular verbs. Verb and subject — rules of agreement. Verb <i>ober</i> . Mutations: aspiration. Mutations and plural. Plural: <i>tud</i> , <i>bugale</i> . Conjugated preposition <i>din</i> . Soft mutations after <i>daou</i> . Feminine of <i>daou</i> : <i>div</i> . Nouns remain singular after numerals	106
<i>Kentel 12.</i> —	Conjugation with <i>ober</i> : the three types of conjugations: how to use them. Verb <i>ober</i> : present tense, table; future. Use of <i>ober</i> . Plural endings in <i>-ien</i> and <i>-i</i> ; the plural <i>kezeg</i> . Mutations in the plural; difference according to gender. Mutation of adjectives after nouns. Conjugated prepositions: <i>eidon</i> , <i>evidout</i> , <i>warno</i> , <i>ganto</i>	116
<i>Kentel 13.</i> —	Verb <i>bezañ</i> : habitual present; conjugation with subject; conjugation with endings: table. Singulative suffix <i>-enn</i> . The suffix <i>-ad</i> . Feminine forms of 2, 3 and 4. <i>Pet?</i> with singular nouns	126
<i>Kentel 14.</i> —	Verb <i>gouzout</i> : Present tense: conjugation with endings: table; conjugation with subject: table; conjugation with <i>ober</i> : table. Mutations: hardening or unvoicing. Aspirated mutation. General table of mutations. Conjugated prepositions: table of 2 types: <i>din</i> and <i>eidon</i> . How to use <i>az</i> and <i>ez</i> , <i>am</i> and <i>em</i>	134
<i>Kentel 15.</i> —	Verb <i>mont</i> : Present tense: conjugation with endings; conjugation with subject; conjugation with <i>ober</i> . Equative. Conjugated preposition: how they are used after verbs. Conjugated forms of preposition <i>a</i> ; Table <i>ac'hanon</i> , etc., Subordination. Soft mutations after <i>pe</i>	144
<i>Kentel 16.</i> —	Verb: Future tense, conjugation with <i>ober</i> . Future tense of <i>ober</i> , conjugation with endings: table. Future of <i>mont</i> , conjugation with endings: table; conjugation with subject: table. The passive. Preposition <i>gant</i> , conjugated forms: table. Use of <i>keit</i>	154
<i>Kentel 17.</i> —	Verb <i>to have</i> , forms of habit: habitual present tense: table; habitual imperfect tense: table. Plural: <i>tez</i> and <i>kizhier</i> . Mutations: adjective governing an object.	

	Feminine suffix <i>-erez</i> . The adjective <i>mell</i> . The pronoun <i>hini</i> . Soft mutations after <i>gwall</i> and <i>re</i>	162
<i>Kentel 18.</i> —	Verb <i>ober</i> : imperfect, conjugation with endings: table. Verb <i>mont</i> : imperfect, conjugation with endings: table. Verb <i>gouzout</i> : imperfect, conjugation with endings: table. Conditional. Dual. Preposition <i>e-giz</i> , conjugated forms: <i>egistañ</i> , <i>egiston</i> . The construction: <i>soñjal a rae din</i> . The age: <i>Pe oad eo?</i> Numerals 11 to 20. Mutations of <i>bloaz</i> after numerals. Imperative <i>Deomp!</i>	170
<i>Kentel 19.</i> —	Conditional, conjugation with endings: table. Conditional, conjugation with <i>ober</i> ; conditional tense of <i>ober</i> : table. Verb <i>bezañ</i> , conditional with endings: table. Verb <i>to have</i> , conditional tense: table. Verb <i>gouzout</i> , conjugated with itself as an auxiliary. Emphasis on the person. The suffix <i>-ad</i> and the gender. Aspirated mutations	180
<i>Kentel 20.</i> —	Subordination to an interrogative main clause. The possessive used with <i>unan</i> : <i>ma unan</i> myself, on my own. Verb <i>bezañ</i> ; habitual imperfect tense. Table of the months. <i>Plac'h</i> , no mutation after article	190
<i>Kentel 21.</i> —	Indirect interrogation introduced by <i>ha</i> 'whether, if'. Use of <i>peogwir</i> and <i>rak</i> . Reflexive and reciprocal verbs with <i>en em</i> . Numerals from 20 to 100. The time of day. Suffixes	198
<i>Kentel 22.</i> —	Principal and subordinate clauses. Subordinate clause in the negative. Interrogative subordinate clause. Mutations of adjectives after pronoun <i>unan</i> . Imperative, table of endings. Plural <i>-eier</i>	208
<i>Kentel 23.</i> —	Verb <i>gouzout</i> , future tense with endings: table. Same verb: conditional with endings: table. Verb <i>mont</i> , conditional with endings: table. Use of <i>an hini</i> . Use of <i>bennak</i> . Various types of plurals.	218
<i>Kentel 24.</i> —	Verb <i>bezañ</i> , habitual imperfect tense: table. Imperative in the negative. The ordinal numerals. How to state dates: mutations. Ordinal numbers and gender. Table of soft mutations caused by certain words: their list.	228
<i>Kentel 25.</i> —	Comparatives and superlatives. Verbs ending in <i>-aaz</i> . Survey of Breton suffixes. General tables of conjugated prepositions	236
<i>Vocabulary</i>		247

preface

There have been times when links between Brittany and these islands were much closer than they are today. The evidence survives in the Breton saints, who, to a large degree, are of Welsh and Irish extraction. The explanation lies in the special nature of the place occupied by Brittany in the annals of the insular *peregrinatio pro Christi*.

Missionaries were also responsible for a renewal of interest in the 'Land of Pardons'. Evangelical Welsh ministers in the nineteenth century were among the first modern witnesses to that awareness of cultural affinities which marks to this day the relations between Wales and Brittany.

The tangible result of these contacts is the number of books in Welsh on Brittany. At the same time, however, both the Welsh and Breton languages continued to be studied through the second medium most natural to each group. And it is now, for the first time, that a manual of standard Modern Breton is to appear in English.

The task of adapting Per Denez's book for English speakers could hardly have been undertaken by a scholar better suited to it. With a lifetime of dedication to Breton studies, particularly in the field of lexicography, to assist him, Dr. Raymond Delaporte began some years ago to teach Breton in this College. The experience gained from the years of teaching has proved to be a mixed blessing, however, since it has made it necessary for him not alone to translate Per Denez's book but also to re-write considerable portions of it, in order to make it more suitable for students unfamiliar with structuralist concepts. The work involved, which was considerable, has been largely a labour of love since this book is a logical extension, catering for a much larger audience, of the many hours spent in teaching his mother-tongue.

Pádraig Ó Riain

preface

introduction

This English version of *Brezhoneg buan hag aes*, the beginner's course in Breton by Per Denez responds to a need which has been felt for a long time by those engaged in the teaching of Breton to those students who wish to take Breton as a subject for itself or in order to widen their comparative knowledge of Celtic grammar and language.

Excellent books in English exist on the academic level to study theoretically Breton phonetics and linguistics in general. But no book has ever been published on the practical groundwork for the beginner.

Among the Celtic languages, Breton is certainly, to the ordinary man in the street, the least known in the other Celtic countries as well as in the English speaking world. This, of course, is due to the fact that textbooks intended for non-Breton speakers, grammars, handbooks, dictionaries etc. are all published in French, and so are useless to whoever has not a fluent knowledge of French.

The lack of books in Irish, Welsh or English to help the student of Breton has disheartened many a speaker of those languages and prevented their achieving success in the study of Breton which they had hopefully started to pursue on their own.

Even those attending Breton classes given through the medium of their own languages have continuously felt the handicap caused to them by the lack of grammars other than Breton grammars in French and of dictionaries other than Breton-French and French-Breton.

Teachers have felt no less the difficulties caused by the complete absence of proper books for beginners written in their own language. The writer of this English version has for years wrestled with this disadvantage and having used several different courses for beginners, has found that they all had the same major defect — they were written in French and were intended for French speakers.

To take only a few examples, several grammatical facts concerning the definite and indefinite articles, the possessive, the invariability of adjectives will raise no problem for English speakers while requiring more explanations for French speakers; on the other hand, in Breton phonetics, the question of nasalization which is not too difficult for French speakers — in spite of some important differences between French and Breton — will necessitate a thorough explanation to English speaking students.

However it is obvious, to anyone who has been teaching students with a good knowledge of another Celtic language, that the difficulties to be surmounted or the problems to be explained to such students are completely different from those facing French speakers. For instance, the very thorough explanations necessary to make a French speaker grasp the nature and working of the "initial mutation" in Breton are superfluous for Gaelic or Welsh speakers. A simple mention of the fact with a few comparisons will be sufficient. The prepositional pronouns or conjugated prepositions are also something completely foreign to French speakers while they are taken for granted by Celtic speakers. The same is true of the Breton demonstrative as well as of the possessive case. Explanations in the French textbooks about the so-called verb 'to have' in Breton, are somewhat awkward because both to French and English speakers the absence of a verb 'to have' presents great difficulty which is not experienced by those familiar with Celtic language construction.

For these reasons, this English edition of *Brezhoneg buan hag aes*, which the author desired to have published, is not so much a translation as an adaptation, though nothing has been changed in the plan or the method of teaching. It is only in the grammatical explanations that emphasis has been placed in a different way to suit the need of students of a different linguistic background. It must also be added that the adaptor does not agree entirely with the author on some points of grammar, especially on some aspects of the structural approach. This is the reason why — with the agreement of the author — use has been made in this English edition of the traditional grammatical terminology though the translator (fearing the wrath of the author!) has used in some places the term "relative particle" instead of "relative pronoun" to placate his old friend who states in the "Introduction" of the French Edition that "No mention has been made of the relative pronoun because it does not exist."

Apart from this little grammatical feud, a complete agreement exists between author and translator who has tried not to make the saying "*traduttore traditore*" applicable to his work.

The reader will therefore find the very same 25 lessons as in the original edition; each lesson is divided into four parts: a vocabulary, a conversation, followed by questions, notes of grammar, and last but not least — the author insists on this — exercises.

A basic vocabulary of approximately nine hundred words is used in the 25 conversations. These form the general vocabulary given at the end of the book.

It can never be stressed too much that a living language is first of all a spoken language. This is why the teaching is given in the form of conversations; tapes can be had from *Omnivox* which give the students the possibility of hearing as often

as they wish the full sequence of the Breton text of each lesson, so that even a person learning on his/her own can acquire a good knowledge of Breton pronunciation.

The writer of this English version wishes to thank heartily everyone who helped him in his task. He will consider himself fully repaid if this helps English speakers, especially those who are fellow Celtic speakers, to get to know Brittany and its language better and so further a deeper knowledge, understanding and friendship between Celts.

GUIDE TO BRETON PRONUNCIATION

1. The mini-cassettes, which can be used with this handbook, make it possible to gain direct contact with the pronunciation of Breton. However, it seems that a few words of advice on the subject will be useful.

2. The transcriptions are given in the international phonetic alphabet (I.P.A.) and present a standard pronunciation of modern Breton.

3. The speakers who have recorded this course have kept, each of them, the accent of their own region, so that there may be some phonetic variations from one to another. But Breton, like English, does not regard as an ideal an absolutely uniform kind of pronunciation which other languages, such as French for instance, try to attain.

4. The Stress or Accent

Breton has a very strong stress.

In polysyllabic words, the stress falls on the second last syllable: **bara** [ˈba:ra], **kador** [ˈka:d ɔ r], **kemener** [keˈmɛ:ner]. When the word is lengthened by the addition of a new syllable, as, for instance, when a plural ending is added, the stress moves on to the new second last syllable: **baraer** [baˈraer], **kadorioù** [kaˈd ɔ rju], **kemenerien** [kemeˈnerjen].

In a small number of words the accent falls on the last syllable. For instance: **amann** [aˈmã:n], **abardaez** [abarˈdes], **abred** [aˈbre:t], **kornog** [koʁˈno:k], **kreisteiz** [krejsˈtejs], **ebet** [eˈbe:t], **emañ** [eˈmã:], **itron** [iˈtrɔ:n]. (Some of these are in fact compound words: **abred** (a + pred), **kreisteiz** (kreiz + deiz), **ebet** (er + bed).

Words of the type **a-raok**, **a-hed**, usually written with a hyphen, are stressed also on the last syllable: **aˈro:k**, **aˈhe:t**.

In a few words, such as **petra**, **atav**, **dindan**, the stress may fall on the first or the second syllable according to regions.

5. The Accent in Monosyllables

In a sentence, the monosyllables — nouns or verbs — are usually stressed.

In a group **article + noun**, the noun will carry the stress when the article is a **definite article**: **an den**, **an ti** are pronounced [ãnˈdɛ:n], [ãnˈti:]. However if the article accompanying the noun is an **indefinite article**, the stress falls on the article and not on the noun; thus: **un den**, **un ti** are pronounced [ˈœ n den], [ˈœ n ti].

In a combination **article + noun + adjective**, it is the adjective which carries the stress: *an ti gwenn* [ʔn ti ˈgwen:], *an den kozh* [ʔn dɛn ˈko:s], *ar plac'h yaouank* [ar plax ˈjow:ʔn]. It is only when the adjective has three syllables that a stress will again fall on the noun.

6. Quantity

There is a very sharp opposition in Breton between long and short.

All unaccented vowels are short.

Accented vowels may be long or short according to circumstances which may be explained as follows:

In an accented monosyllable, as a general rule, the vowel is long when followed (in the spelling) by a single consonant; but it is short when followed by more than one consonant. For instance: *den*, *peul*, *kan* are pronounced with a long vowel [ˈdɛ:n], [ˈpø:l], [ˈkɑ:n], while *tenn*, *foll*, *kann* are pronounced with a short one [ˈten:], [ˈfɔl:], [ˈkɑn:].

There are a few exceptions to this rule. In particular words having a final -s and words borrowed from French: *kas* (to send), *chas* (from French: chasse) are pronounced [ˈkas:], [ˈʃas:]. Another exception: the vowel is long before -rr as before -r: *berr* [ˈbe:r].

In polysyllabic words, the accented vowel is short when followed by more than one consonant: *berroc'h* [ˈber:ɔx], *kousket* [ˈkusket].

When the accented vowel is followed by a single consonant, which then stands between two vowels, there are two possibilities: (a) the vowel is short if the consonant is unvoiced; but (b) it is long if the following consonant is voiced. For instance, with an unvoiced consonant: *atav* [ˈat:o], *kafe* [ˈkaf:e], *echu* [ˈeʃ:y], *chakod* [ˈʃak:ɔt], *pakad* [ˈpak:at]; and with a voiced consonant: *podou* [ˈpo:du], *bagou* [ˈba:gu], *goude* [ˈgu:de], *logod* [ˈlo:gɔt], *nijal* [ˈni:ʒal]. This latter type (b) is the more frequent.

7. Unvoicing of Consonants in Final Position

Breton, as seen before, has voiced and unvoiced consonants: thus an opposition of sonority exists in pairs of consonants such as P/B, T/D, K/G. In absolutely final position, this opposition disappears and the final consonant is pronounced unvoiced. For instance, in sequences vowel + consonant with a stressed vowel and a consonant in absolutely final position, the consonant is unvoiced and the vowel before it is long: *an tad*, *ar vag* are pronounced with a long vowel and a consonant which is at the same time unvoiced and short [ʔn ˈta:t], [ar ˈva:k]. This is the general rule.

In combination, before a vowel and, in general, before a voiced consonant, voicing reappears: *tad oa deut* is pronounced [ˈta:d wa ˈdø:t] and *deut oa tad* is pronounced [ˈdø:d wa ˈta:t]. Please note carefully that the vowel is long in both cases.

Exceptions to this rule [ˈkas:], [ˈʃas:], have already been mentioned in paragraph 6: the vowel is then short.

8. The Alphabet

The Breton alphabet is as follows:

A B K D E F G H C H C H I Y J L M N O P R S T U V W Z.

However Roparz Hemon has abandoned this traditional order of the Breton alphabet in his most recent dictionaries to bring it in line with those of the other European languages; in this new order, the missing C is replaced by CH and C'H which do not exist in other alphabets. Here is this order:

A B C H C H D E F G H I J K L M N O P R S T U V W Y Z.

Some letters of the English alphabet are missing in the Breton alphabet, such as C, Q and X (used only in foreign words). One meets (as mentioned above) with signs which do not exist in English: C'H. Note that in Breton CH is counted as one letter of the alphabet, while in English it is counted as two. In Breton, as in French, the groups OU and EU represent single vowels. N.B.: When the groups represent two vowels, a diaeresis (¨) is placed on the u: *eürusted*, *emrouis*.

9. Pronunciation of the Consonants

The unvoicing of consonants in absolute final position has already been noted in paragraph 7 above.

Consequently, in absolute final position the pronunciation is [p], [f], [t], [s], [ʃ], [k] and not [b], [v], [d], [z], [ʒ], or [g]. The sign C'H, which has both an unvoiced [x] and a voiced [ɣ] pronunciation, is pronounced [x] in absolute final position, according to the general rule.

After these remarks, we may now study the pronunciation of the consonants in other positions:

B is pronounced almost as in the English word *bread*: *bara* [ˈba:ra].

K is pronounced approximately as in the English word *kale* or *c* in *cup*: *ki* [ˈki:], *kousket* [ˈkusket].

D is pronounced approximately as in the English word *door*: *dont* [ˈdɔn:].

F is pronounced approximately as in *fountain*: *feunteun* [ˈfɛntɛn].

G is pronounced approximately as in the English word *go* : *ar gêr* [ar 'gɛ:r]. It is never pronounced as *g* in *gin*.

H is mute, as in French, in some words, *an hent* [ʔn 'ɛn:], *buhez* [ʔby:es]; otherwise it is practically pronounced as in English: *hir* [ʔhi:r], *hemañ* [ʔhemã]; moreover in many very common words H is purely orthographic and does not exist in the pronunciation: *ha*, *hag* and; *he*, *hec'h* her; *ho*, *hoc'h* your, *hon*, *hor*, *hol* our.

CH is pronounced approximately as *sh* in the English word *shoe* : *choual* [ʔʃu:al].

C'H has no corresponding sound in English. It is similar to *ch* in the German word *nach*, as well as to *ch* in the Irish *go moch* and Welsh *moch*; it is also akin to *j* in the Spanish word *jota*. The sign C'H represents an unvoiced consonant [x] and a voiced one [ɣ]. In some parts of Brittany, the voiced consonant [ɣ] has given way to an aspirated unvoiced consonant [h]. It seems much better, for a standard pronunciation of Breton, to keep to the voiced [ɣ] which maintains C'H within the general system of pairs, with the opposition of sonority [x] – [ɣ].

C'H is pronounced [x] in initial position, except in the adverb *c'hoazh* [ʔ'ɣwa:s].

It is pronounced [x] in absolute final position. If it is the only final consonant, the preceding vowel is long. It is pronounced [ɣ] in the intervocalic position, except in comparatives and superlatives: i.e. in four words: *yac'hoc'h*, *yac'hañ*, *sec'hoc'h*, *sec'hañ* which are pronounced [ʔjax:ɔx], [ʔjax:a], [ʔsex:ɔx], [ʔsex:a], with a short vowel in the stressed syllable.

J is pronounced approximately like *s* in the English word *pleasure* : *nijal* [ʔni:ʒal].

L is pronounced approximately as in the English word *look* : *loar* [ʔlwa:r]. Note that *al loar* is pronounced [a'lwa:r], without lengthening of the *l*.

M is pronounced approximately as in the English word *mother* : *mamm* [ʔmām:].

N is pronounced approximately as in the English word *niece* : *ni* [ʔni:]. N before K has approximately the same sound as *n* in the English groups *-ng* and *-nk*, such as *sing*, *king*, *hankie* : *sanket* [ʔsɒŋket]; N is not pronounced at all; it only indicates that the preceding vowel is nasal : *emañ* [e'mã:]. On the question of nasalisation, see paragraph 13 below.

P is pronounced approximately as in the English word *paper* : *paper* [ʔpap:ɛr].

R is pronounced in two different ways: in the North of Brittany it has an apical pronunciation, while in the South its pronunciation is akin to that of the uvular *r* in the official French. Both pronunciations are correct, but the first one will be found easier to reproduce by Gaelic and Welsh speakers. Learners must be careful to avoid the type of *r* such as the one pronounced in the English word *tree*; it is completely foreign to Breton. The *r* existing in the Irish word *fir* is also unknown in Breton.

S is pronounced approximately as in the English word *sea* : *si* [ʔsi:], *sil* [ʔsi:l].

T is pronounced approximately as in the English word *tease* : *ti* [ʔti:].

V is pronounced approximately as in the English word *vision* : *vi* [ʔvi:]. It is practically non-existent as a non-muted initial. In final position the pronunciation of V varies as follows: it is pronounced:

[v] in verbs (3 S): *Ni a vev*; *ne sav ket*.

[ɔ] in other words after *a* and *e* : *sav* 'height' [ʔsaɔ], *bev* [ʔbeɔ], *rev* [ʔreɔ], *ataw* may be pronounced either [ʔat:ɔ] or [a'taɔ].

[w] in words after *i* : *bliv* 'lively', *div* 'two', *liv* 'colour', *piv?* 'who?', *riv* 'cold' (See § 11, the semi-vowels).

[õ] in the group *-ñv* after *a*, *o* and *e* especially: *hañv* [ʔãõ:], *kañv* [ʔkãõ:], etc. See Nasalisation, § 13 below.

Z is pronounced approximately as in the English word 'zone'. But, in fact only a few words, in Breton, begin with Z: *zo*, *zoken* [zo'kɛ:n]. *Ma zi* is pronounced [ma'zi:].

ZH: The group ZH found in many words was adopted to unify the spelling of a consonant pronounced *z* in one part of Brittany and *h* in the other: thus *Brezhoneg* pronounced [bre'zõ:nek] and [brɔhõ'ne:k], *kozh* [ʔko:s] and [ʔku:h]. Before comparatives and superlatives ZH becomes SH: *koshoc'h*, *koshañ*.

ILH: The groups ILH represents a palatal *l* [ɛ], unknown in English and somewhat similar to *gli* in the Italian words *meglio*, *voglio* : *pilhoù* [ʔpiɛ:u], *dilhad* [ʔdiɛ:at]. The pronunciation reduced to [j] existing in a few areas should be avoided.

GN: The group GN represents the consonant [ɲ] which could be compared to *ni* in the English word *onion*; it is the same consonant as that represented by *ñ* in the Spanish word *señora* : *pignat* [ʔpiɲ:at].

10. Pronunciation of Some Series of Consonants

Spoken Breton has a tendency to reduce the number of final consonants:

—NT is reduced to [n:]; for instance *mont* [ʔmõn:], *dont* [ʔdõn:].

—MP is reduced to [m:]; for instance *evidomp* [e'vi:dõm], *pemp* [ʔpẽm:].

—NK, —NG are reduced to [ŋ] : *stank* [ʔstaŋ:], *trenk* [ʔtreŋ:].

—STR is reduced to [st]: *prenestr* [ʔpre:nɛst], *mestr* [ʔmɛst].

—TR is reduced to [t:]: *paotr* [ʔpɔt:].

However the suppressed consonants reappear when they cease to be final: *mistri* [ʔmistri], *paotred* [ʔpɔtrɛd].

11. The Semi-vowels

Breton has three semi-vowels: [j], [ɥ] and [w]. In spelling, [j] is represented by Y and I, [ɥ] is represented by U and [w] by W, OU, O and also V (See paragraph 9 above).

[j] is pronounced as in the English word *yard*: *yen* [ˈje:n], *kemenerien* [kemeˈner-jen], *kadoriñ* [kaˈdorju].

[w] is pronounced as in the English word *watch*: *da welout* [ˈda ˈwe:lut], *gouelañ* [ˈgwe:la], *piv* [ˈpiw], *loar* [ˈlwa:r], *oa* [wa:].

[ɥ] is pronounced as in the French word *puits*; it is the semi-vowel of the vowel [y] and has no counterpart in English: *mui* [mɥi:], *kuitaat* [kɥiˈta:at].

There is also a semi-vowel corresponding to the vowel [œ], written EU as the vowel; it has no counterpart in English: *leue* [ˈlœe:].

12. Pronunciation of Vowels

A: A may be long or short; there is a long back A [ɑ:]: *ar vag* [arˈva:k], *glas* [ˈgla:s], *gwaz* [ˈgwa:s] pronounced like *a* in *father*, *calm* or *hard*. There is also a long front A [a:]: *loar* [ˈlwa:r], *pakadoù* [paˈka:du]. When short, A is a short front [a]: *paper* [ˈpap:er], *barzh* [ˈbar:s], *yac'h* [ˈjax:], *yac'hoc'h* [ˈjax:ɔx], *abred* [aˈbre:t].

About nasalisation of A, see § 13 below.

E: E represents two vowel sounds: [e] and [ɛ]. [e] may be long or short. In the first case, it has approximately the sound of the first part of *a* in *made* [meɪd]: *abred* [aˈbre:t], *ebet* [eˈbe:t], *redek* [ˈre:dek]. When short, it is akin to [e] in *met* [met], *tell* [tel] in English: *echu* [ˈe:ʃy], *kafe* [ˈkaf:e].

[ɛ] may also be long or short; long as in *berr* [ˈbe:r], *ar gêr* [ar ɡe:r]; short as in *gwenn* [ˈgwen:], *tenn* [ˈten:], *mestr* [ˈmest].

Before [lx] and [rx] E is usually pronounced [ɛ] *delc'h* [ˈdelx], *merc'h* [ˈmerx], but before [x] it is pronounced [ɛ̃], [ɛ̃] or [ɛ̃] according to regions *sec'h* [ˈsɛx], [ˈsɛx] and even [ˈsɛx], *dec'h* [ˈdɛx], [ˈdɛx] or [ˈdɛx].

About nasalisation of E, see § 13 below.

I: I may be long or short: long [i:] it represents the sound of *i* in the English word *machine*, or of *ea* in *beat* and *ee* in *feel*: *ki* [ˈki:], *lizher* [ˈli:zɛr].

Short [i] it is pronounced as *i* in *pin*, and *bit*: *mintin* [ˈmintin], *piv* [ˈpiw:], *pilhoù* [ˈpiʎu]. Note that *I* is never pronounced like *i* in *fine*.

I is sometimes a semi-vowel [j], see § 11 above. This happens especially in some endings, notably the plural ones in *-ien* and *-ioù* (but NOT in family names ending in *-iou*, such as *Kariou* [Kaˈriw]).

About nasalisation of I, see § 13 below.

O: O may be pronounced [o], [ɔ] or [ɔ̃]: [o] resembles the first part of *o* in *go* [ɡou] and *hole* [houl]: *ar mor* [ar ˈmo:r], *ar skol* [ar ˈsko:l]. [ɔ] is usually long and may be compared with [ɔ] in *cord* [ˈkɔ:d], *caught* [ˈkɔ:t]: *kaol* [ˈkɔ:l].

[ɔ̃] is short and more open; it is often found before [x]: *buoc'h* [ˈbuɔ̃x]; it seems akin enough to [ɔ̃] in *cot* [kɔ̃t], *on* [ɔ̃n]. About nasalisation, see § 13 below; but note that, before *-m* and *-mm*, O does not become nasal and is pronounced [o]: *chom* [ˈʃɔm:], *tomm* [ˈtɔm:].

U: U represents the vowel [y] existing in German and French. It may be long like *ü* in German *fürher*, or in French *mur*: *kuzhat* [ˈky:zat], *sunañ* [ˈsy:na], *tud* [ˈty:t], or short: *echu* [ˈe:ʃy], *stumm* [ˈstym:], like in German *fünf*.

About nasalisation, see § 13 below.

EU: EU represents a single vowel, which may be close or open:

- (1) close [ø], long: *heul* [ˈø:l], *eured* [ˈø:ret], *peul* [ˈpø:l] like German *ö* in *hören* or short: *treutoc'h* [ˈtrøt:ɔx], *speurennoù* [spøˈrenu].
- (2) open [œ]: *cheuc'h* [ˈʃœ:x], *meurzh* [ˈmœrs].

About nasalisation, see § 13 below.

In the word *leue*, EU is a semi-vowel [ˈlœe].

OU: OU represents a single vowel, which may be long or short:

- (1) long [u:] like *oo* in English *boot*, *fool*: *choual* [ˈʃu:al], *goude* [ˈgu:de], *roudenn* [ˈru:den].
- (2) short [u] like *u* in English *put*, *pull*: *poull* [ˈpul:], *kousket* [ˈkusket], *podoù* [ˈpo:du].

13. Nasalisation

The nasal vowels of Breton are foreign to standard English. They are formed by allowing the soft palate to hang freely, as in ordinary breathing; thus causing the air to escape through both nose and mouth at once.

Nasalisation always occurs before *n* and often before *m*.

It may also occur in other cases.

Before *n* and *m*, nasal vowels are not marked by any sign; their position is sufficient indication of nasalisation.

When nasalisation occurs in other positions, it is marked by ñ placed after the vowel. Note that the n carrying the sign ~ is NOT pronounced, it merely shows that the vowel it follows is a nasal one: *dañsal* ['dās:al], *soñjal* ['s ɔ : ʒal], *deñved* ['dē:vet], *fiñval* ['fi:val], *puñs* ['pỹ:s], *huñvreal* [ỹ'vreal], *bleuñvenn* ['blē:ven].

A: A is nasal before n or m:

[ã:] *tan* ['tã:n], *kan* ['kã:n]; [a] *kann* ['kã:n:], *mamm* ['mãm:~], *sanket* ['sãŋket], *stank* ['stãŋ:], *gagn* ['gãŋ].

In a final position, añ may be pronounced either [ã] or [a]: *evañ* ['e:vã] or ['e:va], *bremañ* ['brem:ã] or ['brem:a].

Before -ñv A is pronounced [ã]: *kañv* ['kã ɔ :], *klañv* ['klã ɔ :], *klañvoc'h* ['klã:vɔx], *intañvez* [in'tã:ves].

E: E in a stressed position is nasal before n and m whether long: *den* ['dē:n], *kemener* [ke'mē:ner], *prenañ* ['prē:na], *maen* ['mē:n], or short: *pemp* ['pēm:], *trenk* ['trēŋ:].

Before -ñv E is nasal [ē]: *teñval* ['tē:val], *kleñved* ['klē:vet], *kreñv* ['krē ɔ :].

I: I is always nasal before [ɲ]: *stignañ* ['stjɲ:a], *kouign* ['kwjɲ], and generally before a final n: *din* ['dɪɲ], *lavarin* [la'va:rɪɲ]. In other positions, nasalisation is marked by -ñ or -ñv as seen before for *fiñval*.

O: O becomes a nasal vowel [ɔ̃] before -n and -mp; it may be long: *don* ['dɔ̃:n], *itron* ['i'trɔ̃:n], or short: *dont* ['dɔ̃:n:], *mont* ['mɔ̃:n:], *deomp* ['dē ɔ̃m], *evidomp* ['e'vi:dɔ̃m], *kanomp* ['ka:nɔ̃m]. O is also nasal before [ɲ]: *mogn* ['mɔ̃ɲ], and [ŋ]: *lonket* ['lɔ̃ŋket].

O remains oral before -m and -mm: *chom* ['ʃɔm:], *tomm* ['tɔm:]. In some cases however, it is nasal: *lomm* ['lɔ̃m:]. When nasal in other positions, O is marked by -ñ or -ñv: *doñv* ['dɔ̃w:].

U: U is more or less nasalized before n according to regions: *lun* ['lỹ:n]. In other positions, nasalisation is marked as usual by -n or -nv: *kuñv* ['kỹ:v], *puñs* ['pỹ:s], *huñvreal* [ỹ'vreal].

Note that in some areas [y] has become [œ]: *lun* ['lœ:n], *puñs* ['pœ:s]. This pronunciation should be avoided. It is normal however, to pronounce the indefinite article *un* in that way: *un den* ['œ̃n den], *un ti* ['œ̃n ti].

EU: EU becomes nasal [œ̃] before n; it may be long: *leun* ['lœ̃:n], *bleuñvenn* ['blœ̃:ven], or short: *feuntenn* ['fœ̃ntœ̃n]. In some regions, it is also nasal before a final -z; for instance: *kleuz* (ditch) ['klœ̃:s], *keuz* ['kœ̃:s].

14. Use of the Spoken Language

One must not forget that the above explanations are only a general and short outline of Breton pronunciation. It must not be forgotten either that Breton speakers like to keep their regional accent. So learners living in Brittany should conform to the local usage.

As for other students, in respect of pronunciation, they will find the above notes and the mini-cassettes a useful guide until such time as they have an opportunity to improve their pronunciation by staying with native speakers.

first lesson

I.- GERIOÙ

amañ here
 amzer weather
 an, ar, al the
 an, ar, al ... - mañ this, these ...
 an, ar, al ... - se that, those ...
 (an) Aotrou Kere Mr. Kere
 Anna Anne, Ann
 aze there
 brav fine, lovely
 bremañ now
 brezhonek in the Breton language
 demat! devezh mat! Good Day!
 den person, man
 evit for
 gallek in the French language
 gant with
 glas blue
 ha, hag and
 heol sun
 c'hoazh yet, still again, more
 ivez also, too
 iwerzhonek in the Irish language
 ya yes
 Yannig Johnny

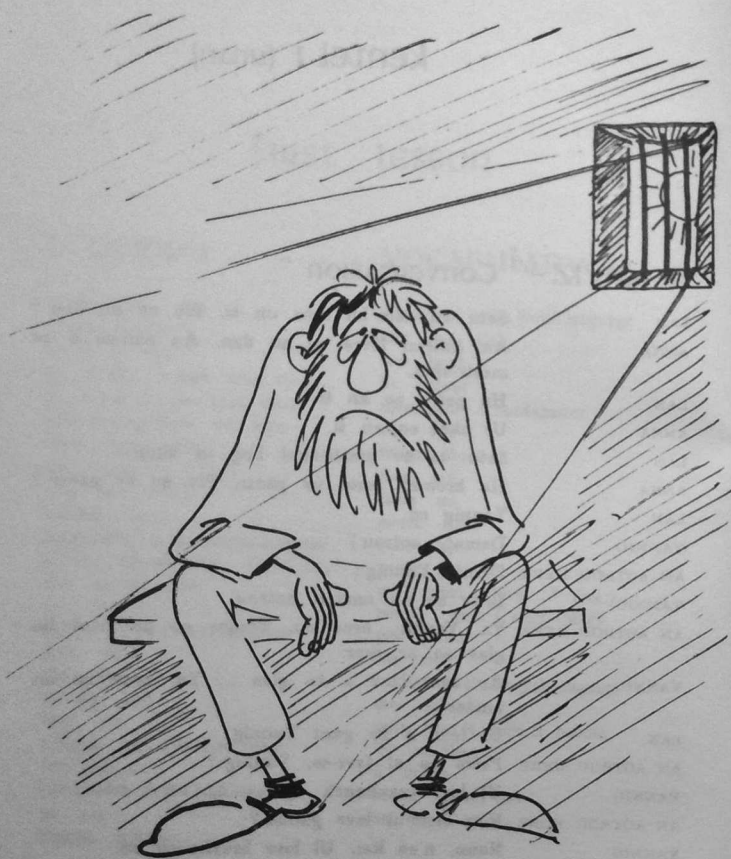
VOCABULARY

kembraek in the Welsh language
 Lan Alan, Alan
 levr book
 liv colour
 mestr-skol school-master
 met but
 Mona Mona
 mor sea
 nann no
 neuze then
 oabl sky
 paotr boy
 pe? what, which ...? (adj.)
 petra? what (:what thing)
 piv? who?
 ruz red
 saoznek in the English language
 skol school
 setu here is, there is, behold
 'ta so, then
 ti house
 tomm warm, hot
 un, ur, ul an, a

kentel I (unan)

II.- DIVIZ - "Conversation"

LAN	Setu un den ha setu un ti. Piv eo an den ?
ANNA	An Aotrou Kere eo an den. An den-se a zo mestr-skol.
LAN	Ha petra eo an ti ?
ANNA	Ur skol eo an ti.
LAN	Setu 'ta ur mestr-skol hag ur skol.
ANNA	Ha bremañ, setu ur paotr. Piv eo ar paotr ?
LAN	Yannig eo.
YANNIG	Demat, aotrou !
AN AOTROU KERE	Demat, Yannig !
YANNIG	Brav eo an amzer, aotrou.
AN AOTROU KERE	Ya, Yannig, brav eo. Tomm eo an heol ha glas eo ar mor.
YANNIG	An oabl ivez a zo glas ... Ya, brav eo an amzer.
LAN	Ul levr a zo gant Yannig.
AN AOTROU KERE	Petra eo al levr-se, Yannig ?
YANNIG	Ul levr brezhonek eo.
AN AOTROU KERE	N'eo ket ul levr gallek ?
YANNIG	Nann, n'eo ket. Ul levr brezhonek eo.
AN AOTROU KERE	Hag evit piv eo al levr ?
YANNIG	Evit Mona eo.

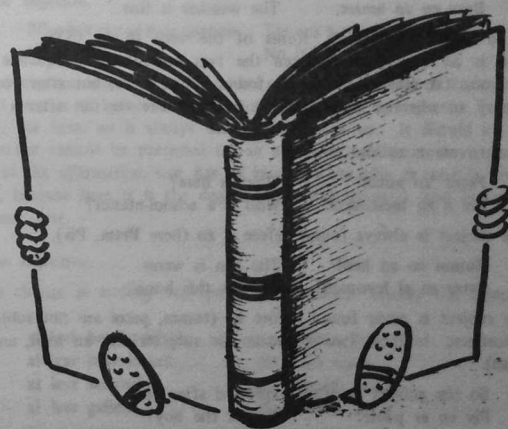


Brav eo an amzer.

— 26 —

III.-Goulennoù “ Questions ”

Petra eo al levr-mañ ? Ul levr brezhonek eo.
 Petra eo al levr-se ? Ul levr gallek eo.
 Petra 'zo amañ ? Ul levr brezhonek a zo amañ.
 Petra 'zo aze ? Ul levr gallek a zo aze.
 Piv eo ar paotr ? Yannig eo ar paotr.
 Piv eo ? Yannig eo.
 An aotrou Kere eo ? Nann, n'eo ket : Yannig eo.
 Piv a zo mestr-skol ? An aotrou Kere a zo mestr-skol.
 Piv eo ar mestr-skol ? An aotrou Kere eo ar mestr-skol.
 Pe liv eo ar mor ? Glas eo ar mor.
 Ruz eo ar mor ? Nann, n'eo ket, n'eo ket ruz ar mor. Glas eo.
 Petra 'zo glas ? Ar mor a zo glas.
 Petra 'zo gant ar paotr ? Ul levr a zo gant ar paotr.



Ul levr a zo gant ar paotr.

— 27 —

IV.- yezhadur " Grammar "

1.. The articles:

Two articles in Breton: the definite article *an, ar, al*
an aotrou Kere, ar mor, al levr.

The indefinite article *un, ur, ul*
un den, ur skol, ul levr.

The Breton articles do *not* agree in gender and number with their nouns; the form to be used is determined by the first letter of the word following the article; the choice is due to phonetical reasons: *An* and *un* are used before words beginning with a vowel or *n, d, t, h*. *Al* and *ul* are used before *l* only, while *ar* and *ur* are used before all other consonants.

The definite article (*an, ar, al*) is used with nouns in the plural or in the singular; on the other hand, the indefinite article (*un, ur, ul*) which was originally the numeral 'one' is used only with singular nouns.

2. The verb *to be*: *a zo, eo*

Ar mor a zo glas. The sea is blue.
Brav eo an amzer. The weather is fine.

A zo and *eo* are, both, forms of the verb *to be* (S3); but there is an opposition between the two sentences: a sequence *article + noun* (*ar mor, an amzer*) is found before *a zo*, but after *eo*; on the contrary an adjective (*brav, glas*) is found before *eo*, but after *a zo*.

3. How to use *a zo* and *eo*.

(a) *Petra 'zo amañ?* What is here?
Piv a zo mestr-skol? Who is a school-master?

The subject is always found before *a zo* (here *Petra, Piv*).

(b) *Tomm eo an heol.* The sun is warm.
Petra eo al levr-mañ? What is this book?

The subject is never found before *eo* (*tomm, petra* are not subjects but predicatives; in these two sentences the subjects are: *an heol*, and *al levr-mañ*).

(c) So the subject is often expressed after *eo*:
Piv eo ar paotr? Who is the boy?

But it may be understood:
Piv eo? Who is it? (*it* is not translated)

We find other examples of this in the conversation (p.25):

Yannig eo. It is Johnny.
Ul levr brezhonek eo. It is a Breton book.
Evit Mona eo. It is for Mona.

In all these sentences, there is no subject expressed.

4. Why those two forms as both *ar mor a zo glas* and *glas eo ar mor* are translated by 'the sea is blue'?

Because there is a difference of *emphasis*: the two sentences do not answer the same question; the first one answers the question: *Petra 'zo glas?* What is blue? The second: *Pe liv eo ar mor?* What colour is the sea? In Breton, THE IDEA WHICH IS STRESSED MUST BE PLACED AT THE BEGINNING OF THE SENTENCE; so the word, answering the question comes first: *Pe liv eo ar mor? glas! Glas eo ar mor. Petra 'zo glas? Ar mor! Ar mor a zo glas.*

In fact, all Breton sentences answer a question either expressed or existing only in the mind of the speaker. This is the most important rule of the Breton syntax.

5. The negation.

N'eo ket ruz ar mor, glas eo. The sea is not red, it is blue.
Nann, n'eo ket. No, it is not.

The negation is formed by *n'* and *ket* placed on each side of the verb. The first part is *n'* before a vowel, but *ne* before a consonant. In the negation, the form *eo* is always used instead of *a zo*. It should be noted that *n'eo ket* cannot be preceded by an adjective: while one says *glas eo ar mor* in the affirmative, one has to say *n'eo ket glas ar mor* in the negative, because here it is the *negation* which is stressed, and therefore must come first.

6. The adjective.

No change in endings for feminine or plural; usually the adjective follows its noun:

al levr brezhonek the Breton book
al levr iwerzhonek the Irish book
al levr saoznek the English book
al levr gallek the French book

7. Demonstratives are formed as in Irish and Welsh: the noun is preceded by the definite article and followed by a demonstrative particle:

al levr-mañ this book an den-mañ this person
al levr-se that book an den-se that person

8. Aotrou, an aotrou.

Demat, aotrou! Good day, sir.

An aotrou Kere a zo
mestr-skol Mr. Kere is a school-master

When addressing a person, you use **aotrou** without any article; on the contrary if you mention a person, you use an **aotrou** (with the article).

9. Ul levr a zo gant ar paotr.

Where in English the verb *to have* is used, in Breton one uses the verb *to be* with the preposition **gant** (with) denoting possession:

Ul levr a zo gant ar paotr. The boy has a book (in his possession)
(lit. A book is with the boy)

9. ha, hag: and.

Ha before consonants, hag before vowels:

Tomm eo an heol ha glas eo ar mor. The sun is warm and the sea is blue.
Setu 'ta ar skol hag ar mestr-skol. So there is the school and the teacher.

IV.- poelladennoù "Exercises"

1. Ask questions and answer them:

petra	a zo	amañ	
piv	eo	an den-mañ	
		glas	
		mestr-skol	
		ar mestr-skol	
		aze	
		ruz	
		ar paotr	

2. Using the words provided, make sentences of the type **Tomm eo an heol**; then ask the questions they answer:

ruz	eo	ar mor.
glas		al levr.
Yannig		an den-mañ
an aotrou Kere		ar paotr-se.
		an oabl.

3. Using the words provided, make sentences of the type **ar mor a zo glas**, and ask the questions they answer:

ar mor	a zo	ruz
al levr-mañ		tomm.
ar paotr		glas
an heol		brav.
an amzer		

4. Write the following sentences in the negative:

Tomm eo an amzer — Ruz eo ar mor — Brav eo an amzer — Brav eo ar skol — Glas eo an heol.

5. Make sentences using the words provided:

ar mor	a zo	brav
an heol		glas
al levr-mañ		ruz
an aotrou-se		tomm
ur skol		mestr-skol
ul levr		amañ
un den		aze
an den-mañ		

6. Place the definite article before the following words; then do the same with the indefinite article, whenever possible:

levr-mañ, paotr, skol, mestr-skol-mañ, mestr-skol, den, den-mañ, aotrou.

kentel II

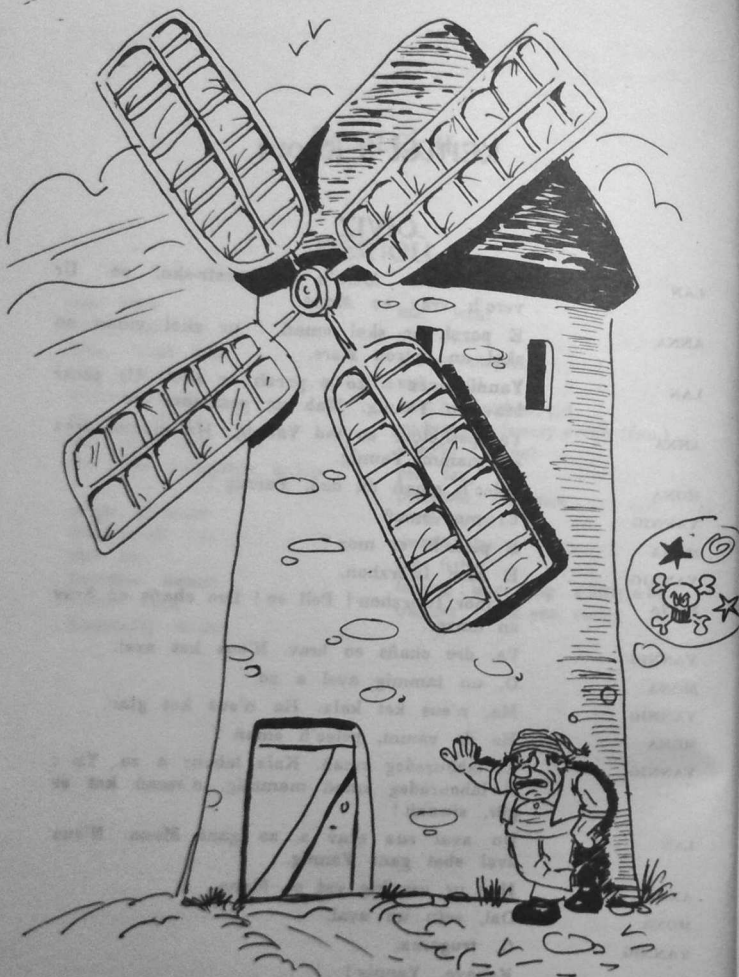
GERIOÙ

aval	apple	ma!	well!
avel	wind	mab	son
bihan	small, little	mamm	mother
kalz	a lot of	mat	good
kenavo	goodbye	merc'h	daughter, girl
da	your (sing.)	micherourez	factory worker (fem.)
dal!	here, take	pelec'h?	where?
dre chañs	fortunately, luckily	pell	far
e	in	pesketour	fisherman
er gêr	at home	porzh	yard
ebet	at all	siwazh	alas
glav	rain	tad	father
Iwerzhon	Ireland	tammig	: un tammig a little, a bit
labour	work	trugarez	thank you; mercy
labouradeg	factory		

kentel II (daou)

DIVIZ

LAN	Setu Mona. Merc'h ar mestr-skol eo. Ur verc'h vrav eo Mona.
ANNA	E porzh ar skol emañ : ur skol vihan eo skol an aotrou Kere.
LAN	Yannig ivez a zo e porzh ar skol. Ur paotr brav eo Yannig. Mab ur pesketour eo.
ANNA	Ya, pesketour eo tad Yannig. Ha micherourez eo mamm Yannig.
MONA	Pelec'h emañ da dad, Yannig ?
YANNIG	Er mor emañ.
MONA	E pelec'h, er mor ?
YANNIG	E mor Iwerzhon.
MONA	E mor Iwerzhon ! Pell eo ! Dre chañs eo brav an amzer.
YANNIG	Ya, dre chañs eo brav. N'eus ket avel.
MONA	O, un tammig avel a zo.
YANNIG	Ma, n'eus ket kalz. Ha n'eus ket glav.
MONA	Ha da vamm, pelec'h emañ ?
YANNIG	El labouradeg emañ. Kalz labour a zo. Ya : el labouradeg emañ mammig, n'emañ ket er gêr, siwazh !
LAN	Un aval ruz brav a zo gant Mona. N'eus aval ebet gant Yannig.
ANNA	Hag ur verc'hig vat eo Mona.
MONA	Dal, setu un aval.
YANNIG	O, trugarez.
MONA	Kenavo, Yannig !



N'eus ket avel.

— 34 —

goulennoù

Pelec'h emañ Mona ? E porzh ar skol emañ.
 Pelec'h emañ mamm Yannig ? El labouradeg emañ.
 Er gêr emañ ? Nann, n'emañ ket : el labouradeg emañ.
 Pelec'h emañ Mona ha Yannig ? E porzh ar skol emañ Mona ha Yannig.
 Piv a zo e porzh ar skol ? Mona ha Yannig a zo e porzh ar skol.
 Piv n'emañ ket er gêr ? Tad Yannig n'emañ ket er gêr.
 Heol a zo ? Ya, heol a zo.
 Avel a zo ? Nann, n'eus ket ; n'eus ket avel.
 Kalz labour a zo ? Nann, n'eus ket : un tammig labour a zo ; n'eus ket kalz.
 Petra 'zo gant Mona ? Un aval a zo gant Mona.
 Un aval a zo ivez gant Yannig ? Nann, n'eus ket : n'eus aval ebet gant Yannig.
 Un aval a zo gant Mona ? Ya, un aval a zo.
 Ul levr gallek a zo amañ ? Nann, n'eus ket : n'eus levr gallek ebet amañ.
 Ul levr gallek eo ? Nann, n'eo ket : ul levr brezhonek eo.



U'e paotr brav eo.

— 35 —

yezhadur

1. The verb: *emañ*

Pelec'h emañ da dad? Where is your father?
Er mor emañ. He is at sea.

Emañ (3rd sg. of present tense) is the special form of the verb *to be* denoting *situation, location*.

Here are a few examples we find in the conversation:

El labouradeg emañ Mammy is in the factory.
mammig.
Pelec'h emañ Mona? Where is Mona?
Tad Yannig n'emañ ket Johnny's father is not at home.
er gêr

These examples show that *emañ* cannot come after the subject except in the negative.

2. The verb: *eus*

(a) **Ul levr gallek a zo?** Is there a French book?
Nann, n'eus ket. No, there is not.
 (b) **Ul levr gallek eo?** Is it a French book?
Nann, n'eo ket. No, it is not.

We have seen that a *zo* cannot be used in the negative; so in this case, a *zo* is replaced by *eus* with *n'* and *ket* on each side.

Eo, on the contrary, may be used in the negative; therefore a negative answer to a question with *eo* will normally contain the negation *n'eo ket*.

Eus is one of the forms of the 3rd sg. present of *to be*; it means *there is*.

3. Subject in the plural:

Mona ha Yann a zo e Mona and John are in the schoolyard.
porzh ar skol.
Pelec'h emañ Mona ha Where are Mona and Johnny?
Yannig?

The subject is plural (Mona and John). In the first example it precedes the verb; in the second it follows it. In both cases the verb is *singular*: a *zo*, *emañ*; these sentences are in the affirmative; we will therefore note that in Breton, in affirmative sentences when the subject is expressed the verb remains 3rd sg. even if the subject is plural.

4. Possessive cases:

Merc'h ar mestr-skol	The teacher's daughter
Porzh ar skol	The schoolyard
Mab ur pesketour	A fisherman's son
Tad Yannig	Johnny's father

In the equivalents of such expressions as '*the colour of the house*' in which the second noun bears a genitive relation to the first one, the preposition 'of' is not translated and the article is not used with the first noun: *liv an ti* (compare with Irish 'dath an tí' and Welsh 'Lliw y ty').

5. Mutations: masculine and feminine.

brav eo	it is fine
ur paotr brav	a fine boy
merc'h ar mestr-skol	the teacher's daughter
ur verc'h vrav	a fine girl

The first consonant of a word may (or may not) change under certain conditions; for instance: *b* in *brav* remains *b* in the second sentence, while becoming *v* in the fourth. In the latter sentence the *m* of *merc'h* becomes also *v*. This change is called *mutation* by Breton grammarians.

This phenomenon is a feature of all Celtic languages; it is well known to Irish and Welsh speakers.

We shall learn Breton mutations little by little, as they appear in the texts. For the moment, let us note that mutations often denote the gender of a noun: the change *merc'h* to *verc'h* and *brav* to *vrav* occurs in the fourth sentence because *merc'h* is feminine. In the same way, *skol* being feminine one would have *ur skol vihan* 'a small school'; but no mutation after a masculine noun *levr*: *al levr brezhonek*.

6. Mutations: *da vamm*, *da dad*.

Other mutations are caused, not by gender, but by some words: one of these is *da*: your (sing.): after *da*, *T* becomes *D*, and *M* becomes *V*.

mamm: da vamm
tad: da dad

This mutation, like those mentioned in § 5 above, is in the category called *soft mutations* by the Breton grammarians. We now have met with three of these: *T/D*, *B/V*, *M/V*.

7. en, er, el.

el labouradeg	in the factory
er gêr	at home (<i>lit.</i> in the home)

When the preposition e 'in' is followed by the definite article an, ar, al, 'the', it combines with it to give: en, er, el (instead of e + an, e + ar or e + al). En, er, el are used in the same way as an, ar, al according to the first letter of the following word.

8. The suffix -ig.

Yann Yannig	John Johnny
ur verc'hig	a little girl
mammig	mammy

This suffix serves to form diminutives merc'h 'girl', merc'hig 'little girl'; it is also used to mark affection: mammig 'mammy'.

poelladennoù

1. Ask questions and answer them:

pelec'h piv petra	emañ a zo	Yannig amañ aze gant Mona ar paotrig er gêr tad Yannig e porzh ar skol Yannig ha Mona
-----------------------------	--------------	---

2. Using the words provided, make sentences and ask the questions they answer:

Mamm Yannig Mona ha Yannig An aotrou Kere	a zo	e er el	labouradeg porzh ar skol skol
---	------	---------------	-------------------------------------

Then use emañ instead of a zo changing the order of the words as required; finally ask the questions these new sentences answer.

3. Using the words provided, make sentences; translate into English, and then ask in Breton the questions they answer:

porzh levr tad mamm	Yannig ar skol ar verc'hig ar mestr-skol Mona ar paotrig	a zo	bihan pesketour micherourez ruz mestr-skol
------------------------------	---	------	--

4. Using the following words, ask questions and answer them in the negative:

un den ul levr un aval ur paotrig ur mestr-skol	a zo en ti ? a zo e porzh ar skol ? eo ? a zo gant Yannig ? a zo aze ?
---	--

5. Make sentences using the following words:

un ur ul	labouradeg vamm tad paotr verc'h levr	brav mat vihan vrañ bihan vat	eo
----------------	--	--	----

kentel III

GERIOÙ

a-benn arc'hoazh	by tomorrow	fall	bad
aes	easy	goude	after
all	other, another	gwir	true
anat	obvious	hepken	only
berr	short	hir	long
bras	large, big, tall	hiziv	today
buhez	life	marteze	perhaps
kentel	lesson	pegoulz	when
da	to, for	selaou!	listen!
dec'h	yesterday	sur	sure
deiz	day	-tre	completely, perfectly
deskiñ	to learn	unan	one
eus	of, from	warc'hoazh	tomorrow
evel	as, like		

kentel III (tri)

DIVIZ

MONA

YANNIG

MONA

YANNIG

MONA

YANNIG

MONA

YANNIG

MONA

YANNIG

MONA

YANNIG

MONA

YANNIG

MONA

YANNIG

MONA

YANNIG

MONA

YANNIG

MONA

YANNIG

Ohe, Yannig !

Petra 'zo ?

Mat e oa an aval ?

Mat e oa, mat-tre. Unan all a zo c'hoazh ?

Nann, siwazh, n'eus ket : met warc'hoazh e vo.

Warc'hoazh, warc'hoazh ... Hag ur gentel a

zo ivez da zeskiñ a-benn arc'hoazh ?

Ya, ur gentel verr.

Ur gentel verr. Unan hir eo, me 'zo sur.

Nann, n'eo ket : ur gentel verr eo, hag unan

aes. Selaou, Yannig : er gêr emañ da dad

hiziv ?

Hiziv ? Nann, n'emañ ket, anat eo : e mor

Iwerzhon e oa dec'h !

Pegoulz e vo er gêr neuze ?

Warc'hoazh e vo, marteze, pe an deiz goude

warc'hoazh.

O, an deiz goude warc'hoazh hepken !

Ya. Da dad, Mona, a oa er gêr dec'h, a zo

er gêr hiziv, hag a vo er gêr warc'hoazh.

N'eo ket gwir : dec'h e oa tadig er skol ha

warc'hoazh e vo er skol ivez : hiziv hepken

emañ er gêr.

Hag amzer fall a oa, dec'h, da vont eus ar

skol d'ar gêr ?

Nann, ne oa ket.

Hag avel vras a vo, warc'hoazh, da vont eus

ar gêr d'ar skol ?

Nann, ne vo ket.

Neuze...

Ya, n'eo ket aes buhez ar pesketour. Met,

selaou 'ta : te ivez a vo pesketour, evel da

dad ?

Ya, me ivez a vo pesketour.

goulennoù

Pelec'h emañ tad Mona ? Er gêr emañ.
 Pelec'h e oa tad Yannig dec'h ? Er mor e oa.
 Pelec'h e vo tad Yannig warc'hoazh ? Er gêr e vo.
 Piv a zo er gêr hiziv ? Tad Mona a zo er gêr hiziv.
 Piv a oa er mor dec'h ? Tad Yannig a oa er mor dec'h.
 Piv a vo er gêr warc'hoazh ? Tad Yannig a vo er gêr warc'hoazh.
 Pegoulz e vo tad Yannig er gêr ? Warc'hoazh e vo tad Yannig er gêr.
 Brav eo an amzer hiziv ? Ya, brav eo.
 Brav e oa an amzer dec'h ? Ya, brav e oa.
 Fall e oa an amzer dec'h ? Nann, ne oa ket : brav e oa.
 Pegoulz e oa brav an amzer ? Dec'h e oa brav an amzer.
 Glav a zo hiziv ? Nann, n'eus ket.
 Glav a oa dec'h ? Nann, ne oa ket.
 Glav a vo warc'hoazh ? Nann, ne vo ket, met an deiz goude warc'hoazh e vo.
 Pegoulz e vo glav ? An deiz goude warc'hoazh e vo.
 Petra 'oa mat ? An aval a oa mat.
 Mat e oa an aval ? Ya, mat e oa.
 Un aval a zo ? Nann, n'eus ket.
 Un aval a oa ? Nann, ne oa ket.
 Petra 'vo Yannig ? Pesketour e vo Yannig.
 Piv a vo pesketour ? Yannig a vo pesketour



Hiziv emañ tadig er gêr.

yezhadur

1. The verb 'to be': present, past and future.

Da dad a zo er gêr hiziv.	Your father <i>is</i> at home today.
Da dad a oa er gêr dec'h.	Your father <i>was</i> at home yesterday.
Da dad a vo er gêr warc'hoazh.	Your father <i>will be</i> at home tomorrow.

The above examples give the 3rd sing. of the verb 'to be' in the present (a zo), past (a oa) and future (a vo).

2. Verbal particle.

The above examples also show that Breton verbs are preceded by a particle: a zo, a oa, a vo. Here are other instances:

Tad Mona a zo er gêr hiziv.	Mona's father is at home today.
Tad Yannig a oa er mor dec'h.	Johnny's father was at sea yesterday.
Tad Yannig a vo er gêr warc'hoazh.	Johnny's father will be at home tomorrow.
Brav eo an amzer hiziv.	The weather is fine today.
Dec'h e oa brav an amzer.	Yesterday the weather was fine.
Warc'hoazh e vo tad Yannig er gêr.	Tomorrow Johnny's father will be at home.

The verbal particle is sometimes a (a zo, a oa, a vo), sometimes e (e oa, e vo). In the sentence **Brav eo an amzer hiziv** no particle precedes eo.

In the above examples, a shows that the word preceding the verb is its subject; e indicates that it is *not* the subject: in the same examples the word preceding the verb is an attributive adjective (brav) or an adverb (dec'h, warc'hoazh).

This is a confirmation of what we have already noticed in Lesson 1 (par.2 & 3, p.28) about a zo: a is always preceded by the subject.

3. Negation.

Nann, ne oa ket.	No, it was not.
Nann, ne vo ket.	No, it will not be.

We have seen that negation is marked by n' ... ket on either side of the verb; no particle appears between ne and the verb: ne oa ket, ne vo ket. Remember also that a zo can never be placed between ne and ket; as it must never be used in the negative.

4. Negative answer.

Brav eo an amzer?	Is the weather fine?
(Nann), n'eo ket.	No, it is not.
Kalz labour a zo?	Is there a lot of work?
(Nann), n'eus ket	No, there is not.

When the form *eo* is used in the question, the answer will be *n'eo ket* (1st example); but if a *zo* is used, the answer will be *n'eus ket* 'there is not' (2nd example).

This has already been noted in Lesson 1. Let us now see what happens in the past and future:

Brav e oa an amzer?	Was the weather fine?
Ne oa ket.	No, it was not.
Kalz labour a oa?	Was there a lot of work?
Ne oa ket.	No, there was not.
Kalz labour a vo?	Will there be a lot of work?
Ne vo ket.	No, there will not be.

In the questions, the opposition *a/e* exists as in the present tense according to the position of the subject; in the answer, the negation will always be *ne ... ket* in all cases: *ne oa ket* in the past, *ne vo ket* in the future.

Note that *nann* (no) is used in Breton much less frequently than in French or English; the Breton language likes to use the same verb in the answer as in the question: *Brav e oa?* *Ne oa ket.* Was it nice? It was not. (In spoken Breton 'oa ket.)

5. Verb and subject.

Me ivez a vo pesketour.	I, too, will be a fisherman.
Te' ivez a vo pesketour.	You, too, will be a fisherman.
Yannig a vo pesketour.	Johnny will be a fisherman.
Pesketour e vo Yannig.	Johnny will be a fisherman.

We know that a *zo*, a *oa* and a *vo* are the 3rd sing. of 'to be' in the present, past and future.

We have already seen, in Lesson 2, that, in affirmative sentences, the verb remains singular, even if the expressed subject is plural. Remember the example:

Mona ha Yannig a zo e porzh ar skol	Mona and Johnny are in the schoolyard.
-------------------------------------	--

The examples we have just seen above at the beginning of this paragraph show that not only does the verb remain singular, but that it will remain 3rd person singular even if the subject is in the first or second person.

Me ivez a vo pesketour; Te ivez a vo pesketour.

This happens in affirmative sentences whether the subject is placed before (Yannig a vo pesketour) or after the verb (Pesketour e vo Yannig).

This is very interesting because for each tense the Breton language has a basic form (3rd sing.) which is the only one used in affirmative sentences when the subject is expressed.

5. Mutations.

ur gentel verr.	a short lesson
da zeskiñ	to learn

The present lesson introduces two new mutations: the mutation K/G: *kentel* becomes *ur gentel* with the article, which indicates that it is a feminine word; the gender is confirmed by the fact that *kentel* causes the mutation B/V in the adjective which follows it (*berr/verr*).

The mutation D/Z: *deskiñ* becomes *zeskin* after *da*. Our list of the soft mutations (see par. 5 & 6, p.37) now becomes:

K/G, T/D, D/Z, B/V, M/V.

poelladennoù

1. Ask questions and answer them:

piv	a zo a oa a vo	er gêr er mor e porzh ar skol el labouradeg	hiziv ? ware'hoazh ? dec'h ?
-----	----------------------	--	------------------------------------

2. Using the following words make sentences and ask the questions they answer:

er gêr er skol er mor e porzh ar skol el labouradeg	emañ e oa e vo	ar vamm tad Yannig tad Mona Yannig ha Mona	hiziv ware'hoazh dec'h
---	----------------------	---	------------------------------

3. Ask questions and answer them:

pegoulz	e oa e vo	tad Yannig Yannig ar vamm tad Mona Mona	er skol ? er gêr ? el labouradeg ? e porzh ar skol ?
---------	--------------	---	---

4. Make sentences with the following words:

brav glas fall tomm	e vo e oa eo	an amzer ar mor an heol an oabl	hiziv warc'hoazh dec'h
------------------------------	--------------------	--	------------------------------

Now, beginning with the last words, i.e. hiziv, warc'hoazh, dec'h, change the sentences accordingly.

5. Make sentences and ask the questions they answer:

Me Te er gêr Yannig er skol Tad Mona	a zo a vo a oa emañ e vo e oa	er gêr er skol Yannig ha Mona e porzh ar skol	hiziv warc'hoazh dec'h
---	--	--	------------------------------

6. Make sentences and ask the questions they answer:

Nann, n'eo ket Nann, n'eus ket Nann, ne vo ket Nann, ne oa Nann, n'emañ ket Nann, n'eus	den ebet tad Yannig brav tad Mona glav levr ebet	gant Mona er gêr warc'hoazh er skol hiziv er mor an amzer
--	---	--

7. Ask ten questions about the text of this lesson and answer them.



Amzer fall a oa da vont eus ar skol d'ar gêr.

kentel IV GERIOU

a-dreñv	back	giz	custom, fashion
aet	past part. of mont; gone, become	gortoz	to wait for
anv	name	gwech	time
a-raok	front	gwelout	to see
bezañ	to be	hegarat	nice, pleasant, kind
bugel	child	yaouank	young
karr	car	just	exactly
karr-boutin	bus	lec'h	place, room (space)
Kemper	(city)	lezet	let, left
kêr	town; e kêr in town; er gêr at home	mont	to go
deus!	come! (sing.)	mous	galley-boy
deuet, deut	past part. of dont; come, become	mui	(no) more
dija	already	na!	how!
dimezell	miss	paour	poor
e	his	plasenn	square (in a town)
e-kichen	near	plijet	pleased
erru	arrived	pourmen	to walk, to go for a spin
ezhomm	need, want	re	too, too much
Fañch	(diminutive) Francis	respont	to answer
fur	good, wise	skuizh	tired
		sot	mad
		trouz	noise
		war	on, upon

kentel IV (pevar)

DIVIZ

LAN	Emañ Yannig hag e dad war ar blasenn o c'hortoz ar c'harr-boutin.
ANNA	Da Gemper emaint o vont. Ar c'hiz eo mont da Gemper da bourmen.
LAN	Plijet eo Yannig o welout Mona war ar blasenn ivez. E karr an aotrou Kere emañ Mona.
YANNIG	Mona, Mona, da belec'h emañ o vont ?
MONA	Da Gemper emañ o vont. Ha te ? ... Demat aotrou Sinou.
ANNA	Fañch Sinou eo anv tad Yannig.
FANCH SINO	Demat, Mona. Na bras oc'h deut ! Un dimezell vihan. Ma, da Gemper emañ o vont.
LAN	Un den hegarat eo tad Mona.
AN AOTROU KERE	Da Gemper emañ o vont ? Ni ivez. Ha lec'h a zo er c'harr. Deuit 'ta !
ANNA	Emañ Fañch Sinou en a-raok e-kichen an aotrou Kere, ha Yannig en a-dreñv e-kichen Mona.
YANNIG	Skuizh on aet, Mona !
MONA	Ha gant petra out aet skuizh ?
YANNIG	Gant labour ar skol.
MONA	A, a, a !
YANNIG	Ya, re a labour a zo. D'ar mor emañ o vont, gant tad !
MONA	D'ar mor ! Met re yaouank out, paotr paour !
YANNIG	N'on ket ! N'on ket mui ur bugel ! Me 'vo mous gant tad.
MONA	A, a, a ! Ha sot out aet ?
YANNIG	Nann, n'on ket aet sot ! Met te, marteze a zo aet !
LAN	Re a drouz a zo bremañ gant ar paotr hag ar verc'h.
AN AOTROU KERE	Mona ! Yannig ! Petra 'zo ? N'oc'h ket fur !

MONA

AN AOTROU KERE

ANNA

LAN

YANNIG

Eo, tadig, fur omp : met Yannig amañ a zo o vont d'ar mor.

A ya ? Hag ar skol ?

Ruz eo deut Yannig da vezañ.

Dre chañs emaint bremañ war ar blasenn vras e Kemper. Ne vo ket ezhomm respont. Emeur erru dija ! Deus, Mona, ni 'zo 'vont da welout kêr !

goulennou

Pelec'h emaoe'h ? Er gêr emaoñ.

Ha pelec'h emañ Yannig ha Mona ? E kêr emaint, e kêr Kemper.

Ur gêr vras eo Kemper ? Nann, n'eo ket, met n'eo ket ur gêr vihan ivez.

Ha Douarnenez, ur gêr vihan eo ? Ya, ur gêr vihan eo.

N'eo ket Douarnenez ur gêr vihan ? Eo, ur gêr vihan eo.

Piv eo ? Yannig eo. Piv int ? Yannig ha Mona int.

Er skol emaint ? N'emaint ket : e kêr emaint ; n'emaint ket er gêr,

met e kêr.

Skuizh int ? Yannig 'zo skuizh, met Mona n'eo ket.

C'hwi ivez 'zo skuizh ? Nann, n'on ket.

Piv a zo skuizh neuze ? Ni a zo ; skuizh omp, setu.

Hag int ? O, int a zo skuizh ivez.

Gant petra eur skuizh hiziv ? Gant al labour eur skuizh.

Da belec'h emaoe'h o vont ? Da Kemper emaoñ o vont.

Piv a zo o vont da Kemper ? Me a zo o vont da Kemper.

Ha c'hwi ? Ni ivez a zo o vont da Kemper.

N'emaoe'h ket o vont da Kemper ? Eo, da Kemper emaoñ o vont.

Pelec'h emeur o vont bremañ ? D'ar gêr emeur o vont bremañ.



Plijet eo.

yezhadur

1. The Verb: Conjugation with an expressed subject.

It has already been explained (p.44) that in affirmative sentences, even with subject(s) in the plural, the verb remains 3rd singular. So that the 3rd sing. of each tense is used very often as a common form for that particular tense: Me ivez a vo pesketour, Te ivez a vo pesketour.

Other examples of this appear in the present lesson:

Ni ivez a zo o vont da Kemper. We also are going to Kemper.

C'hwi ivez a zo skuizh? You too are tired?

O, int a zo skuizh ivez. Oh, they are tired too.

This form of conjugation is called *Conjugation with Subject*. As we know the pronouns for all persons except the 3rd sing., we are now able to set up the present table of this conjugation for 3 tenses of the verb "to be":

	Present	Imperfect	Future
S1	me a zo	me a oa	me a vo
2	te a zo	te a oa	te a vo
3	Yannig a zo	Yannig a oa	Yannig a vo
P1	ni a zo	ni a oa	ni a vo
2	c'hwi a zo	c'hwi a oa	c'hwi a vo
3	int a zo	int a oa	int a vo

2. The Verb: Conjugation with endings.

a— Ni a zo skuizh.

We are tired.

b— Skuizh omp.

We are tired.

c— Pelec'h emañ Yannig ha Mona? Where are Yannig and Mona?

d— E kêr emaint.

They are in town.

In examples a and c, we find the conjugation with the expressed subject (verb 3rd sing.).

In examples b and d, the subject is not expressed, but its person and number are shown by the ending: in b by *-mp* of *omp* (indicating 1st pl.); in d by *-nt* of *emaint* (indicating 3rd pl.).

This conjugation, which we may call *Conjugation with Endings* is the one used in Latin, for instance, when the endings of *amo, amas, amat, amamus, amatis, amant* indicate both person and number.

It was originally the English system, but most endings having disappeared (I love, thou lovest, he loves, we love, you love, they love) the use of pronouns is obviously necessary.

In Breton, person and number may be indicated either by the expressed subject (noun or pronoun) in the *Conjug. with Subject* or alternatively by the endings of the verb in the *Conjug. with Endings*.

3. Present tense of "to be": Conjugation with endings.

We find in the present lesson the following examples:

S1	Skuizh on aet.	I am tired of it.
2	Ha gant petra out aet skuizh?	And what are you tired of?
3	Ur gêr vihan eo.	It is a little town.
P1	Skuizh omp.	We are tired.
2	Na bras oc'h deuet.	How tall you have grown.
3	Skuizh int.	They are tired.

To the above six forms, we must add another one, the *Impersonal*, which exists in Breton as in the other Celtic languages:

Gant al labour eur skuizh. One is (people are) tired of the work.

So we can set up the following complete table:

S1	on
2	out
3	eo
P1	omp
2	oc'h
3	int
IMP	eur

4. Emañ (present of location): conjugation with endings.

We find in the lesson:

S1	Er gêr emañ.	I am at home.
2	Da belec'h emañout o vont?	Where are you going?

P1	Da Gemper emañout o vont.	We are going to Kemper.
2	Da Gemper emañoc'h o vont?	Are you going to Kemper?
3	E kêr emaint.	They are in town.
IMP	E meur dija erru?	One has already arrived?

We already know the form for S3: *emañ*, so we can set up the following table:

S1	emaon
2	emaout
3	emañ
P1	emaomp
2	emaoc'h
3	emaint
IMP	emeur

Emañ can never be placed after the subject but it may contain the subject (2nd example):

E porzh ar skol emañ Yannig. Yannig is in the school-yard.
E porzh ar skol emañ. He is in the school-yard.

Of course, *emañ* may be followed by a subject either singular or plural:

Pelec'h emañ Mona? Where is Mona?
Pelec'h emañ Yannig ha Mona? Where are Johnny and Mona?

5. Table of Endings indicating Person and Number:

From the preceding two tables, we may set up the following list:

S1	-n
2	-t
3	nothing
P1	-mp
2	-c'h
3	-nt
IMP	-r

6. Conjugation in the negative.

N'on ket I am not
N'oc'h ket fur. You are not good.

From these two examples, we may conclude that only the conjugation with endings can be used in the negative, between ne/n' ... and ket.

7. Present participle.

...war ar blasenn o c'hortoz ...waiting for the bus on the square.
ar c'harr boutin.
Da Gemper emaint o vont. They are going to Kemper.
Plijet eo Yannig o welout Johnny is pleased to see (seeing)
Mona. Mona.

To form the present participle, the particle o is placed before the verbal noun. This particle o causes some mutations. For instance: G/C'H (gortoz → o c'hortoz); GW/W (gwelout → o welout); M/V (mont → o vont).

Sometimes, especially after an o, the particle o is omitted, but the mutation remains: Ni a zo 'vont We are going.

8. The Progressive form.

Da Gemper emaoñ o vont. I am going to Kemper.
Piv a zo o vont da Who is going to Kemper.
Gemper?

In Breton, as in English, a progressive form is frequently used; it is constructed in the same way as in English by placing the present participle (o vont, o welout, etc. ...) after the present of location of the verb "to be", such as emaoñ, emaoñ, etc. ... or other forms of the verb "to be": for instance: Me a zo o vont da Gemper; Da Gemper emaoñ o vont I am going to Kemper.

9. The Imperative.

Selaou! Listen! S2 no ending
Selaouit! Listen! P2 ending -it.

10. Affirmative answer to a negative question.

Ur gêr vihan eo? Ya! Is it a small town? Yes.
N'eo ket ur gêr vihan? Is it not a small town? Yes.
Eo!

In this case, the affirmative answer to a negative question is: eo.

11. Mutations: The Soft Mutations, or Series K/G.

plasenn	ar blasenn
giz	ar c'hiz
gortoz	o c'hortoz
gwelout	o welout
gwech	ur wech all
gwelout	da welout

We find in this lesson 3 new mutations: P/B, G/C'H, GW/W. With these, we now have the complete series of the soft mutations;

K/G	T/D	P/B	G/C'H	GW/W	D/Z	B/V	M/V
-----	-----	-----	-------	------	-----	-----	-----

These mutations are called by Per Denez the "SERIES K/G" while they are usually called *Soft Mutations* or *Lenition*.

12. Mutations indicating Gender.

Feminine nouns in the singular after the article undergo the soft mutations (or Series K/G) with the exception of the mutation D/Z which is not made in this case:

For instance: plasenn f. ur blasenn vihan
but: dimezell f. un dimezell vihan

Masculine nouns in the singular do not undergo any mutations after the article:

ti m. an ti
bugel m. ur bugel etc.

But here also we find one exception: K becomes C'H:

karr-boutin m. ar c'harr-boutin

So in singular words beginning with K, the mutation K/G indicates a feminine noun, while the mutation K/C'H indicates a masculine one.

All other masculine nouns have no mutation in singular.

Mutable consonants:	K	T	P	G	GW	B	M
Fem. mutations:	G	D	B	C'H	W	V	V
Masc. mutations:	C'H	[no mutation]

poelladennoù

1. Change the following sentences by placing at the beginning the required pronouns (e.g. **Bihan** oc'h will be **C'hwi a zo bihan**):
 Bihan omp. — Yaouank eo Yannig ha Mona. — Bras out deut da vezañ. —
 Skuizh oc'h. — Skuizh on aet o labourat.

2. Same exercise:

Er gêr emañomp. — E porzh ar skol emaint. — Da Gemper emañ oc'h o
 vont. — E karr an aotrou Kere emañ. — O vont da Gemper emañout.

3. Write the following sentences in the plural:

O c'hortoz er gêr emañ. — N'int ket skuizh. — Erru out e Kemper. —
 Bras eo bremañ. — N'out ket fur.

4. Write the following sentences in the singular:

O vont d'ar gêr emañ oc'h ? — N'int ket erru c'hoazh. — N'emamp ket e
 porzh ar skol. — N'oc'h ket kozh. — Er gêr emaint.

5. Write the following sentences in the negative:

Gwir eo. — Te 'zo yaouank. — Int a zo skuizh. — Emaint o vont da
 Gemper. — C'hwi 'zo fur.

6. Write the following sentences in the affirmative, first without any subject
 (conjugation with endings), then with a subject:

N'oc'h ket kozh. — N'int ket fur. — N'omp ket skuizh. — N'out ket
 bihan. — N'on ket yaouank.

7. Ask the questions the following sentences answer:

Ya, bihan eo. — Eo, fur omp. — Eo, brav eo an amzer. — Eo, avel a zo. —
 Ya, er gêr emañ.

8. Make a list of the series *article-noun* and *article-noun-adjective* found in the
 text of this lesson. Then from the mutation or the absence of it, explain for each
 initial consonant whether you have met with (a) a feminine, (b) a masculine, or
 (c) with a non-mutable consonant giving no indication as to gender.

9. Ask ten questions about the text of this lesson and answer them.



Un den hegarat eo.

kentel v

GERIOÙ

adarre again	hepdale soon
Afrika Africa	hini one
ataw always, in any case	pehini? which one?
beajiñ to travel	an hini the one
bemdez every day	honnezh that one (fem.)
bennak some	marc'hadmat cheap
un dra bennak something	melen yellow
breur brother	micher trade, profession
buan quick(ly)	nag! how!
kaer beautiful	nevez new
ken! so! so much!	pegement? how much?
ker dear, expensive	perak? why?
kozh old	peseurt what, what kind of
debrñ to eat	plijus pleasant
dilhad clothes, garments	sellout (ouzh) to look (at)
dirak in front of	sae dress, gown
divalav ugly	poent eo it is time
e-barzh inside	stal shop, stores
geot grass	traezh sand
gwer green	

kentel v (pemp)

DIVIZ

MONA	Gwir eo, Yannig ? Te a vo pesketour ?
YANNIG	Ya, pesketour e vin.
MONA	Ha perak e vi pesketour ? Ur vicher vat eo ?
YANNIG	Plijus eo bezañ war vor. Plijus eo beajiñ. Sell, tad hag e vreur : an deiz all e oant en Iwerzhon, hepdale e vint en Afrika. En Iwerzhon e oa glav ha geot glas ; en Afrika e vo heol ha traezh ruz. Bemdez un dra bennak nevez ! Ha ni, pelec'h e oamp dec'h ? Er skol ! Pelec'h e vimp warc'hoazh ? Er skol adarre.
LAN	Erru e oant dirak ur stal dilhad ; ur stal vrav e oa, ha dilhad kaer a oa e-barzh.
MONA	O, sell, Yannig, ar sae ruz : nag ur sae gaer eo !
YANNIG	An hini ruz ? Ya, kaer eo. Met ker ivez.
MONA	Ker ? Pegement ? O, an dra-se n'eo ket ker. Marc'hadmat eo. An hini velen a zo kalz keroc'h.
YANNIG	Keroc'h eo, ya, met n'eo ket bravoc'h.
MONA	N'eo ket bravoc'h ! N'eo ket bravoc'h an hini velen eget an hini ruz ? Ma, bravoc'h eo atav eget an hini c'hlas ... Ken divalav eo honnezh !...
YANNIG	Marteze. Met an hini ruz eo ar vravañ, setu.
ANNA	Erru e oa an aotrou Kere ha Fañch Sinou dirak ar stal ivez.
AN AOTROU KERE	Mona ! Yannig ! Aze 'maoc'h ? Met da belec'h e oac'h aet ?
YANNIG	Aet oamp da bourmen, aotrou Kere.



Plijus eo bezañ war vor.

MONA

Aet oan da bourmen gant Yannig, tad. Ha bremañ emamp o sellout ouzh an dilhad kaer. Sell te ivez, tad. Met sell 'ta, tadig ! Ur sae ruz, unan c'hlas, unan velen ... Pehini eo ar gaerañ ?

AN AOTROU KERE Poent eo mont da zebriñ, Mona. Poent bras. Deus buan !

goulennou

Pelec'h e oa Yannig ha Mona ? O pourmen e kêr e oant.

Pelec'h e vint warc'hoazh ? Er skol e vint.

Er skol e vo Fañch Sinou hag e vreur ? Nann, ne vint ket : er mor e vint.

Peseurt sae eo an hini vrapañ : ar hini wer pe an hini c'hlas ? An hini wer eo.

Bravoc'h eo an hini wer eget an hini velen ? Ya, bravoc'h eo eget an hini velen, bravoc'h eget an hini wenn ha bravoc'h eget an hini zu.

Ha peseurt ti eo an hini bravañ ? An hini gwenn pe an hini melen ?

An hini melen eo ar bravañ.

Brasoc'h eo Yannig eget Mona ? Ya, brasoc'h eo, met koshoc'h eo ivez.

Piv eo ar yaouankañ ? Mona eo ar yaouankañ.

yezhadur

1. Verb bezañ: imperfect, conjugation with endings.

S1	Aet oan da bourmen.	I went for a walk, a spin.
P1	Pelec'h e oamp dec'h?	Where were we yesterday?
2	Da belec'h e oac'h aet?	Where did you go?
3	An deiz all e oant en Iwerzhon.	The other day they were in Ireland.

We have in this lesson four forms of this tense. We already know its basic form: the S3: oa. The form for S2 is still missing — here is the incomplete list: S1 oan, S3 oa, P1 oamp, P2 oac'h, P3 oant. The endings for each person are the same as for the present tense — S1 —n, S3 nothing, P1 —mp, P2 —c'h, P3 —nt.

2. Verb bezañ: future, conjugation with endings.

S1	Pesketour e vin.	I shall be a fisherman.
2	Perak e vi pesketour?	Why will you (sg.) be a fisherman?
P1	Pelec'h e vimp warc'hoazh?	Where shall we be tomorrow?
3	Hepdale e vint en Afrika.	Soon they will be in Africa.

We already know the basic form of the future: S3 e vo. Here is the list of forms we have met up to now: S1 vin, S2 vi, S3 vo, P1 vimp, P3 vint. We still have the same endings for the different persons: S1 —n, S3 nothing, P1 —mp, P3 —nt. These endings are added to vi and not to vo, an exception in this irregular verb.

3. Verb bezañ: conjugation with endings and verbal particle.

We know that, for the verb bezañ, the verbal particle is a when the subject is before the verb. The conjugation with endings admitting of no subject, the particle may only be e in this conjugation of the verb bezañ: Pesketour e vin.

The verb bezañ is often used without particle: Da belec'h e oac'h aet? or Da belec'h oac'h aet?

4. Comparative.

An hini velen a zo kalz keroc'h.	The yellow one (fem.) is much dearer.
-------------------------------------	---------------------------------------

Bravoc'h eo atav eget an
hini c'hlas.

It (fem.) is finer than the blue one in
any case.

Note: here the pronoun hini is feminine as it stands for sae (fem.) dress.

The ending —oc'h is the mark of comparative (like '—er' in English).

The second part of the comparison is introduced by evit or eget, here eget.

5. Superlative.

An hini ruz eo ar vrapañ	The red one is the finest.
Piv eo ar yaouankañ?	Who is the youngest.

The ending —añ is the mark of superlative (like '—est' in English). The superlative is generally used with the article.

Note that before —oc'h and —añ the last letter of the word — g, d, b, z and zh becomes k, t, p, s and sh: kozh, koshoc'h, koshañ.

6. Mutations.

Peseurt sae eo an hini vrapañ?	Which dress is the finest?
Peseurt ti eo an hini bravañ?	Which house is the finest?

The opposition fem./masc. is marked by the mutation in the adjective after the pronoun (hini) in the same way as after the noun.

poelladennoù

1. Replace hiziv with dec'h:

Hiziv ez eus glav hag avel. — Aet on da welout tad hiziv. — Amañ emaomp hiziv. — Aet int hiziv da welout ar stal dilhad. — Skuizh oc'h hiziv ?

2. Replace hiziv with warc'hoazh:

Plijus eo bezañ er skol hiziv. — Hiziv emañ er gêr. — Skuizh out hiziv. — Furoc'h omp hiziv. — Pelec'h emañ out hiziv ?

3. Write the following sentences in the plural:

Pelec'h e oa o labourat? — Yaouank eo c'hoazh. — Ne vo ket plijet. — Ne vin ket er gêr ware'hoazh. — O vont da Gemper e oan.

4. Write the following sentences in the singular:

Pegoulz e vimp erru er gêr? — O vont d'ar skol emamp. — Ne oant ket sot. — Skuizh e vint goude. — N'oc'h ket aet c'hoazh da welout.

5. Answer the following questions:

Piv a vo pesketour? — Pelec'h e oac'h dec'h? — Piv a oa brasoc'h eget Mona? — Piv e oa ar brasañ: Fañch Sinou pe Yannig? — Ne oa ket Yannig brasoc'h eget Mona? — Pelec'h e oa Yannig ha Mona? — Piv a vo fur? — Brav e vo an amzer ware'hoazh? — Skol a oa dec'h?

6. Ask the questions the following sentences answer:

An aotrou Kere a zo bihanoc'h eget Fañch Sinou. — Nann, ne vo ket Yannig mestr-skol. — Yannig ne vo ket mestr-skol. — Dec'h e oa Yannig ha Mona o pourmen e Kemper. — E Kemper e oant o pourmen. — Yannig ha Mona a vo er skol ware'hoazh. — An hini c'hlas a zo an hini vravañ. — Da Gemper emamp o vont. — Nann, n'eus ket: traeh ruz a zo en Afrika. — Nann, ne vin ket: pesketour e vin.

7. Make comparisons using, in the same order, the words provided:

bras, tad Yannig, Mona. — Mona, yaouank, Yannig. — brav, ar sae ruz, ar sae velen. — glas, Iwerzhon, Afrika. — kaer, an amzer, hiziv, dec'h.

8. Write sentences in which the adjective given will be in the superlative form:

Yannig, brav. — An hini c'hlas, ker. — An ti-mañ, gwenn. — an hini, kozh, ar paotr-mañ. — Mona, fur.

9. Ask ten questions about the text and answer them:



Gant piv oa aet da bourmen?

kentel vi

GERIOÙ

amann butter	gwin wine
avaloù-douar potatoes	chug-frouezh fruit juice
banne (a) drink	itron Lady, Madam, Mrs.
kafe coffee	laezh milk
kig meat	lein lunch
krampouezh pancakes	mar plij please
dour water	naon appetite, hunger
du-se over there	ostaleri inn, hotel
echuiñ to end, finish	pe or
evañ to drink	pell long
fresk cool	plijadur pleasure
fritet fried	sec'hed thirst
goude-se afterwards	tamm piece, bit
gwenn white	vioù eggs

kentel vi (c'hwec'h)

DIVIZ

AN AOTROU KERE	Ha neuze, Fañch, pelec'h ez eus un ostaleri vat ?
FANCH SINOÙ	O du-se ! Unan a zo, unan vat.
MONA	Naon am eus, tadig ! Ha te, Yannig, n'ec'h eus ket naon ?
YANNIG	Eo, naon am eus. Ha sec'hed ivez.
AN AOTROU KERE	Sec'hed hoc'h eus, Fañch ?
FANCH SINOÙ	Ur banne am bo gant plijadur.
LAN	Fresk ha plijus eo an ostaleri.
MONA	Ur banne chug-frouezh am bo, tadig ! Ha goude-se krampouezh. Krampouezh gant amann, krampouezh gant vioù, krampouezh gant ...
AN AOTROU KERE	Gortoz, Mona, gortoz un tammig ! ... Ni ivez hon eus naon ! ... Ma, Fañch Sinou, petra ho po ? Krampouezh ?
FANCH SINOÙ	O nann. Me 'm bo un tamm kig. Un tamm kig gant avaloù-douar fritet. Ur banne gwin. Hag un aval pe zaou da echuiñ.
AN AOTROU KERE	Ha te, Yannig : kig pe grampouezh az po ?
YANNIG	Krampouezh, evel Mona.
AN AOTROU KERE	Ha me 'm bo kig, evel Fañch ... Itron ! Itron ! Deuit, mar plij ... Setu : Yannig ha Mona o do krampouezh, Fañch ha me hor bo kig gant avaloù-douar fritet.
AN ITRON	Ha gwin da evañ, marteze ? Gwin gwenn ? Gwin ruz ?
AN AOTROU KERE	Gwin ruz, mar plij. Met ... Mona ha Yannig n'o do ket gwin. Petra az po, Yannig ? Laezh ? Dour ?
MONA	Ur banne laezh fresk am bo, tadig.
YANNIG	Ur banne laezh am bo me ivez, aotrou Kere, mar plij, evel Mona.
LAN	Bremañ o deus Fañch hag an aotrou Kere ur banne kafe da evañ.

AN AOTROU KERE Naon ac'h eus c'hoazh, Mona ?
 MONA Nann, tadig, n'em eus ket. Mat-tre e oa
 lein. Trugarez, tadig, trugarez ... O, tadig ?
 AN AOTROU KERE Ya, petra 'zo, Mona ?
 MONA Tadig, ar stal dilhad ... tadig ... n'emañ
 ket pell.

goulennoù

Petra o deus Yannig ha Mona da zebrin ? Krampouezh o deus da zebrin.
 Petra en deus Fañch Sinou da zebrin ? Un tamm kig mat en deus da zebrin.
 Ha petra he deus Mona da evañ ? Chug-frouezh he deus da evañ.
 Petra he do c'hoazh Mona da evañ goude ? Laezh he do c'hoazh da evañ.
 Ha Yannig, petra en do da evañ ? Laezh en do da evañ ivez.
 Piv en do krampouezh gant vioù ? Yannig en do.
 Ha Mona, n'he do ket krampouezh gant vioù ? Eo, krampouezh gant vioù he do ivez.
 Naon hoc'h eus ? Nann, n'hon eus ket, met sec'hed hon eus. Me atav, am eus sec'hed.
 Ur c'harr hoc'h eus ? Nann, n'em eus ket.
 Ul levr hoc'h eus ? Ya, bez' em eo.
 Un aval ho po ? Ya, bez' em bo.
 Bez' ho po un aval ? Nann, n'em bo ket.



Ur banne laezh am bo !

yezhadur

1. Verb to have: conjugation.

Un aval hoc'h eus. You have an apple.
 Un tamm kig am eus. I have a piece of meat.

Breton, like the other Celtic languages, has strictly speaking no verb "to have". We have already seen one way of expressing it: *Ul levr a zo gant ar paotr lit. 'A book is with the boy': The boy has a book.*

There is, however, a verb "to have" of a kind. It is made up of the verb "to be" *bezañ* in the S3 (with slight changes sometimes), in front of which are placed special personal pronouns indicating the person and for S3 the gender. In the first example (*Un aval hoc'h eus*), *eus* is the verb *bezañ* in S3 "There is". It is preceded by *hoc'h*, pers. pn. P2, meaning "to you", "by you", so that *hoc'h eus lit. "by you there is" means "you have". In the second sentence the same *eus* is preceded by *am*, pers. pn. S1, meaning "by me", "to me"; so *am eus "to me there is" means "I have".**

Because of the special way in which it is constructed, the verb "to have" has only one type of conjugation in Breton, given below in §2.

2. Verb to have: Present Tense.

S1 Naon am eus, tadig. I am hungry, daddy.
 2 Ha te, Yannig, n'ec'h eus ket naon? What about you, Johnny, are you not hungry?
 3m Petra en deus Fañch Sinou da evañ? What has Fañch Sinou to drink?
 3f Ha petra he deus Mona da evañ? And what has Mona to drink?
 P1 Ni ivez hon eus naon. We too are hungry.
 2 Naon hoc'h eus? Are you hungry?
 3 Bremañ o deus Fañch hag an aotrou Kere ur banne kafe da evañ. Now Fañch and Mr. Kere have a cup of coffee to drink.

S1	am eus
2	ac'h eus
3 m	en deus
f	he deus
P1	hon eus
2	hoc'h eus
3	o deus

Please note that there are two different forms in S3: one for the masculine and the other for the feminine. There is no impersonal form.

3. Verb *to have*: Future Tense.

- S1 Ur banne chug-frouezh am bo. I'll have a glass of fruit-juice.
 2 Kig pe grampouezh az po? Will you have meat or pancakes?
 3 Ha Yannig, petra en do da evañ? And Johnny, what will he have to drink?
 Petra he do c'hoazh Mona? What else will Mona have?
 P1 Fañch ha me hor bo kig. Fañch and myself will have meat.
 2 Un aval ho po? Will you have an apple?
 3 Yannig ha Mona o do krampouezh. Johnny and Mona will have pancakes.

The future of "to have" in Breton is constructed with the verb "to be" in S3: *bo* preceded by the pronouns indicating persons: *to me*, *to you*, etc. Some of them cause mutations: *bo* remains unchanged after *am* (S1) and *hor* (P1); but it becomes *po* after *az* (S2) and *ho* (P2).

en do, *he do*, *o do* are the colloquial forms for *en devo*, *he devo*, *o devo*, where *vo* is the mutation of *bo* caused by *en de* (S3m), *he de* (S3f), *o de* (P3). Here, as in the present tense, there are two forms for S3m and f.

The complete series of forms for the future tense of "to have" will be found in the box below:

S1	am	bo
2	az	po
3 m	en	devo, en do
f	he	devo, he do
P1	hor	bo
2	ho	po
3	o	devo, o do

4. Verb *to have*: the Prefixed Pronouns as marks of person and gender.

	Present	Future
S1	am	am b-
2	ac'h	az p-
3 m.	en d-	en dev- (en d-)
f.	he d-	he dev- (he d-)
P1	hon	hor b-
2	hoc'h	ho p-
3	o d-	o dev- (o d-)

Note that (1) *d* is the mark of the 3rd person in all tenses: *en d* (m.), *he d* (f), *o d* (pl); (2) except in the present tense: *b* is the mark of S1 and P1 and *p* that of S2 and P2.

5. Verb *to have*: how it is used.

- Me 'm bo un tamm kig. I shall have meat.
 Naon am eus. I am hungry (I have hunger).
 Laezh he do Mona. Mona will have milk.
 Bremañ o deus Fañch hag an. Now Fañch and Mr. Kere have coffee
 Aotrou Kere ur banne kafe da evañ. to drink.
 Bez' em bo. I shall have.
 Bez' ho po un aval? Will you have an apple?

The verb *to have* may be preceded by a subject (ex. 1), an object (ex. 2 & 3), an adverb (ex. 4), a verbal noun (ex. 5 & 6); *Bez'* is short for *bezañ*.

The subject may be a pronoun (ex. 1). The verb agrees with its subject in person, number and (for the 3rd sing.) in gender.

The verb *to have* can never be placed at the beginning of a sentence in a personal form. It is always preceded by another word, and when stressed, by its own verbal noun, which is naturally the verbal noun of *to be bezañ*.

6. Verb *to have*: particles.

- Naon am eus. Naon ac'h eus c'hoazh?
 Warc'hoazh em bo. N'ec'h eus ket naon?

The particle, in S1 and S2, varies according to the word placed before the verb: the form in *a* (*am*, *ac'h*) is used if the subject or the direct object precedes the verb; the form in *e* (*em*, *ec'h*) in all other cases.

7. The Verbal Noun.

- Krampouezh o deus da zebriñ. They have pancakes to eat.
 Ha gwin da evañ? And wine to drink?
 Hag un aval pe zaou da echuiñ. And an apple or two to finish.

An ending is usually added to the stem of the verb to form the verbal noun. Generally this ending is *-añ* or *iñ* as in the examples given above. However, sometimes the verbal noun consists of the stem of the verb only without any ending: for instance *gortoz*. Some other verbs have a completely irregular verbal noun like *mont*.

8. Plural.

- Krampouezh gant vioù. Pancakes with eggs.
 Kig gant avaloù-douar fritet. Meat with chips.

The plural is marked by the suffix *-où*:

aval,	avaloù;
vi,	vioù.

9. Mutations: after *pe*.

Hag un aval *pe* zaou da echuiñ.

Kig *pe* grampouezh az po?

After *pe*, the soft mutations occur. (See p.55, § 11.)

poelladennoù

1. Complete sentences with verb *to have* in the present tense:

Un ti brav . . . Mona. — Yannig ha Mona . . . kalz labour hiziv. —
Laezh . . . Yannig da evañ. — Ni, n' . . . ti ebet. — C'hwi . . . ul levr
brezhonek.

2. Now write the same sentences in the future tense:

3. Answer the following questions in the negative:

Ur banne kafe ho po ? — Ul levr hoc'h eus ? — Amzer hon eus da vont
da Gemper ? — Ur c'harr en deus ? — Ur sae ruz he do ?

4. Now answer the same questions in the affirmative:

5. Write the following sentence in the plural:

Ur vi am eus da zebrñ. — Un aval en deus da zebrñ. — Ur blasenn a zo
e Kemper. — Ur banne az po en ti-mañ. — Un ostaleri he deus.

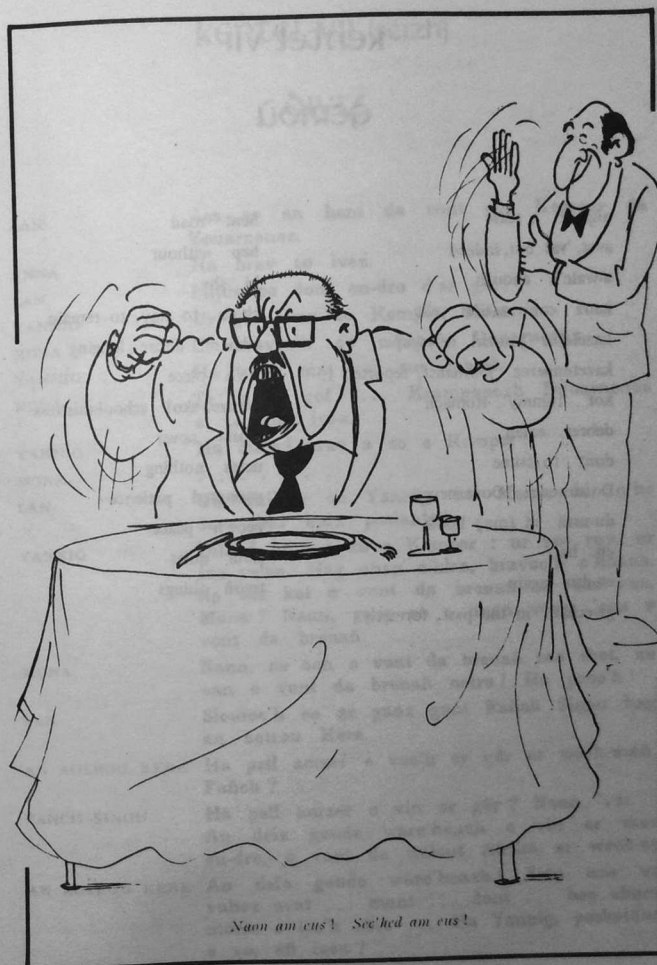
6. Write the following sentences in the singular:

Ni hon eus un ti kaer. — Amzer hoc'h eus da vont. — C'hwi ho po kalz
labour. — Ur skol nevez hor bo. — N'hon eus levr ebet.

7. Answer the following questions:

Petra hoc'h eus da zebrñ ? — Piv en deus laezh da evañ ? — Petra am
eus da zeskiñ ? — Piv en do ur gentel nevez da zeskiñ ? — Piv he deus un
ti brav ?

8. Ask ten questions about the text and answer them.



kentel VII

GERIOÙ

añjiner a tease	hent road
avat, 'vat but, indeed	hep without
a-walc'h enough	hi she
kaoz conversation, talk	chom to stay, to remain
kazetenn journal, newspaper	c'hoant desire, longing
kazetennerez journalist, reporter f.	lec'h place
kof 'tummy', stomach	mestrez-skol school-mistress
debret eaten	morse never
dont to come	netra nothing
Douarnenez Douarnenez	pasianted patience
du-mañ at (our) home	peoc'h peace
eñ he	sioul quiet
en-dro again	traoù things
gwechall in the past, formerly	

kentel VII (seizh)

DIVIZ

LAN	Aes eo an hent da vont eus Kemper da Zouarnenez.
ANNA	Ha brav eo ivez.
LAN	Plijus eo dont 'en-dro d'ar gêr.
YANNIG	Ur gêr vrav eo Kemper, Mona.
MONA	O, bravoc'h eo c'hoazh Douarnenez.
YANNIG	Ha traoù mat hon eus debret.
MONA	Te ha da gof! ... Krampouezh Douarnenez a zo mat ivez.
YANNIG	Ha dilhad brav a zo e Kemper!
MONA
LAN	Un añjiner eo Yannig, ha Mona, hi, n'he deus ket kalz pasianted.
YANNIG	Dilhad brav a zo e Kemper : ur sae ruz, ur sae velen. Hag unan c'hlas, bravoc'h c'hoazh. Ne oas ket o vont da brenañ ur sae ruz, Mona ? Nann, gwir eo : unan velen 'oas o vont da brenañ.
MONA	Nann, ne oan o vont da brenañ sae ebet, ne oan o vont da brenañ netra ! Ha peoc'h !
LAN	Sioulloc'h eo ar gaoz gant Fañch Sinou hag an aotrou Kere.
AN AOTROU KERE	Ha pell amzer e voc'h er gêr ar wech-mañ, Fañch ?
FANCH SINOÙ	Ha pell amzer e vin er gêr ? Nann 'vat. An deiz goude warc'hoazh e vin er mor en-dro, o vont da welout Afrika ar wech-se.
AN AOTROU KERE	An deiz goude warc'hoazh ! Setu aze ur vuhez avat ... mont ... dont ... hep chom morse e lec'h ebet ... Ha Yannig, pesketour e vo, eñ ivez ?



MONO

Labourat euit ur gazetenn n'eo ket plijus.

— 76 —

FANCH SINOÙ

MONA
YANNIG

MONA
ANNA
FANCH SINOÙ

AN AOTROU KERE
FANCH SINOÙ
AN AOTROU KERE

FANCH SINOÙ
MONA
YANNIG

Ya, bez' e vo. C'hoant en deus da vont d'ar mor. Ha skolioù a zo bremañ da zeskiñ ar vicher : n'eo ket evel gwechall ... Ha Mona, mestrez-skol e vo, hi ivez ?

Ya, mestrez-skol e vin, aotrou Sinou.
Mestrez-skol ! Dec'h e oas da vezañ kaze-tennerez !

Ma, Yannig, mestrez-skol e vin. Labourat evit ur gazetenn n'eo ket plijus ...

Erru int en-dro e Douarnenez.
Amzer hoc'h eus da zont du-mañ da evañ ur banne, aotrou Kere ?

Nann, siwazh, n'em eus ket.
O, deuit 'ta. Ne voc'h ket pell.

Gwir eo, Fañch : n'em eus ket amzer. Skol a vo warc'hoazh, ha labour am eus.

Ma, kenavo ha trugarez. Kenavo Mona.
Kenavo ar wech all, aotrou Sinou. Kenavo 'benn arc'hoazh, Yannig.

Kenavo, Mona.

goulennou

Da belec'h e oas o vont dec'h, Mona ? D'ar skol e oan o vont.
Piv a oa o vont d'ar skol, Mona pe Yannig ? Hi oa o vont d'ar skol.
Hag eñ ? O, eñ ne oa ket o vont d'ar skol : o vont d'ar gêr e oa.
Pegoulz e voc'h er gêr ? Warc'hoazh e vin er gêr.
Pegoulz e oac'h e kêr ? Dec'h e oan e kêr.
Piv a vo er mor hepdale ? Tad Yannig a vo er mor hepdale.
Pelec'h e voc'h hepdale, Fañch ? Er mor e vin hepdale.
Pell e voc'h er mor ? Ya, pell e vin.
Pelec'h e oad dec'h ? Er skol e oad.
Pegoulz e vor hep labour d'ober ? Morse ne vor hep labour.

— 77 —

yezhadur

1. Verb *bezañ*: Imperfect, conjugation with endings.

We have already met with numerous forms of this tense. The present lesson gives the following:

S2	Ne oas ket o vont da brenañ ur sae ruz?	Were you not going to buy a red dress?
IMP	Pelec'h e oad dec'h?	Where were they yesterday? (impersonal)

We now have the complete table of forms which are as follows:

S1	oan	BEZAÑ IMPERFECT
2	oas	
3	oa	
P1	oamp	
2	oac'h	
3	oant	
IMP	oad	

2. Imperfect: table of endings indicating person and number.

S1	-n
2	-s
3	(nothing)
P1	-mp
2	-c'h
3	-nt
IMP	-d

3. Verb *bezañ*: Future tense, conjugation with endings.

P2	Pegoulz e vioc'h er gêr?	When will you be at home?
IMP	Pegoulz e vior hep labour d'ober?	When will one be without work to do?

This lesson gives two more forms of *bezañ* in the Future. Adding them to those already known, we now give the complete table of forms for the Future tense of *bezañ* in the following box:

S1	vin
2	vi
3	vo
P1	vimp
2	vioc'h
3	vint
IMP	vior

The forms *vioc'h*, *vior*, used in this conversation, are dialectal and not usually found in literary Breton.

4. Future tense of *bezañ*: endings indicating persons and number:

S1	-n
2	(nothing)
3	(nothing)
P1	-mp
2	-c'h
3	-nt
IMP	-r

The endings, in the future, are different from those in the Present tense only on a single point: S2, like S3, has no ending.

In spite of this, no confusion is possible between S2 and S3 because the vowel is different: *-i* for S2, and *-o* for S3.

5. Pronouns.

Ha Yannig, pesketour e vo, eñ ivez?	And Johnny, will he too be a fisherman?
Mona, hi, n'he deus ket kalz pasañted.	As for Mona, she has not much patience.

There are two pronouns for the 3rd person singular: one masculine, *eñ* and the other one feminine, *hi*. No pronoun represents 'it', as all words in Breton are either masculine or feminine.

So, the *Table of the Pronouns*, used as subjects, is as follows:

S1	me
2	te
3m	eñ
3f	hi
P1	ni
2	c'hwi
3	int

There are also possessive words for each person. We have already met with: **da** your (sg.) (Kentel II) and **e** his (Kentel IV).

6. Interrogation.

Ha pell amzer e vioc'h er gêr ar wech-mañ, Fañch?

Will you be at home for a good while, this time, Fañch?

The interrogation may simply be marked in spoken Breton by the pitch of the voice, or in familiar writings by a question mark only.

But in formal style and in books, it is usual, as in the example given above, to place **Ha** at the beginning of the sentence to mark the interrogative form.

7. Feminine.

Mestrez-skol e vin.

I shall be a school-mistress.

**Dec'h e oas da vezañ
kazetennerez.**

Yesterday you were going to be
a reporter (fem.).

We have already seen the word **micherourez** (Kentel II). The difference between **mestr** (-skol) and **mestrez** (-skol) is the suffix **-ez**, which marks the feminine. This suffix is added to the masculine to form the feminine of a noun.

8. Plural.

Ha skolioù a zo bremañ da zeskiñ ar vicher.

And now there are schools to learn the trade.

In Lesson VI, we have noted the suffix **-où** as a mark of plural; the example given above shows that the suffix **-ioù** is also used for the same purpose.

poelladennoù

1. Write the following sentences in the plural:

Pelec'h e vi ware'hoazh ? — Ne oan ket er gêr dec'h. — Perak e oas aet da bourmen ? — Pegoulz e vo er skol ? — Skuizh e vin goude-se.

2. Write the following sentences in the singular:

Er gêr e oac'h. — Ne voc'h ket er mor ware'hoazh. — Buan e vint aet kozh. — N'o deus ket kalz pasianted. — Un ti brav hoc'h eus.

3. Using the words given below, make five sentences and ask the questions they answer:

Er gêr	e vin	hiziv.
Yannig	emañ	er gêr
Ware'hoazh	emañ Mona	tad Yannig.
Er c'harr	e oant	ware'hoazh.
Dec'h		

4. Ask five questions and answer them:

Piv	he do krampouezh	da evañ ?
Petra	en do laezh	da zebrñ ?
	ho po	da vont d'ar mor ?
	en deus c'hoant	e Kemper ?
	a oa o pourmen	

5. Complete the following sentences with personal pronouns:

Yannig ha Mona, —, a zo er c'harr. — An aotrou Kere, —, a zo mestr-skol. — Mamm Mona, —, a zo micherourez. — Ha — a vo mestr-skol ? Nann, ne vin ket, — a vo pesketour. — Ha — a zo e kêr ? Nann, n'emaomp ket, — a zo er gêr.

6. Make a list of all the mutations found in the text and explain their significance:

7. Ask ten questions on the text and answer them:

kentel VIII

GERIOÙ

aod sea-side, shore	hennezh that one (masc.)
aon fear	homañ this one (fem.)
bag boat	labous-mor sea-bird
betek up to	lamm jump, leap
bisig pussy	lamm to jump, to leap
kargañ to load	lavarout to say
kazh cat	mestr skipper, master
ki dog	meur: meur a wech many a time, more than once
koan dinner (evening meal)	nemet but, only
kompren to understand	paner basket
kousket to sleep	penaos? how?
kreiz kêr city centre	pesk fish
kuit: mont kuit to go away	porzh harbour
diskenn to go down	tenn hard, difficult
goulenn to ask	tu side: un tu bennak somewhere
hemañ this one (masc.)	tuchantik soon
	uhel high

kentel VIII (eizh)

DIVIZ

YANNIG
MONA
YANNIG

MONA
LAN
YANNIG

MONA
YANNIG

LAN

ANNA
YANNIG
LAN

ANNA
MONA
FANCH SINOÙ

MONA
FANCH SINOÙ

MONA
YANNIG

LAN

Mona ! Mona ! Tad 'zo o vont kuit !
Petra 'zo ? Ne gomprenan ket !
Tad : aet eo d'ar vag. Me 'zo o vont da
lavarout kenavo.
Gortoz : me 'zo o vont ganit.
Buan e tiskennont betek an aod.
Aes eo diskenn, met tuchantik e vo tenn dont
en-dro betek kreiz kêr.
Penaos ? Ne gomprenan ket !
Ma, ne gomprennez netra hiziv ... Sell, du-se
emañ tad.
O kargañ panerou er vag emañ tad Yannig.
E-kichen ez eus ul labous-mor o tebriñ ur
pesk. Uhel eo ar mor.
Ul lamm, ha setu Yannig er vag.
Deus ganin !
Mona a lamm ivez : morse c'hoazh n'eo bet
en ur vag vras evel homañ.
Un tammig pelloc'h ez eus ur c'hi o kousket.
O, ur c'hi 'zo ganeoc'h er vag, aotrou Sinou ?
Ya, ur c'hi 'zo ganeomp. Hag ur c'hazh
ivez. Pelec'h emañ hennezh bremañ ?
Bisig ! Bisig !
Aet eo un tu bennak da gousket. Hennezh a
gousk, avat ! Debriñ ha kousket ... Ha traoù
mat a zebe : ur pesk da lein, ur pesk da
goan. Ha traoù fresk !
Hag ar c'hi, n'en deus ket aon war vor ?
Homañ a c'houlenn traoù avat ! ... Nann,
n'en deus ket aon. Ki ar mestr eo hemañ :
ha meur a wech dija eo bet o veajiñ.
Ur vag all a welont o tont er porzh.

MONA
FANCH SINOÙ
LAN

FANCH SINOÙ
LAN

FANCH SINOÙ
YANNIG

Sell honnezh, Yannig! Na bras eo ivez!
Hi 'zo o tont, ha ni 'zo o vont.
Yannig a sell ouzh ar vag hag a sell ouzh
ar mor.
Ne lavarez netra, Yannig?
Yannig a sell : ne wel nemet ar vag hag
ar mor.
Yannig, petra 'zo? Perak ne lavarez netra?
Brav eo ar mor ha brav eo beajiñ... Kenavo,
tad.

goulennoù

Piv a wel ur vag er porzh? Yannig ha Mona a wel ur vag er porzh.
Petra a welont? Ur vag a welont.
Petra a zebront da lein? Kig hag avaloù-douar a zebront.
Piv a zebr ur pesk da lein? Ar c'hazh a zebr ur pesk da lein.
Ha ni, petra a zebromp? Krampouezh a zebromp hiziv.
Hiziv e zebromp kig? Nann, ne zebromp ket kig hiziv, krampouezh
a zebromp.
Ha int? Int a zebr kig, ne zebront ket krampouezh.
Petra emaint o tebrñ? Kig emaint o tebrñ.
Eus pelec'h emaint o tont? Eus Iwerzhon emaint o tont.



Ki ar mestr eo hemañ.

yezhadur

1. Conjugation with subject and conjugation with endings.

Hennezh a gousk.	He sleeps.
Ne gomprenan ket.	I don't understand.
Ur vag all a welont o tont er porzh.	They see another boat entering the harbour.

We have seen that Breton uses a conjugation with subject (§ 1, p.51) and a conjugation with endings (§ 2, p.51). The present lesson contains new instances of both.

Hennezh a gousk: conjugation with subject (hennezh). The verb is S3 which is the basic form of the tense.

Ne gomprenan ket; ur vag all a welont o tont er porzh: conjugation with endings: here the endings -an, -ont (indicating person and number) are added to the basic form of the tense: kompren-, gwel-.

2. The Basic Form of the verb: stem or root.

The basic form of a verb, its stem, is the S3 of the present tense: for instance kousk. This form is also found in the past participle of all verbs (except bezañ, kaout and gouzout) with the addition of the ending -et: kousket. The same stem is also found in the verbal noun (infinitive) of most verbs, usually with an ending: kousket, lavarout, gwelout, debriñ, but sometimes without any ending: kompren, gortoz, chom (§ 7, p.71).

Some verbs have a verbal noun (and sometimes a past participle) completely different from the stem; they will be listed later on in this book.

Some other verbs, also to be listed, have only a slight change occurring in the stem: a different vowel. For instance: verbal noun: digeriñ to open, stem: digor.

3. Endings of the Present Tense of a regular verb.

S1	Ne gomprenan ket.	I don't understand.
2	Ne lavarez netra.	You don't say anything.
3	Ne wel nemet ar vag hag ar mor.	He sees only the boat and the sea.
P1	Ha ni, petra a zebromp hiziv?	And we, what do we eat today?
3	Ur vag all a welont o tont er porzh.	They see another boat entering the harbour.

Note the following personal endings: S1 -n, S2 -z, S3 nothing, P1 -mp, P3 -nt. They are the same as those already noted for the verb *bezañ* and for *emañ* (§5, p.53) except that here the ending for S2 is -z instead of -t.

As for the vowel preceding the consonant(s) of the ending, let us only state for the moment that it is an indicative of the tense. We will come back on this later on.

4. Conjugation of the Present Tense.

To conjugate a verb with the endings in the present tense, one adds the particular endings to the stem; here are those we have already met with:

S1	-an
2	-ez
3	no ending
P1	-omp
3	-ont

The verb *to have* of course is utterly different (see §§1 & 2, pp.69-70).

5. The Verbal Particles: a and e.

Piv a zebr krampouezh Who eats pancakes today?
hiziv?

Buan e tiskennont betek an Quickly they go down to the shore.
aod.

Ur vag all a welont o tont They see another boat entering the
er porzh. harbour.

(a) Verb *bezañ*.

When the subject is before the verb, the particle *a* is used; whenever a word other than the subject, one uses particle *e*.

(b) Other verbs.

When either the subject or the direct object is placed before the verb, the particle *a* is used.

In all other cases, one uses the particle *e*.

(c) Verb '*to have*', see §6, p.71.

6. Conjugated prepositions.

Personal pronouns preceded by a preposition are usually conjugated like verbs, in Breton as in other Celtic languages.

S1	Deus ganin.	Come with me.
2	Me 'zo o vont ganit.	I am going with you (sg.)
P1	Ya, ur c'hi a zo ganeomp.	Yes, we have a dog with us.
2	Ur c'hi a zo ganeoc'h?	Have you a dog with you?

From the above examples concerning the preposition *gant* with, you may note the following endings:

S1	-n
2	-t
P1	-mp
2	-c'h

7. Soft Mutations (or Series K/G).

Ne gomprenan ket.	I don't understand.
Hennezh a gousk.	That one sleeps.
Ha traoù mat a zebr.	And he eats good things.
Homañ a c'houlenn traoù.	She asks questions.
Meur a wech dija.	Many a time already.
Ur vag all a welont.	They see another boat.

Little by little, we shall set up the list of the words causing these soft mutations. We have already noted *e* "his" (Kentel IV, p.55) and *pe* "or" (Kentel VI, p.7). In the present lesson, we have three more examples:

ne not, *a* of, from (prep.) and *a*, verbal particle.

8. Mixed Mutations.

Me zo o vont da lavarout kenavo.	I am going to say Good-bye.
Buan e tiskennont betek an aod.	Quickly they go down to the shore.
O kargañ paneroù er vag emañ tad.	Dad is loading baskets into the boat.
... ul labous o tebrñ ur pesk.	... a bird eating a fish.
... ur c'hi o kousket.	... a dog asleep.
Meur a wech dija eo bet o veajiñ.	Many a time already he has been travelling.
Hi 'zo o tont ha ni 'zo o vont.	She (the boat) is coming and we are going.
Hiziv e tebromp krampouezh.	Today we eat pancakes.

In all the examples given above, we are dealing with two verbal particles *o* and *e*; *o* is the one used to form the present participle (Kentel IV, p.54, § 7). We call these: "Mixed Mutations" because some of the initials undergo the same changes as in the soft mutations:

b becomes *v*
m becomes *v*
g becomes *c'h* (see p.54)
gw becomes *w* (see p.54)

While, on the other hand: *d* becomes *t* (and not *z*!)
and *k*, *p* and *t* do not change at all.

The complete table of the Mixed Mutations is given in the following:

G/C'H	GW/W	D/T	B/V	M/V
-------	------	-----	-----	-----

poelladennoù

- Place the object at the beginning of the following sentences:

Hiziv e tebran ul lein vat. — Buan e teskomp ar gentel vrezhonek. —
Er porzh e welez ur vag. — En ostaleri e c'houlennont ur banne gwin. —
War ar blasenn e c'hortozomp ar c'harr.

- Place the subject at the beginning of the following sentences:

Buan e tebr ar paotr e lein. — Hiziv e c'houlenn Yannig ul levr nevez. —
Aes e kompren homañ brezhoneg. — Bemdez e ev Mona ur banne laezh.
— Er gêr e kousk hennezh hiziv.

- Complete with a verb in the present tense (verb and person given between brackets):

— Ne (gwelout, S 1) den ebet en ostaleri.
— Ne (diskenn, P 3) ket buan betek an aod.
— Ne (kompren, S 2) ket brezhoneg ?
— Hennezh ne (echuiñ, S 3) morse e labour.
— Bemdez e (diskenn, P 1) betek kreiz kêr.

- Complete with a conjugated form of the preposition *gant* (person indicated between brackets):

— Deus (P 1) da bourmen.
— N'eus levr ebet (S 1).
— Petra 'zo uze (P 2) ?

— Piv a zo o vont (S 2) d'ar gêr ?
— Perak n'eus levr ebet (P 2) ?

- Complete each sentence with the word or words given between brackets:

— Kig pe ... eo ? (pesk).
— Petra ho po da ... ? (debrñ)
— Bremañ emañ o ... e ... (debrñ, koan).
— Petra a ... an den ? (goulenn)
— Da belec'h emaoe'h o ... ? (mont)

- Ask ten questions about the text and answer them:



MEMO

Hennezh a gousk avat !

kentel ix

GERIOÙ

abaoe since (time)	dimeziñ to marry
alumenn-vioù omelette	dimeurzh, meurzh Tuesday
ar C'hastreg (family name)	diriaou, yaou Thursday
ar Yonkour (family name)	disadorn, sadorn Saturday
bara bread	disul, sul Sunday
bara 'mann bread and butter	Doue God
baraer baker	echu finished, ended
boued food	eur hour
kaezh poor	eured wedding
Katell Kathleen	fardañ to prepare
kavout to find	frouezh fruit
kavout mat to like (of food)	ma my
kelou news	ma if
ken only, but	Nol dim. of m. name Gwenole
klevout to hear	pep every, each; pep tra everything
deu stem of dont to come	pevar four
devezh day	prenañ to buy
digwener, gwener Friday	Rozenn Rose
dilun, lun Monday	tremen to pass
dimerc'her, merc'her Wednesday	tri three

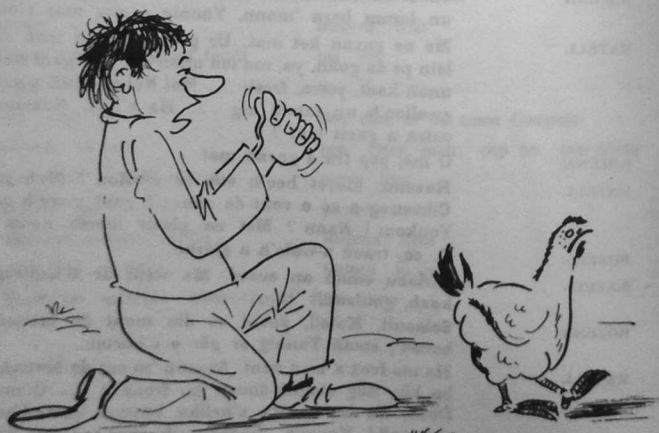
kentel IX (nav)

DIVIZ

KATELL	O vont d'ar gêr emaoe'h, Rozenn ?
ROZENN	Ya, echu ma devezh labour ganin. Poent eo mont da fardañ koan.
KATELL	Er gêr 'mañ Fañch ?
ROZENN	O, 'mañ ket, paour kaezh Katell. Er mor emañ. Digwener eo aet kuit.
KATELL	Digwener ? N'eo ket disadorn ?
ROZENN	Nann, nann. Hiziv emaoamp, gortozit 'ta, al lun. Ya, al lun emaoamp hiziv, ha pevar devezh 'zo abaoe ... Digwener eo aet kuit.
KATELL	Ma Doue, ne weler ket an amzer o tremen ...
ROZENN	Setu bremañ, n'emaoc'h ken daou er gêr ...
KATELL	Ya. Buan e vo fardet koan. Un alumenn vioù hag un tamm bara 'mann. Yannig a gav mat vioù. Me ne gavan ket mat. Ur pesk a gavan mat, da lein pe da goan, ya, ma teu unan d'ar gêr gant Nol, unan kaer, petra, fresk ... Met Nol du-mañ a gav gwelloc'h un tamm kig ... Ha c'hwi, Rozenn, petra a gavit mat ?
ROZENN	O me, pep tra a gavan mat.
KATELL	Rozenn, klevet hoc'h eus ar c'helou ? Mab ar C'hastreg a zo o vont da zimeziñ gant merc'h ar Yonkour ! Nann ? Met ne glevit morse netra !
ROZENN	O, eo, traoù a-walc'h a glevan.
KATELL	Diriaou emañ an eured. Ma welit ar C'hastreg kozh, goulennit 'ta ...
ROZENN	Selaout, Katell, poent eo din mont da brenañ boued ; emañ Yannig er gêr o c'hortoz.
KATELL	Ha me ivez a zo o vont. Amann 'm eus da brenañ, ha kig, hag avaloù-douar, ha frouezh ... O ma Doue, ha bara ! Ma c'hellan kavout bara d'an eur-mañ ! Kenavo, Rozenn, du-mañ ez eus tri o c'hortoz, ha n'eo ket unan.

goulennoù

Peseurt devezh emaomp hiziv ? Ar merc'her emaomp hiziv.
 Peseurt devezh e oamp dec'h ? Ar meurzh e oamp dec'h.
 Peseurt devezh e vimp warc'hoazh ? Ar yaou e vimp warc'hoazh.
 Dec'h eo deut tad d'ar gêr ? Nann, dimeurzh eo deut, ha n'eo ket
 dec'h ; dec'h e oa ar yaou.
 Disul e voc'h er gêr ? Nann, ne vin ket. Met dilun e vin.
 Goude pe a-raok ar sul e teu al lun ? Goude ar sul e teu al lun. Ha
 goude al lun e teu ar meurzh. Ar meurzh, ha n'eo ket ar merc'her,
 a zeu goude al lun.
 Pelec'h e prenit bara ? E ti ar baraer e prenan bara.
 Petra a brenit en e di ? Bara a brenan en e di.
 Pelec'h e c'heller prenañ bara ? E ti ar baraer e c'heller prenañ bara.
 Petra a zesker er skol ? Brezhoneg a zesker er skol.
 Pelec'h e tesker brezhoneg ? Er skol e tesker brezhoneg.



Yannig a gav mat vion.

yezhadur

1. Present Tense of Regular Verbs.

Petra a gavit mat?

What do you like?

Ne weler ket an amzer
o tremen.

One doesn't notice the time passing.

With these last two forms of the Present Tense: P2 a gavit and IMP
ne weler, we are now able to set the table of endings:

S1	—an	PRESENT TENSE
2	—ez	
3	(nothing)	
P1	—omp	
2	—it	
3	—ont	
IMP	—er	

To conjugate the Present Tense of all regular verbs, you add these
endings, indicating persons, to the stem of the verb S3.

Me ne gavan ket mat: stem: kav— (verbal noun kavout) +an (S1 Present).
Note the mutation K/G after ne.

Ma welit ar C'hastreg: stem: gwel— (verbal noun gwelout) +it (P2 Present).
Note mutation GW/W after ma.

Bezañ, an irregular verb, has different endings for S2 and P2, -out, -oc'h
instead of -ez, -it. To have, of course, is different from all other verbs.

2. Imperative.

Selaouit, Katell.

Listen, Kathleen.

In the imperative, the P2 ending is —it.

In the present case, Kathleen is addressed in the Plural, which is used in
some dialects out of politeness. We already know selaou! S2 (no ending):

Selaou, Yannig!

Listen, Johnny!

Contrary to the Present Tense, the Imperative is never preceded by a
verbal particle:

Petra a gavit mat?
— Selaouit!

What do you like?
Listen!

3. Past Participle or Verbal Adjective.

Digwener eo aet kuit.	He went away on Friday (lit. He has gone).
Buan e vo fardet koan.	The evening meal will be prepared quickly.
Klevet hoc'h eus ar c'helou.	You have heard the news.

The suffix *-et* is the mark of the past participle; it is added to the verbal stem.

4. The days of the week.

Digwener eo aet kuit.	He went away on Friday.
Hiziv emamp al lun.	Today is Monday.
Diriaou emañ an eured.	The wedding is on Thursday.
Ha goude al lun e teu ar meurzh.	After Monday comes Tuesday.

The names of the days of the week occur in Breton under two different forms: one begins with *di-* (*diriaou*, *digwener*) and one without *di-* (*al lun*, *ar meurzh*).

The first ones are adverbs of time indicating the day of that name preceding or following immediately the day when one speaks. Context shows whether it means a day in the past (ex. 1) or in the future (ex. 3).

The forms without *di-* are nouns and are used to indicate the present day (ex. 2) or a day of the week in general (ex. 4).

Here is a table of the days of the week in their two forms:

Disul	sul
Dilun	lun
Dimeurzh	meurzh
Dimeurc'her	merc'her
Diriaou	yaou
Digwener	gwener
Disadorn	sadorn

5. Mixed Mutations.

Ma teu unan d'ar gêr gant Nol.	If Nol brings one home.
Ma welit ar C'hastreg kozh.	If you see old Kastreg.
Ma c'hellan kavout bara.	If I can find bread.

Note that after the conjunction *ma* (if here, and also *that*), the mixed mutations occur in the verb. These mutations have already been explained in

§8, pp.87-88. With *o* and *e*, verbal particles already studied, we have the complete list of words causing these mixed mutations. See table below:

e	verbal particle	+	G/CH
o	verbal particle		GW/W
ma	conjunction		D/T
			B/V
			M/V

poelladennoù

1. Complete sentences with a present tense (verb and person given between brackets):

- Petra (P 2) du-se ? Ne (S 1) netra. (gwelout)
- Piv (S 3) avaloù ? Yannig (S 3) avaloù. (kavout mat)
- Pelec'h (O) dilhad nevez ? E stal an dilhad (O) dilhad nevez. (prenañ)
- Perak (P 2) un tamm bara 'mann bremañ ? (debriñ)
- Petra (S 2) e kêr ? Ne (S 1) netra. (Klevout)
- Piv (S 3) brezhoneg ? (deskiñ)
- Perak ne (S 2) ket er gêr ? (chom)
- Perak (P 3) avaloù-douar ? (prenañ)
- Ne (P 1) den ebet e porzh ar skol. (gwelout)
- Petra (O) goude koan ? (evañ)

2. Same exercise, with the imperative:

- Mona, (S 2) buan ur banne laezh ! (evañ)
- Yannig ha Mona, (P 2) betek an aod ! (diskenn)
- Aotrou Sinou, (P 2) an avel ! (selaou)
- Yannig, (S 2) un tammig, mar plij ! (gortoz)
- (P 2) amañ da labourat ! (chom)

3. Complete sentences with a past participle:

- hoc'h eus an avel, Fañch ? (klevout)
- eo ma breur da bourmen. (mont)
- Ker eo bet — ar sae-mañ. (prenañ)
- Buan en deus — e vanne. (evañ)
- N'em eus — netra. (kompren)

4. Complete sentences with one of the words given between brackets:

- Hiziv eo . . . (dilun, al lun)
- . . . em eus prenet an dilhad-mañ e Kemper. (dimeurzh, ar meurzh)
- Amañ e vo c'hoazh . . . (dimerc'her, ar merc'her)
- Glav a oa . . . (diriaou, ar yaou)
- Ne labour morse . . . (digwener, ar gwener)
- Ne oa den ebet er gêr . . . (disadorn, ar sadorn)
- Ne gavan ket . . . plijus. (disul, ar sul)

5. Make a list of the mutations found in the text and explain their significance:

6. Ask ten questions about the text and answer them.



Poent eo din mont !

kentel x

GERIOÙ

arabat! Don't!	laouen glad
kaier copy-book	mamm-gozh grand-mother
klask to look for	notenn note
degas to bring	pa when
diskouez to show	pediñ to pray; to invite
eizhtez eight days (a week)	pesketa to fish
en-dro: mont en-dro to work (of machine)	poazhañ to cook
e-tal off, in front of, facing	renkiñ to mend, to repair
forzh penaos in any case, anyhow	saozneg English
fulor anger; mont e fulor to get angry	skingomz radio
fuloriñ to get angry	sonerezh music
gwerzhañ to sell	soñjal to think
heñvel ouzh similar to	studiañ to study
istor story, history	terriñ (stem: torr-) to break
	troer-pladennoù record-player

kentel x (dek)

DIVIZ

YANNIG
ROZENN
YANNIG

ROZENN

YANNIG
ROZENN

YANNIG
ROZENN

YANNIG

ROZENN

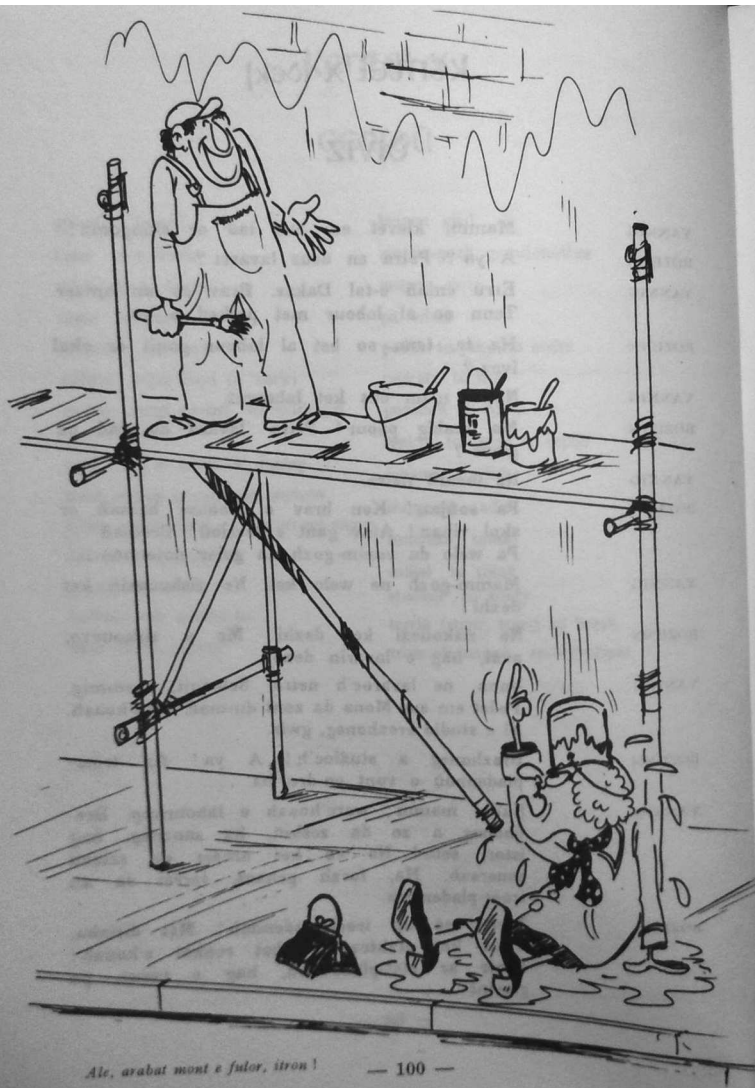
YANNIG

ROZENN

YANNIG

ROZENN

Mamm, klevet em eus tad er skingomz!
A ya? Petra en deus lavaret?
Erru emañ e-tal Dakar. Brav eo an amzer.
Tenn eo al labour met pesked a zo.
Ha te, tenn eo bet al labour ganit er skol ivez?
Nann, n'em eus ket labourer.
Ma mabig paour! Petra 'lavarao da dad pa glevo?
Ne lavarao netra.
Pa soñjan! Ken brav e labourer hemañ er skol vihan! Atav gant e levrioù! Bremañ...
Pa welo da vamm-gozh da gair notennoù...
Mamm-gozh ne welo ket. Ne ziskouezin ket dezhi!
Ne ziskouezi ket dezhi! Me a ziskouezo, avat, hag e lavarin dezhi.
Nann, ne lavaroc'h netra. Selaouit, mammig.
Pedet em eus Mona da zont du-mañ warc'hoazh.
Ni a studio brezhoneg, gwir.
Brezhoneg a studioc'h! A ya! An troer-pladennoù o vont en-dro ha...
Nann, mamm; warc'hoazh e labourimp. Brezhoneg a zo da zeskiñ, ha saozneg, hag istor, setu! Ne vo ket amzer da selaou sonerezh. Ha, forzh penaos, torret eo an troer-pladennoù.
Torret eo an troer-pladennoù! Met diriaou, n'eus ket eizhtez, eo bet renket c'hoazh!
Paotr ar stal-pladennoù, hag e vreur, pa glevint...



Ale, arabat mont e fulor, itron !

— 100 —

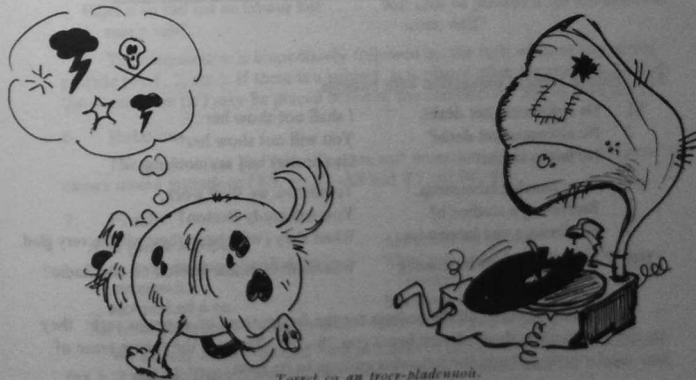
YANNIG

ROZENN

Pa glevint e vint laouen-tre. Ar re-mañ a glask kaout labour. Marteze e klaskint gwerzhañ deoc'h unan nevez. Ale, mamm, arabat mont e fulor. Sellit, degaset em eus deoc'h pesked evit koan. Da besketa on aet goude ar skol... A mab ! Nann, ne fulorin ket. Re heñvel out ouzh da dad. Penaos e vint poazhet dit, da beskeda ?

goulennoù

Petra a zeskip warc'hoazh ? Brezhoneg a zeskip.
 Petra a c'houlennint c'hoazh ? Banneoù da evañ a c'houlennint.
 Petra a lavaro tad pa welo an ti nevez ? Ne lavaro netra.
 Pelec'h e kouski dimeurzh ? E ti mamm-gozh e kouskin dimeurzh.
 Piv a labourer mat gwechall ? Yannig a labourer mat gwechall.
 Piv a ziskenne buan betek an aod ? Yannig ha Mona a ziskenne buan betek an aod.
 Pelec'h e vo Yannig pa zesko ur vicher ? Er skol e vo.
 Plijet e vo Fañch ma ne labour ket mat e vab ? Nann, ne vo ket.
 Pegoulz e klevor brezhoneg er skingomz ? Hepdale e klevor brezhoneg er skingomz.



Torret eo an troer-pladennoù.

— 101 —

yezhadur

1. Endings as distinctive marks of tenses.

Ar re-se a glask kaout labour. Those look for work.
 Ken brav e laboure hemañ er skol He worked so well in the primary
 vihan. school.
 Petra 'lavar da dad pa glevo? What will your father say when he hears
 of it.

We have seen that the third person singular of a verb (S3) has *no ending*, a feature existing in all tenses. *No ending* is also the mark of the Present Tense (ex.1), while *-e* is that of the imperfect (ex.2) and *-o* that of the future (ex.3).

2. Conjugation with subject.

So, the conjugation of a regular verb, e.g. *lavarout*, will be:

	Present	Imperfect	Future
S1	Me a lavar__	Me a lavare	Me a lavaro
2	Te a lavar__	Te a lavare	Te a lavaro
	etc.	etc.	etc.

3. Future Tense: Conjugation with endings.

S1	Ne ziskouezin ket dezhi.	I shall not show her.
2	Ne ziskouezi ket dezhi!	You will not show her!
3	Ne lavaro netra.	He (or she) will say nothing.
P1	Warc'hoazh e labourimp.	Tomorrow we shall work.
2	Brezhoneg a studio'h?	You will study Breton?
3	Pa glevint e vint laouen-tre.	When they (will) hear, they will be very glad.
IMP	Pegoulz e klevor brezhoneg er skingomz?	When will one hear Breton on the Radio?

This lesson gives us all the endings for the future tense of a regular verb: they are the very same as those of verb *bezañ* (pp.78–79). To form the future tense of any regular verb, just add the following endings to its stem:

S1	—in
2	—i
3	—o
P1	—imp
2	—oc'h
3	—int
IMP	—or

FUTURE OF ALL
REGULAR VERBS

4. Stem of verbs: change of vowel.

Torret eo an troer-pladennoù. The record-player is broken.

Remove the ending *-et* from the past participle of a verb and you have its stem (§3, p.94), here *torr-*. The verbal noun cannot be used for this purpose, one reason being that sometimes it undergoes a change of vowel before the ending *-iñ*, *o* becoming *e* (*terriñ* in this case as in a few others in Literary Breton *treiñ*, *skeiñ*, *reiñ*, ...).

5. Conjunction.

... pa glevo.	When he will hear of it.
Pa soñjan!	When I think!
Pa welo da vamm-gozh da gailer- notennoù ...	When your grandmother will see your marks ...
Pa glevint e vint laouen.	When they hear they will be glad.
Plijet e vo tad ma ne labour ket mat e vab?	Will Dad be pleased if his son does not work well?

The conjunction is immediately followed by the verb without any verbal particle (ex.1, 2, etc.). If there is a subject, it is placed *after the verb* (ex.3). Only the negative *ne* (*n'*) may be placed between the conjunction and its verb (ex.5).

6. Mutations.

The conjunction *pa* "when" causes soft mutations (§11, pp.54–55); *ma* "if" causes mixed mutations (§8, pp.87–88 and §5, pp.94–95).

7. Plural.

Atav gant e levrioù!	Always at his books!
... pa welo da vamm-gozh da gailer- notennoù.	When your grandmother will see your marks.
... met pesked a zo.	But there is fish.
An troer-pladennoù o vont en-dro.	The record-player going on.

We already knew *-où* and *-ioù* as marks of plural; here are new examples (ex.1, 2 and 4). There is also another kind of plural: *pesked* with the ending *-ed*.

All these plural forms add one syllable to the singular. It is worth noticing that *-où* and *-ioù* are usually added to nouns denoting *things* while *-ed* is added to nouns of *living beings*.

8. Conjugated Prepositions

Ne ziskouezin ket dezhi	I will not show (it) to her.
Marteze e klaskint gwerzhañ deoc'h unan nevez	Perhaps they'll try to sell a new one to you.
Penaos e vint poazhet dit?	How will they be cooked for you?

Preposition da: S2 dit S3f dezhi P2 deoc'h

9. Numerals

Here is a table of the first ten numerals we have already learnt:

1	unan	6	c'hwec'h
2	daou	7	seizh
3	tri	8	eizh
4	pevar	9	nav
5	pemp	10	dek

Marteze e klaskint gwerzhañ deoc'h unan nevez.

Unan is a pronoun and may be followed by an adjective (unan nevez a new one) but not by a noun. Before a noun, the forms un, ur, ul must be used.

poelladennoù

1. Write in the future tense:

Pesked a zebran da goan. — Ne lavarez netra. — Yannig a gav mat e voued. — Ne ziskennont ket buan. — Ne glevit ket an avel. — Dilhad nevez a brenomp.

2. Complete sentences with verb given between brackets:

- Hiziv — Yannig ur gentel vrezhonek. (deskiñ)
- Ware'hoazh — mamm un alumenn-vioù da goan. (fardañ)
- Piv — pesked dec'h ? (poazhañ)
- Piv — avaloù-douar ware'hoazh ? (debrñ)
- Pelec'h — Fañch ware'hoazh ? (kousket)
- Petra — Mona e Kemper ware'hoazh ? (prenañ)
- Dec'h ne — mamm netra. (goulenn)
- Ware'hoazh — mamm-gozh ar c'haier notennoù. (gwelout)
- Ware'hoazh — Yannig deskiñ ur gentel. (klask)
- Pelec'h — Yannig ware'hoazh ? (labourat)

3. Complete in the future tense (person and verb given between brackets):

- Ne (S1) netra e Kemper. (prenañ)
- Ne (P1) banne ebet. (evañ)
- Ne (P3) ket da c'hortoz pelloc'h. (chom)
- Ware'hoazh (P2) ul levr nevez. (studiañ)
- Ne (P2) netra (klevout)
- Morse ne (S2) ma ne labourez ket. (deskiñ)
- Pesked (O) da goan. (debrñ)
- Hemañ (S3) dit dilhad kaer. (gwerzhañ)
- Pelec'h (P3) c'hoazh ? (kousket)
- Honnezh (S3) mat un tamm bara'mann. (kavout)

4. Complete without changing the order with verbs in persons and tenses given:

- Petra (S3) Yannig pa (S3) Mona ? (lavarout, gwelout, present)
- Pelec'h (S3) Yannig pa (S3) o chom gant e vamm-gozh ? (kousket, bezañ, future)
- Petra (S3) mamm pa (S1) ur sae nevez ? (lavarout, prenañ, future)
- Tad (S3) kalz pa (S3) mat. (debrñ, kavout, imperfect)
- Pa (S1), (S1). (kompren, deskiñ, future)

5. Complete with the conjugated preposition in the person indicated:

- Deuit . . . da zeskiñ brezhoneg. (gant, P 1)
- Prenet em eus . . . ur sae nevez. (da, P 2)
- N'eus levr ebet . . . (gant, P 1)
- Un tamm bara 'zo . . . pe n'eus ket ? (gant, P 2)
- « Peoc'h ! » en deus lavaret . . . (da, S 3 f)

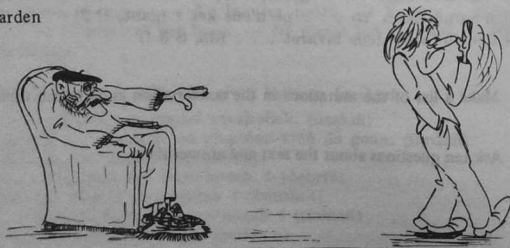
6. Make a list of the mutations in the conversation and explain their role.

7. Ask ten questions about the text and answer them.

kentel XI

GERIOÙ

arc'hant money, silver	maez: war ar maez in the country
bugale children	nebeut little
kador chair	noz night
kalet hard	pegeit amzer how long
kêr homestead	plijout to please
kontañ to tell	rankout to have to
div two (fem.)	re ones: ar re yaouank the young ones
forzh peseurt no matter what	redek to run
gounit to earn	saout cows
graet past part. of ober to do; stem: gra-; usually under the form: ra (because of mut.)	sevel to bring up, to raise
c'hoar sister	tad-kozh grandfather
c'hoari to play	taol, an daol the table
yer hens	tost near
labourer-douar farmer	tud parents, father and mother
ledañ to spread	tud-kozh grandparents
liorzh garden	war-dro: ober war-dro to look after



Istoriou kozh ne blijont ket d'ar re yaouank.

kentel XI (unnek)

DIVIZ

YANNIG
ROZENN

YANNIG
ROZENN

YANNIG

ROZENN

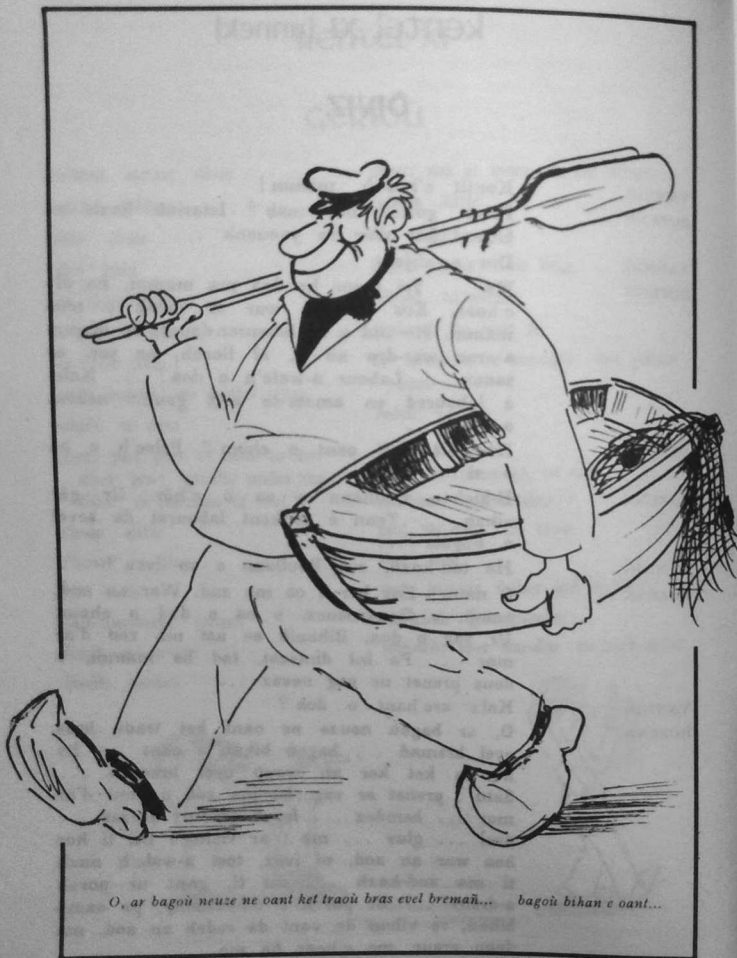
YANNIG

ROZENN

YANNIG

ROZENN

Kontit c'hoazh, mamm!
Petra 'gontin dit, mab? Istoriou kozh ne blijont ket d'ar re yaouank ...
Din e plijont ...
Ma ... Tri breur he doa ma mamm, ha div c'hoar. Eus ur gêr war ar maez e teue mamm. He zad a oa labourer-douar, he mamm a rae war-dro an ti, al liorzh, ar yer, ar saout ... Labour a-walc'h o doa! ... Kalet e labourred en amzer-se evit gounit nebeut a dra ...
Ha pelec'h e oant o chom? Pelec'h e oa o zi?
E-kichen Poullann e oa o c'hêr. Ur gêr vihan ... Tenn e rankent labourat da sevel o bugale ...
Ha tad-kozh, eus Poullann e oa ivez?
O nann! Eus kêr e oa ma zad. War an aod, amañ, e Douarnenez, e oa e dud o chom. Ur vag o doa. Bihanik eo aet ma zad d'ar mor ... Pa int dimezet, tad ha mamm, o deus prenet ur vag nevez ...
Kalz arc'hant o doa?
O, ar bagoù neuze ne oant ket traoù bras evel bremañ ... bagoù bihan e oant ... ha ne oa ket ker an traoù evel bremañ ...
Setu : prenet ar vag, ha ma zad o vont d'ar mor ... bemdez ... forzh peseurt amzer ... avel ... glav ... ma : ar vicher! Un ti hor boa war an aod, ni ivez, tost a-walc'h ouzh ti ma zad-kozh ... un ti, gant ur porzh a-dreñv ... Er porzh e c'hoariemp, pa camp bihan, re vihan da vont da redek en aod, ma daou vreur, ma c'hoar ha me ...



YANNIG
ROZENN
YANNIG
ROZENN

Hag er skol e labourec'h, mamm ?
O, ne labouren ket kaer !

A, a !

Ma, te avat a rank labourat ... Sell, al
levrioù, ar c'haieroù a zo ledet amañ war an
daol. Abaoe pegeit amzer ? Abaoe un eur,
pe ziv, ha n'ec'h eus graet netra c'hoazh.
Poent eo dit deskiñ da gentelioù, ha poent
eo din ober ma labour ivez ... Ar c'hentelioù
a rank bezañ desket, ma faotrig bihan ...
Warc'hoazh e kontin dit traoù all ...

goulennoù

Petra am boa da ober dec'h ? N'em boa netra da ober, nemet pourmen
ha c'hoari.

Ha c'hwi, petra ho poa da ober ? O me, deskiñ ma c'hentelioù em
boa da ober.

Hag eñ, petra en doa da ober ? N'en doa ket kalz tra da ober : lakaat
er porzh a-dreñv ar c'hadorioù torret.

Piv en doa kalz labour neuze ? Me n'em boa ket, met te az poa kalz
labour, siwazh.

Petra a gleven dec'h ? Dec'h e kleven istorioù ha warc'hoazh e
klevin istorioù all c'hoazh.

Ha te, petra a gleves ? Sonerezh a gleven dec'h, hag en noz-mañ e
klevin c'hoazh.

Un ti kaer he doa mamm ? Nann, n'he doa ket. He breur avat en
doa unan.

Pelec'h ho poa prenet ho paner ? E Kemper em boa prenet ma faner.

Hag hi, pelec'h he doa prenet he fesked ? War an aod he doa prenet
he fesked.

Mona, petra a lakaes dec'h da vont d'ar skol ? Ma sae ruz a lakaen
dec'h ha ma sae c'hlas a lakain warc'hoazh.

Ur vag vras o doa tud-kozh Yannig ? Nann, n'o doa ket, ur vag
vihan o doa.

yezhadur

1. Verb 'to have': imperfect tense.

S1	Petra am boa d'ober?	What had I to do?
2	...met te az poa kalz labour.	...but <i>you</i> had a lot of work.
3m	Piv en devoa (doa) kalz labour neuze?	Who had a lot of work then?
3f	Tri breur he doa ma mamm.	My mother had three brothers.
P1	Un ti hor boa war an oad.	We had a house by the sea.
2	Ha c'hwi, petra ho poa d'ober?	And you, what had you to do?
3	Ur vag o doa.	They had a boat.

This gives us all the forms of the verb 'to have' in the imperfect tense:

S1	am boa	IMPERFECT OF 'TO HAVE'
2	az poa	
3m	en devoa (doa)	
3f	he devoa (doa)	
P1	hor boa	
2	ho poa	
3	o devoa (doa)	

The ending *oa* is the mark of the imperfect in the verb 'to have', as it is in the verb 'to be' *bezañ*, for the simple reason that *boa* (and its different mutations) is a form of *bezañ* in the past. The same remark applies to *eus* in the present and to *bo* in the future tense.

Note also that the pronouns indicating persons are the same in the imperfect tense, as in the future and all the other tenses of 'to have', except in the present tense, where the S2 and P2 have different forms.

2. Regular verb: imperfect tense with endings.

S1	O, ne labouren ket kaer.	Oh, I did not work much.
2	Mona, petra a lakaes dec'h da vont d'ar skol?	Mona, what did you wear yesterday going to school?
P1	Er porzh e c'hoariemp...	We used to play in the yard.
2	hag er skol e labourec'h, mamm?	And you worked at school, Mother?

P3	Tenn e rankent labourat da sevel o bugale.	They had to work hard to raise their children.
IMP	Kalet e labourad en amzer-se...	People used to work hard then...

As we already know the S3, which ends in *-e*, we can give below the complete series of the endings for the imperfect of *all regular verbs*.

S1	-en	IMPERFECT OF ALL REGULAR VERBS
2	-es	
3	-e	
P1	-emp	
2	-ec'h	
3	-ent	
IMP	-ed	

The vowel *-e* is the mark of the imperfect tense.
Note that the impersonal ends in *-ed* in the imperfect (*-er* in the present, and *-or* in the future).

3. Endings of Regular Verbs (Present, Imperfect and Future).

It is advisable to memorize and to frequently revise these basic tenses: Present (p.93), Future (p.103) and Imperfect (§2, above).

4. The verb and its subject.

(a)	Istorioù kozh ne blijont ket d'ar re yaouank.	Old stories do not please young people.
(b)	Ha ne oa ket ker an traoù evel bremañ ivez.	And neither were things expensive as now.

When the subject is expressed, the verb is in the third person singular (S3), whatever the person or number of the subject (see p. 36). This is true even if there are two or more subjects in the plural. *NOTE* that this rule applies to verbs *IN THE AFFIRMATIVE*.

However, when the verb is *NEGATIVE*, the position is different, as shown by the above examples:

In sentence (a), the verb agrees in person and number with its subject: Note that in this case the subject is placed *before* the verb.

In sentence (b) the verb is S3, though the subject *an traoù* is P3: Note that in this case the subject is *after* the verb.

So the rule, in negative sentences, is as follows:

The verb agrees with its subject in person and number, but *only if the subject is placed before the verb.*

If the subject follows the verb, the same rule applies as in affirmative sentences: i.e. verb S3.

5. The verb 'to have' and its subject.

What has been explained above (§4) applies to all verbs except the verb 'to have' which is unique, not only in form, but also in the present matter.

The verb 'to have' always agrees with its subject in person, gender (S3) and number, in affirmative as well as negative sentences, and no matter where the subject is placed.

Examples:

N'o doa ket tud-kozh Yannig Johnny's grandparents had not a
ur vag vihan. small boat.
Yann ha Mona o devo John and Mona will have pancakes.
krampouezh.
Fañch ha me hor bo kig. Fañch and myself will have meat.

Note that the first sentence is negative, the last two are affirmative; in the first sentence the subject follows the verb, while in the last two the verb follows the subject.

6. Verb 'to do': ober.

...he mamm a rae war-dro ...her mother looked after the house.
an ti.
...ha n'ec'h eus graet ...and you have done nothing yet.
netra c'hoazh.

The past participle *graet* gives us the stem of the verb: *gra-*. After the verbal particles *a* and *e*, *gra-* becomes *ra-*: *he mamm a ra+e*.

7. Mutations: aspiration.

He zad a oa labourer-douar. Her father was a farmer.
Pelec'h e oa o zi? Where was their house?
E-kichen Poullann e oa o Their farm was near Poullann.
c'hêr.

...ha ma zad o vont d'ar ...and my father going to sea.
mor.
ma faotrig bihan my little boy
E Kemper em boa prenet I had bought my basket in Kemper.
ma faner.
War an aod he devoa prenet She had bought her fish down by
he fesked. the sea.

The above examples complete the series of the Aspirated mutations:

K/C'H	T/Z	P/F
-------	-----	-----

Among the most important words causing the aspirated mutations are the following three:

ma my	he her	o their
ma he o	+	K/C'H T/Z P/F

8. Mutations and plural.

Ar bagoù neuze ne oant ket traoù bras... bagoù bihan e oant...
Boats at that time were not big things... they were small boats.
Ne oa ket ker an traoù evel bremañ.
Things were not expensive as now.

The words *bag*, *tra* have soft mutations in the singular: *ur vag*, *un dra* *bennak*; however in the plural, they don't undergo any mutation: *ar bagoù*, *an traoù*, *bagoù bihan*.

Moreover, we find in the lesson:

Ar c'haieroù, ar c'hentelioù, ar c'hadorioù torret.

The first word *kaier* is masculine (ar c'haier), the last two *kentel* and *kador* are feminine (ar gentel, ar gador). But all three have the same mutation in the plural. From this, we can state that all plural nouns beginning with *k*, whether masc. or fem., will undergo the mutation K/C'H (aspiration) provided their plural ends in *-où* or *-ioù*.

9. Plural.

O chom amañ, war an aod, His parents were living here on the
e oa e dud. sea-front.

...ha kalet e labourent da
sevel o bugale.

And they worked hard to bring
up their children.

Tud is the plural of **den**: plural and singular are expressed by completely different words.

Bugale is the plural of **bugel**: there is a change of vowel and the ending **-e** is added.

10. Preposition da 'to': conjugated forms.

Din e plijont, mamm. I like them (*lit.* They please me),
Mummy.

The forms we have noted up to now are:

S1	din
2	dit
3f	dezhi
P2	deoc'h

11. Soft mutations.

Ma daou vreur: **daou** is to be added to the list of words causing the soft mutations.

12. Feminine numerals.

div c'hoar un eur pe ziv

Three numbers have a feminine form: 2, 3 and 4. We have here
div fem. of **daou**.

13. Nouns remain singular after numerals.

Ma daou vreur (breur is singular)
div c'hoar (c'hoar is singular)

poelladennoù

1. Write in the past:

Un ti am eus e kêr. — N'en deus ket ma zad kalz are'hant. — N'o do
netra da ober. — Petra ae'h eus da zeskiñ c'hoazh ? — Pelec'h he deus ma
mamm prenet he sae ? — Pegoulz hoc'h eus gwelet ma bugale ? — Klevet
em eus an tad o lavarout kenavo. — Ha goude ho po krampouezh da
zebrñ. — N'az po levr ebet da lenn. — Petra en do da ober goude ?

2. Same exercise.

Ne gavont ket mat kafe. — Pegement e koustint ? — Bemdez e teskomp
Ne gentel nevez. — Ne choman morse da lenn goude koan. — Daou vi a
ur gentel nevez. — Ne veajor morse a-walc'h. — War an
dorri d'ober un alumenn vihan. — Ne gavez morse amzer da vont da welout da
dad. — Ur banne a evomp c'hoazh a-raok mont kuit. — Ne glevit morse
netra.

3. Place the subject at the beginning of the sentence.

Ne goust ket ker an traoù-mañ. — Ne gompreno an daou vreur netra. —
Ne fulore ma zud morse. — Ne dorro ket ar c'hadorioù-mañ. — Ne zebre
ar vugale-mañ netra.

4. Complete with possessive (in the same person as the verb):

Gwelet em eus (. . . tad) dec'h. — Torret o deus (. . . troer-pladennoù). —
N'he deus ket debret (. . . koan) c'hoazh. — Klevet em eus (. . . paotr)
bihan o tont.

5. Same exercise.

Selaouet en deus (. . . tad). — N'he deus ket komprenet (. . . tad). —
N'en doa ket evet mat (. . . banne). — N'he doa ket gwelet (. . . breur)
o tont. — Bez e oant o tebrñ (. . . tamm) bara 'mann.

6. Write in the plural using plural -où for group a, -ioù for b:

a. Ar vamm a gont istorioù brav. — Ar wech all c'hoazh e oa deut diwezhat
d'ar gêr. — Pelec'h emañ ar vag ? — An dra-mañ a zo din. — Bez' e oant
o c'hortoz war ar blasenn.

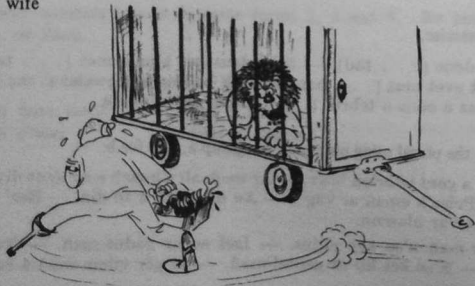
b. Ar vicher-mañ n'eo ket plijus. — Izel eo ar gador-mañ. — Torret e
oa an daol. — N'eo ket hir ar gentel-mañ. — Ar gêr vihan-mañ a zo sioul.

7. Ask ten questions about the conversation and answer them.

kentel XII

GERIOÙ

abred early	holl all
aer air	chakod pocket
a-sav: chom a-sav to stop	cholori hubbub, din
bilhed ticket	c'hoarzhin to laugh
kann fight	lenn to read
kaout to have, to get	leun full
karr-nij aeroplane	limigoù sweets
kentañ: da gentañ firstly	loen animal
kenwerzhour shopkeeper, trader	lotiri raffle, draw
kezeg horses	marc'h horse
kezeg-koad merry-go-round	martolod sailor
koad wood	merc'hodenn doll
koll to lose	micherour worker, tradesman
kouer peasant, country man	munud minute
dienn cream	pakad packet, parcel
diwall to mind, to watch	pardon festival
fri nose	sirk circus
garmañ to call, shout	spont fright
gouzout to know	tud people
gwastell cake	zoken even
gwreg wife	



O reiñ boued d'al loened emañ.

kentel XII (daouzek)

DIVIZ

MONA	Yannig! Yannig! Dont a rez ganin d'ar pardon? Sul ar pardon eo hiziv ...
YANNIG	O vont da besketa e oan ... met ... ya ... mont a rin ganit d'ar pardon.
LAN	Tud a zo e kêr, ma Doue! Chomet eo ar vartoloded en aod hag arc'hant a zo ganto, leun o chakodoù. Deut eo ar gouerien.
ANNA	Ar vicherourien hag ar micherourezed a zo aze ivez. Ar vistri-skol, ar mestrezed-skol.
LAN	C'hoarzhin a ra ar baotred. C'hoarzhin a ra ar merc'hed. Plijadur a zo.
ANNA	Ar c'hezeg-koad a ra o zammig sonerezh. Chom a reont a-sav. C'hoant o deus ar vugale da vont holl warno. Trouz a zo. Kann a zo. Mont a ra ar c'hezeg-koad en-dro adarre.
LAN	Sioul eo ar vugale bremañ, zoken ar re a c'hortoz. Sioul eo an tadoù hag ar mammoù ivez ... evit pemp munud.
YANNIG	Deomp war ar c'hezeg-koad, Mona! Ar marc'h melen evidon hag ar marc'h ruz evidout!
MONA	War ar c'hezeg-koad! Met n'out ket mat!
YANNIG	Deomp e-barzh ar c'hirri-nij neuze.
LAN	Prenañ a ra ar besketourien bilhedoù lotiri. prenañ a reont mergodenned (evit ar vugale vihan er gêr), prenañ a reont ur wastell (evit ar wreg chomet da ziwall ar vugale).
ANNA	Gouzout a ra ar genwerzhourien ober o micher. Garmañ a reont. N'eus ket amzer da goll. Warc'hoazh e vo echu ar pardon.
YANNIG	Petra 'maout oc'h ober bremañ, Mona?

MONA

YANNIG

MONA

AL LOENED

LAN

MONA

YANNIG

MONA

YANNIG

MONA

YANNIG

MONA

Petra 'maon oc'h ober ? Gwelout a rez mat :
o prenañ limigoù emañ.

O prenañ limigoù ! Met ur pakad am eus
amañ ganin evidout ! ... Setu ! ... Ur
wastell ac'h eus c'hoant da gaout ivez ?
Ya, unan gant dienn.

Grr ! Grrr !

Ul lamm he deus graet Mona gant ar spont
ha dienn a zo bremañ war he fri.

Klevout a rez, Yannig ?

A, a, a ! Met n'eo netra. Emeur o reiñ boued
d'al loened er sirk. Laouen int. Cholori a
reont, evel an dud.

O, deomp d'ar sirk, Yannig !

Re abred eo c'hoazh. Goude koan.

Yannig !

Ya, ya, mont a raimp, goude koan.

Goude koan ? Ha da gentañ eo ret mont
d'ar gêr, n'eo ket gwir ?

goulennoù

Petra 'rit ? Labourat a ran.

Piv a labour ? Me a labour.

Petra a lennit bemdez ? Ul levr brezhonek a lennan bemdez.

Piv a lenn ul levr brezhonek bemdez ? Me a lenn ul levr brezhonek
bemdez.

Petra 'rit bemdez ? Lenn ul levr brezhonek a ran bemdez.

Piv a lenn levrioù ? Int a ra.

Skrivañ a reont levrioù ? Nann, ne reont ket : lenn levrioù a reont.

Hag eñ, labourat a ra ? Nann, ne ra ket ; me a labour hag eñ ne
ra ket.

Petra 'reer en ur skol ? Deskiñ brezhoneg a reer.

Petra 'rin warc'hoazh ? Chom er gêr a rin.

Ha c'hwi, petra 'reoc'h ? Mont da bourmen a rin.

Hag int ? O, int, kousket a raint.

Piv a c'hoarzh ? Ar vugale a c'hoarzh.

Petra 'ra ar vugale ? C'hoarzhin a reont.

Labourat a reont ? Nann, ne reont ket.

Ha c'hwi ? O, ni, labourat a reomp !

yezhadur

1. Verb: Conjugation with ober.

C'hoarzhin a ra ar baotred. The boys laugh.

Klevout a rez, Yannig? Do you hear, Johnny?

Deskiñ brezhoneg a reer. One learns Breton.

We already know the conjugation with the subject and the conjugation with endings. The present lesson gives us examples of another way of conjugating the verbs: the conjugation with the verb ober 'to do'. This conjugation is the same as the one used in English in the negative: 'I do not hear', 'He did not laugh', except that in Breton this type of conjugation occurs only in the affirmative and *never* in the negative.

The verbal noun (infinitive) of the verb is used first, with the verb ober following and giving the indication of person, number and tense. The verbal noun may (as in the last example above) be followed by an object "deskiñ brezhoneg".

2. The three types of conjugation.

Me a lenn ul levr brezhonek bemdez.

Lenn ul levr brezhonek a ran bemdez.

Ul levr brezhonek a lennan bemdez.

These three sentences all mean: *I read a Breton book every day.* But while English sentences follow a fairly strict order (normally subject - verb - object) Breton has a much wider choice of possibilities:

either to start with the subject, and then use the conjugation with the subject (First example);

or to start with the verb, and then use the conjugation with ober (Second example),

or to start with the object, and then use the conjugation with endings (if no subject is expressed) (Third example).

But those three sentences are *not* equivalent: they do not answer the same question: The First sentence is an answer to the question: **PIV** a lenn ul levr brezhonek? WHO reads a Breton book? The Second sentence answers the question: **Petra 'RIT** bemdez? What do you DO every day? And the Third sentence answers the question: **PETRA** a lennit bemdez? WHAT do you read everyday?

NOTE: We have already learned (p.29) the importance of the stressed word in the building of a Breton sentence: THE IDEA WHICH IS STRESSED MUST BE PLACED AT THE BEGINNING OF THE SENTENCE.

The choice between the three types of conjugation is merely an application of the above rule:

- a) In the First sentence, the answer to **PIV a lenn...**? is **ME** and so the sentence must begin with the subject and consequently the conjugation with the subject is required. The order is then: subject – verb – object.
- b) In the Second sentence, the answer to **Petra 'RIT bemdez?** is **LENN (ul levr brezhonek)**. The action being stressed the verb must come first, in the form of a verbal noun, followed by the verb **ober** 'to do' which carries the indication of person, number and tense. The order is then: verbal noun (accompanied by its object) – **ober** – adverb.
- c) In the Third sentence, the answer to **PETRA a lennit bemdez?** being **UL LEVR BREZHONEK**, the object must come first, the verb second (carrying the marks of person, number and tense) and finally the adverb.

REMARK: Whenever neither the subject, nor the verb, is stressed, the order followed is that of the Third example. STRESSED WORD – verb – subject (if any expressed) – object (direct, indirect) etc.

If for instance the question had been: **ALIES e lennit ul levr brezhonek?** Do you OFTEN read a Breton book? The answer would be **BEMDEZ** 'every day', and so **BEMDEZ** would begin the sentence: **BEMDEZ e lennan ul levr brezhonek**.

3. Verb **ober**: present tense.

As seen above in §§1 and 2, the verb **ober** is used to conjugate verbs when they carry the stress: here is a complete set of forms for the present tense, used with different verbs, as explained above:

S1	Labourat a ran.	I work.
2	Klevout a rez, Yannig?	Do you hear, Johnny?
3	C'hoarzhin a ra ar baotred.	The boys laugh.
P1	O, ni, labourat a reomp.	Oh, as for us, we work.
2	Petra 'rit bemdez?	What do you do every day?
3	Nann, ne reont ket.	No, they don't.
IMP	Deskiñ brezhoneg a reer.	One learns Breton.

Table of verb **ober** in the present tense (with verbal particles):

S1	a ran	P1	a reomp
2	a rez	2	a rit
3	a ra	3	a reont
IMP		a reer	

4. Verb **ober**: future tense.

In the present lesson we meet with two forms of the future:

- S1 Mont a rin ganit d'ar pardon. I'll go with you to the festival.
P1 Mont a raimp. We'll go.

5. Use of **ober**.

Piv a lenn levrioù brezhonek?	Who reads Breton books?
Int a ra.	They do.
Skrivañ a reont levrioù?	Do they write books?
Nann, ne reont ket.	No, they don't.
Me a labour hag eñ ne ra ket.	I work and he doesn't.

Ober is used to avoid repeating the verb expressed either in a question (Ex. 1 and 2) or in a series of sentences (Ex. 3).

6. Plural.

Let us make a note of the following forms appearing in the present lesson:

ar gouerien	ar c'hiri-nij
ar vicherourien	ar vistri-skol
ar basketourien	
ar genwerzhourien	ar c'hezeg

We already knew the plurals in **-où**, **-ioù** and **-ed**. Here we meet with two new ones: **-ien** and **-i**. All these plurals have a common feature: they all add one syllable to the singular. Note that:

- a) **-ien** is added to nouns of people considered as exercising a trade or a profession.
- b) **-i** produces a change in the original vowel of the singular: **karr** pl. **kirri**, **mestr** pl. **mistri**.
Plural is sometimes denoted by the use of a different word: we already knew **an den**, **an dud**; in the present lesson we find another one: **ar marc'h** 'the horse', **ar c'hezeg** 'the horses'.

7. Mutations in the plural.

We have seen that words ending in **-où** and **-ioù** have no mutations in plural, except **K/C'H**: **kadorioù**, **ar c'hadorioù**.

In the present lesson, we meet with other plurals. We'll divide them into two categories:

GROUP 1

ar vartoloded
ar gouerien
ar vicherourien
ar vistri-skol
ar vugale vihan
ar baotred
ar basketourien
ar genwerzhourien

GROUP 2

ar micherourezed
ar merc'hed
ar mestrezed-skol
ar c'hezeg-koad
ar c'hiri-nij

We notice that GROUP 1 comprises only *masculine nouns of persons* and that no such nouns are to be found in GROUP 2.

In GROUP 2, on the contrary, we find *feminine nouns of persons*, as well as nouns of animals and things (masc. in the present case; they could be fem.).

So, outside the plurals in -où or -ioù, the Breton language takes into account, for the nouns of persons, the opposition of gender, and in that case the grammatical gender coincides with the reality.

But while in the *singular*, the *soft mutations* mark the *feminine*, and the mutation K/C'H the *masculine*; in the *plural*, on the contrary, the soft mutations mark the *masculine*, while the *feminine* is reduced to the K/C'H mutation, only.

The mutations in the plural may be summed up as follows:

- For all plurals in -où or -ioù and all other plurals (except those of male persons): only one mutation: K/C'H.
- For plurals of male persons not ending in -où or -ioù: soft mutations except D/Z.

	K	T	P	G	GW	B	M
Masculine nouns of persons in plural, except those ending in -où or -ioù	G	D	B	C'H	W	V	V
1. Plurals in -où and -ioù.	no mutations						
2. All other plurals, except masculine nouns of persons.							

8. Mutation of the adjective after the noun.

We have seen above the mutations stressing the difference of gender and occurring in nouns after the article (No.7 above); the same mutations occur in the adjective after the noun. One example in the list given above: ar vugale vihan 'the little children'.

However, there is an exception to this rule; for a reason of phonetics, adjectives beginning with K, P or T do not undergo mutation except if the noun ends with a vowel or l, m, n, r or v.

Example: ar vugale gaer
an dud kaer.

9. Conjugated prepositions appearing in this lesson:

from evit	S1	evidon
	S2	evidout
from war	P3	warno
from gant	P3	ganto.

poelladennoù

1. Place the verb at the beginning of the sentence:

Ar vugale a c'hoarzh. — An dud-mañ a gompren brezhoneg. — Ar basketourien a bren bilhedoù lotiri. — Int a zesk brezhoneg. — Me a selaou sonerezh. — Warc'hoazh e prenimp ul levr nevez. — Ur sae nevez a brenin. — Bemdez e tebrer boued. — C'hwi a glev sonerezh kaer. — Te a wel da vamm o tont.

2. Construct sentences and ask the questions they answer:

Prenañ	a studi	ar vugale-mañ
Kaieroù nevez	a reomp	hiziv.
Int	o deus	brezhoneg.
Ur gentel nevez	a ran	limigoù.
Selaou	a studiomp	ma mamm.

3. Begin the sentence with the direct object:

Klevout a ran brezhoneg bemdez. — Gwelout a reomp ur vag o tont. — Prenañ a reer levrioù nevez. — Eñañ a rit ur banne c'hoazh. — Debrñ a rez un tamm bara.

4. Write the sentences in the affirmative, beginning with the verb:

Ne weler ket ar mor. — Ne gouskin ket mat en noz-mañ. — Ne choman ket da c'hortoz. — Ne brenomp ket levrioù bemdez. — Ne c'hortoz ket e vamm da zont.

5. Answer the questions in the negative without repeating the verb, i.e., using *ober*:

Deskiñ a rit saozneg ? — Gwelout a reomp ar mor ? — Studiañ a reer brezhoneg er skol-se ? — Evañ a ra ur banne laezh ? — Selaou a reont sonerezh ?

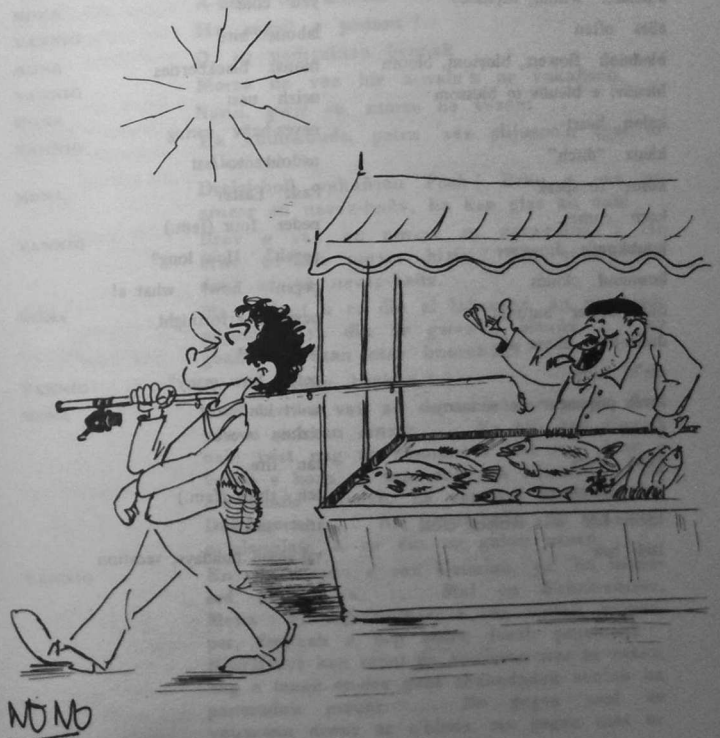
6. Same exercise, but with affirmative answer (the person to be used in the answer is given between brackets):

- Piv a bren ur sae nevez ? (S 3 f)
- Piv a zebr un tamm bara ? (S 3 m)
- Piv a zesk brezhoneg ? (P 1)
- Piv a ev banneoù ? (P 3)
- Piv a chom er gêr hiziv ? (P 2)

7. Write in the plural:

Ar micherour kozh ne labour ket. — Garmañ a ra ar bugel bihan. — Selaou a ra ar verc'h he mamm. — Ne glev ar pesketour kozh netra. — Ar vicherourez a zeu diwezhat d'ar gêr. — Klevout a ran an den o tont. — Ar c'henwerzhour-mañ n'eo ket paour. — Ar paotr-se ne goll ket e amzer. — Ar vamm a gav brav he bugel. — Warc'hoazh ne chomo ket ar martolod mat er gêr.

8. Ask ten questions about the text and answer them.



O vont da besketa e oan.

kentel XIII

GERIOÙ

a-benn... within, in(time)	yen cold
alies often	labous bird
bleuniou flowers, blossom, bloom	mouar blackberries
bleuñv: e bleuñv in blossom	neizh nest
kalon heart	nevez-hañv spring
kleuz "ditch"	padout to last
komz to speak	Pask Easter
korn corner	peder four (fem.)
koulskoude however	pegeit? How long?
koumoul clouds	pegen! how! what a!
diskar-amzer autumn	pemzektez fortnight
dreist-holl above all	per pears
erc'h snow	pet? how many?
forzh pegement ever so many	seurt kind, sort
goañv winter	sizhun week
gwez trees	tan fire
hañv summer	teir three (fem.)
imoret-fall in a temper, cross	trist sad
izel low	vakañsoù holidays, vacation

kentel XIII (TRIZEK)

DIVIZ

YANNIG

MONA

YANNIG

MONA

YANNIG

MONA

YANNIG

MONA

YANNIG

MONA

YANNIG

MONA

YANNIG

Pegoulz e vo ar vakañsoù ?

A-benn teir sizhun ...

Ha pegeit e padont ?

O, ur pemzektez bennak ...

Morse ne vez hir a-walc'h ar vakañsoù.

Nann, gwir eo, morse ne vezont ...

Ha koulskoude, petra 'vez plijusoc'h eget ar vakañsoù ?

Dreist-holl vakañsoù Pask ! Brav e vez an amzer en nevez-hañv, ha ken glas an oabl ...

Brav e vez an amzer en nevez-hañv ? Ha brav eo an amzer hiziv ? Ha koulskoude, deut eo an nevez-hañv.

Ma, plijout a ra din al laboused, an neizhiou, plijout a ra din ar gwez e bleuñv ... Er goañv e vezan atav imoret-fall ...

A, er goañv hepken ?

Ken berr e vez an devezhiou er goañv, ken yen e vez an amzer ... Ne blij ket din an oabl trist nag ar c'houmoul izel ... Atav e vezan e korn an tan, evel ma c'hazh ... Ha dre chañs c'hoazh, ne vez ket erc'h alies e Douarnenez ... An nevez-hañv, pa zeu gant e vleuniou, a ro din ur galon nevez ...

En nevez-hañv e vez bleuniou, ya, ha laboused bihan, ya, ... Met en diskar-amzer, Mona : en diskar-amzer e vez avalou, mouar, per, frouezh a bep seurt, forzh pegement. N'ec'h eus ken mont da bourmen war ar maez, hag e teuez en-dro gant chakodadoù avalou ha paneradoù mouar ... Na pegen mat ur vouarenn diwar ar c'hleuz, na pegen mat ur berenn diwar ar wezenn ...

MONA

YANNIG

MONA

YANNIG

A, Yannig, morse ne vezez skuizh o komz eus boued! Met an nevez-hañv, Yannig ... Hag an hañv 'ta! Neuze e vez tomm an amzer ... Neuze e vez glas an oabl ... Ha n'eus ket da vont d'ar skol, tamm ebet ... Gwir eo : an hañv eo ar c'haerañ. A-benn pegeit 'mañ ar vakañsoù-hañv ?

goulennoù

Yen eo an amzer hiziv ? Ya, yen eo.

Yen e vez an amzer en hañv ? Nann, ne vez ket : tomm e vez an amzer en hañv.

Pegoulz e vez yen an amzer ? Er goañv e vez yen an amzer.

Pelec'h emao'h bremañ ? Er skol emao.

Pelec'h e vezit bemdez o tebrñ koan ? Er gêr e vezan.

Piv a vez alies o c'hoari ? Ar vugale a vez alies o c'hoari.

Mouar a gavit mat ? Ya, mouar a gavan mat.

Pet mouarenn a zo war an daol ? Div, teir, peder ! N'eus ket kalz.

Pet panerad avaloù a zo amañ ganit ? O, ur banerad hepken.

Pelec'h e vezomp bemdez o labourat ? Er skol e vezomp bemdez o labourat.

Pelec'h e vezer alies en hañv ? War an aod e vezer alies.



P'lijout a ra dezhañ al laboused.

yezhadur

1. Verb bezañ: Present Habitual.

- | | |
|---|--|
| a. Ha brav eo an amzer hiziv? | Is the weather nice today? |
| b. Brav e vez an amzer en nevez-hañv? | Is the weather usually nice in the spring? |
| c. Pelec'h emao'h bremañ? | Where are you now? |
| d. Pelec'h e vezit bemdez o tebrñ koan? | Where have you your dinner every day? |

The verb *bezañ* has a special form of the Present tense called the "Present habitual" (examples b and d above) used whenever one refers to an habitual state, or an action regularly repeated.

2. Present habitual, conjugation with subject.

Neuze e vez tomm an amzer. Then the weather is warm.
Ar vugale a vez alies o c'hoari. Children are often playing.

As usual for conjugation with subject the verb remains S3: *bez*, which is the basic form of the Present habitual. It is usually found under the form *a vez* or *vez* (mut. after verbal particles). The verbal noun of "to be" *bezañ* is taken from the form *bez*.

3. Present Habitual: conjugation with endings.

- | | |
|--|---|
| S1 Er goañv e vezan atav imoret-fall. | In the winter, I am always cross. |
| 2 A, Yannig, morse ne vezez skuizh... | Ah, Johnny, you are never tired! |
| P1 Pelec'h e vezomp bemdez o labourat? | Where are we working every day? |
| 2 Pelec'h e vezit bemdez o tebrñ koan? | When do you have your dinner every day? |
| 3 Nann, gwir eo, morse ne vezont... | No, it's true, they never are... |
| IMP War an aod e vezer alies. | One is often on the shore. |

So here is the complete table of the PRESENT HABITUAL:

S1	e vezan
2	e vezez
3	e vez
P1	e vezomp
2	e vezit
3	e vezont
IMP	e vezer

4. Singular: ending -enn.

Na pegen mat ur vouarenn How delicious a blackberry from the
diwar ar c'hleuz, ur berenn hedge (ditch), a pear from the tree.
diwar ar wezenn.

We have already met with different ways of forming plurals in Breton:

tra + ou = traoù
levr + ioù = levrioù
pesk + ed = pesked
kenwerzhour + ien = kenwerzhourien
mestr + i = mistri

In all these examples, the singular is the basic form from which the plural is formed.

In Breton, however, the basic form of many words is the plural (then termed *collective*). The singular (termed *singulative*) is then formed by adding -enn.

mouar	blackberries	mouarenn	(one) blackberry
gwez	trees	gwezenn	(one) tree
per	pears	perenn	(one) pear

This ending -enn makes the noun feminine

ur vouarenn, ur berenn, ar wezenn.

5. The suffix -ad.

e teuez en-dro gant You come back with pocketfuls of
chakodadoù avaloù ha apples and basketfuls of blackberries.
paneradoù mouar.

chakod + ad = chakodad pocketful
paner + ad = panerad basketful

The suffix -ad does not change the gender of the basic word: ur baner, (f), ur banerad (f).

6. Numerals: feminine.

Pet mouarenn a zo war an How many blackberries are there on
daol? Div, teir, peder! the table? Two, three, four.

Only three numerals have a feminine form.

daou	(m)	2	div	(f)
tri	(m)	3	teir	(f)
pevar	(m)	4	peder	(f)

7. Pet? and the singular.

Pet mouarenn a zo war How many blackberries are there on
an daol? the table?
Pet panerad avaloù a zo How many basketfuls of apples have
amañ ganeoc'h? you here?

We know that the numerals are followed by the singular (*peder* mouarenn). The same applies to *pet?*: *pet mouarenn?* how many blackberries?

poelladennoù

1. Complete sentences with a zo, eo, a vez or e vez as required:

Piv — o tont bremañ? — Avel — hiziv. — Piv — atav diwezhat?
— Glav — en diskar-amzer. — Alies — krampouezh da zebriñ du-mañ.
— Krampouezh — war an daol: debrit unan! — Ne — morse skuizh
o labourat. — N' — ket brav an amzer hiziv. — Petra — ganeoc'h
c'hoazh en ho chakod? — Petra — atav gant ar vugale en o chakodoù?

2. Complete sentences with emañ or e vez as required:

Pelec'h — ma c'hazh bremañ? — Pelec'h — alies ar c'hazh o kousket?
— C'hoant an eus da lenn ma levr: pelec'h — ? — Pelec'h — gwerzhet
levrioù? — Mont a ran da welout ma zad: pelec'h — e vag?

3. Complete sentences with (ez) eus or (e) vez as required.

N' — levr ebet war an daol hiziv. — Du-mañ — ur c'hazh kozh. —
Ne — morse levr ebet gantañ. — En e di — tri den o c'hortoz. —
War ar maez — atav kalz loened.

4. Use alies instead of hiziv and change the sentences accordingly.

Skuizh on hiziv. — Berr out hiziv gant an arc'hant. — Imoret-fall oc'h hiziv. — N'eur ket abred hiziv o tont d'ar gêr. — N'oc'h ket laouen hiziv. — Hiziv omp diwezhat. — N'eus ket glav hiziv. — Ker int hiziv. — N'oc'h ket fur hiziv. — Trist eur hiziv.

5. Use bremañ instead of bemdez and change the sentences accordingly.

Er gêr emaon bremañ o labourat. — Brav emaomp amañ bremañ. — N'emeur ket bremañ o c'hortoz ar glav da zont. — Pelec'h emaoc'h bremañ o redek ? — Bremañ emaint oc'h evañ banneoù.

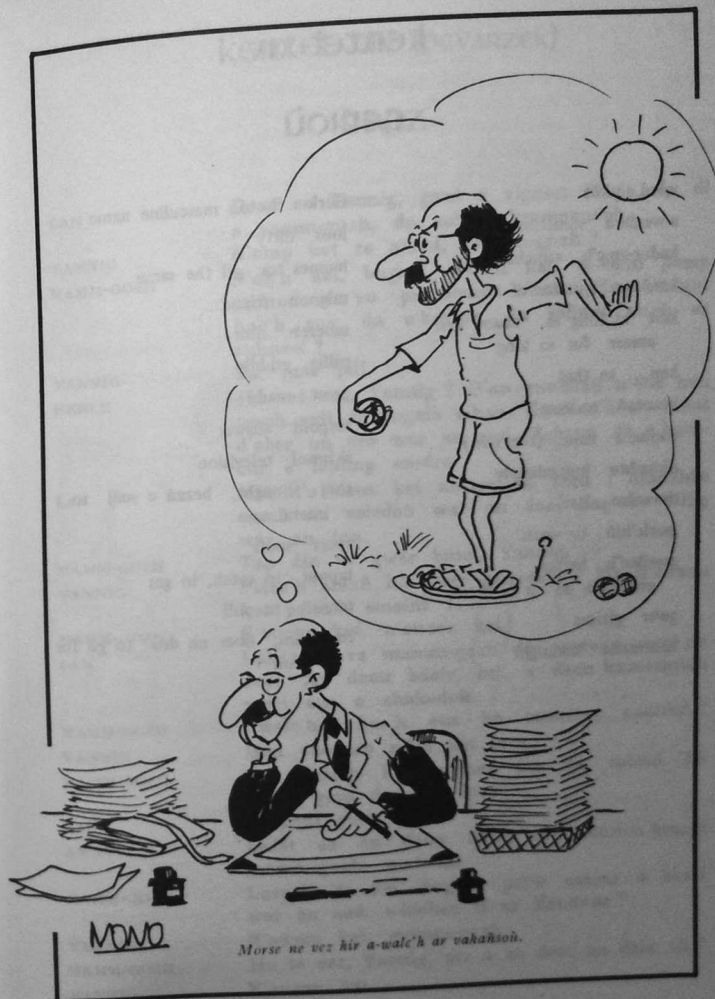
6. Instead of the underlined word, write the corresponding singulative form:

Debret he deus frouezh kaer. — Geot a zo war ar c'hramponezh ! — Gwez bras a zo e liorz ma zad. — Per mat en deus debret. — Koumoul a zo en oabl.

7. Instead of the underlined words, use a phrase of the type: ur chakodad avaloù:

Tud a oa o selaou, leun an iliz. — Bugale he doa da sevel, leun an ti. — Degaset he doa avaloù, leun ur baner. — Bleunioù a oa dirak he zi, leun al liorz. — Skrivet en doa poelladennoù, leun ur c'haier.

8. Ask ten questions about the text and answer them.



kentel xiv

GERIOÙ

asied plate	Herle Breton masculine name
a-wechoù sometimes	lous dirty
kador-vrec'h armchair	memes tra all the same
kard-eur quarter of an hour	mignon friend
keit as long as, abaoe keit	moereb aunt
amzer for so long	pillig griddle
ken... so that	prest ready
koustañ to cost	respont answer
daouarn hands (the two)	skinwel television
diouzhtu immediately	soñj thought, bezañ e soñj to
diwezhat late	intend to
gwalc'hiñ to wash	sport sport
gwelloc'h better,	tapout to catch, to get
gwelloc'h eo it is better	tennañ to pull
gwer glasses	tro turn, ober un dro to go for
hanternoz midnight	a stroll

kentel xiv (pevarzek)

DIVIZ

LAN

YANNIG

MAMM-GOZH

YANNIG

HERLE

LAN

MAMM-GOZH

YANNIG

MAMM-GOZH

LAN

MAMM-GOZH

YANNIG

MAMM-GOZH

LAN

ANNA

MAMM-GOZH

YANNIG

MAMM-GOZH

YANNIG

Deut eo Yannig, gant e vignon Herle, da di e vamm-gozh, da zebriñ krampouezh. N'omp ket re abred, mamm-gozh ?

N'oc'h ket, bugale, n'oc'h ket. A-benn pemp munud e vo prest an traoù. Ha c'hoant hoc'h eus, da c'hortoz, da sellout ouzh ar skinwel ?

Ya, mar plij.

Ha sot out, Yannig ? D'an eur-mañ n'eus ken traoù evit ar vugale vihan. Gwelloc'h eo mont d'ober un dro war an aod. A-benn ur c'hard-eur e teuimp en-dro.

Met n'o deus ket amzer da vont : diouzhtu emañ an asiedoù war an daol hag ar billig war an tan.

Tap din ar gwer buan, Yannig.

Pelec'h emañ ho kwer ganeoc'h ? Me n'ouzon ket pelec'h emaint ...

N'ouzez ket, n'ouzez ket !

Lakaat a ra mamm-gozh div werenn war an daol. An daou baotr, int, a denn kazetennoù sport eus o chakodoù.

Gwalc'het hoc'h eus ho taouarn, paotred ?

Hon daouarn n'int ket lous.

Ne zeuoc'h ket memes tra da zebriñ ho poued gant daouarn lous !

Respont ebet.

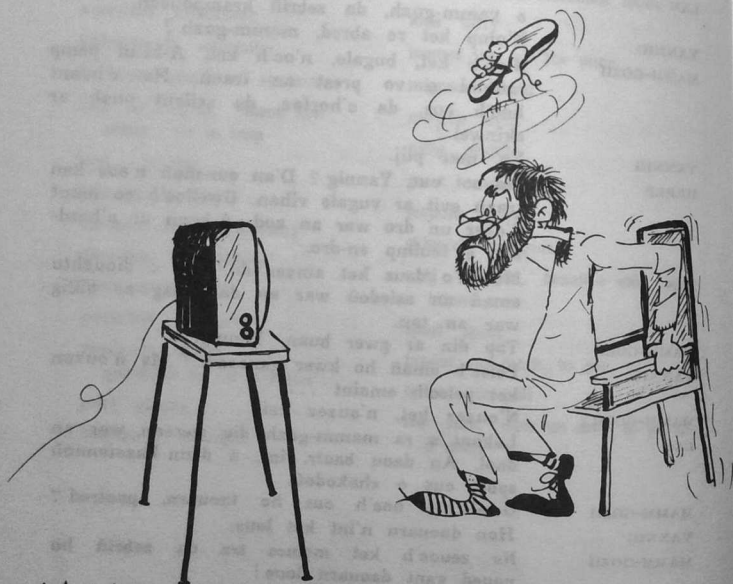
Ledet eo an daou baotr e kadorioù-brec'h mamm-gozh, o lenn.

Lavarit 'ta din, bugale, petra emeur o sevel war an aod, e-kichen ti ar Yonkour ?

N'ouzon ket, mamm-gozh.

Ha te oar, Yannig, piv a zo deut an deiz all ?

N'ouzon ket.



NOMO

O sellout ouzh ar skinwel emañ.

MAMM-GOZH

LAN

MAMM-GOZH

LAN

MAMM-GOZH

YANNIG HAG HERLE

LAN

Em zi e oan, o fardañ koan, pa glevan unan o tont. Ha te oar piv ? Katell, da voereb ... Abaoe keit amzer n'eo ket bet e Douarnenez ! ... N'eo ket aet d'az ti ? Betek hanternoz eo chomet emañ da gomz ! Kontet em eus dezhi ... da dad, Yannig, pa oa bihan, a veze atav diwezhat o tont d'ar gêr eus ar skol ; ha me 'lavare dezhañ ...

Ar vugale ne selaouont ket.

Lavaret em eus dezhi c'hoazh ...

Ar vugale ne glevont ket. Gant o c'hazetennoù emaint.

Da biv e vo ar grampouezhenn ?

Din ! Din e vo !

Ar wech-mañ o deus klevet avat. Ken en deus graet ar c'hazh ul lamm gant ar spont.

goulennoù

Evit piv eo ar banerad avaloù : evidout pe evidon ? N'eo ket evidout, ha n'eo ket evidon : evit ma zud eo, evito !

Hag an troer-pladennoù, din eo ? Nann, n'eo ket dit ; prenet eo bet gant ma zud ; neuze, dezho eo.

Piv a oar brezhoneg ? Ni a oar : brezhoneg a ouzomp, ha saozneg ivez. Met c'hwi, n'ouzit ket brezhoneg ? Eo, gouzout a ran.

Prenañ a rit bilhedoù lotiri ? Ya, a-wechoù : n'ouzer morse ! Evit piv e vo ar sae nevez, evitañ pe eviti ? Eviti, anat eo !

Ha ni, n'eus netra evidomp ? Eo, poelladennoù da ober a zo evidoc'h. Pelec'h emañ ho kwreg ? Er gêr emañ, o tiwall ar vugale.

Kavout a rit mat ho poued ? Ya, mat-tre e kavan ma boued. Ker o deus koustet ho tilhad ? Nann, n'o deus ket : gant mamm int bet graet.

D'az kwreg e oa Jakez o komz ? Ne oa ket : d'am gwreg e oa o komz. Brezhoneg a ouzit ? Nann, n'ouzomp ket c'hoazh.

Hag int, gouzout a reont ? Nann, n'ouzont ket. Kalz amann ac'h eus lakaet ez kwastell ? Nann, n'em eus ket : nebeut am eus lakaet.

yezhañur

1. Verb gouzout 'to know', present tense: conjugation with endings.

S1	N'ouzon ket, mamm-gozh.	I don't know, Granny.
2	N'ouzout ket, n'ouzout ket!	You don't know, you don't know!
3	Piv a oar brezhoneg?	Who knows Breton?
P1	N'ouzomp ket c'hoazh.	We don't know yet.
2	Brezhoneg a ouzoc'h?	Do you know Breton?
3	Nann, n'ouzont ket.	No, they don't know.

Impers. N'ouzer morse. One never knows.

Gouzout is one of the five irregular Breton verbs: the root of the verb gouz- is also found in the verbal noun.

The endings of the Present tense are normal in the S1, P1, P3 and Impers., but are irregular in S2 and P2; as for S3 (goar) it is completely irregular.

All these forms, because of the normal mutations of verbs, are usually found as follows:

S1	ouzon
2	ouzout
3	oar
P1	ouzomp
2	ouzoc'h
3	ouzont
IMP	ouzer

2. Verb gouzout, present tense: conjugation with subjects.

As we know the verb remains in S3: a oar, oar: Ha te oar, Yannig, piv... Do you know, Johnny, who...

S1	me a oar
2	te a oar
3m	enñ a oar
f	hi a oar
P1	ni a oar
2	c'hwi a oar
3	int a oar

3. Verb gouzout; present tense: conjugation with ober.

As in all verbs, this conjugation consists of the verbal noun gouzout with the verb ober 'to do' giving the person, number and tense: Hag int, gouzout a reont? As for them, do they know?

S1	gouzout a ran
2	gouzout a rez
3	gouzout a ra
P1	gouzout a reomp
2	gouzout a rit
3	gouzout a reont
IMP	gouzout a reer

4. Mutations: hardening or unvoicing.

Pelec'h emañ ho kwer	Where have you your glasses?
ganeoc'h?	
Ne zeuoc'h ket... da zebrñ	You will not come to eat...
ho poued...	
Gwalc'het hoc'h eus ho	Did you wash your hands, boys?
taouarn, paotred?	
D'az kwreg e oa Jakez o	Was James talking to your wife?
komz?	
Kalz amann ac'h eus lakaet	Did you put a lot of butter in
ez kwastell?	your cake?

This lesson gives us a new, and last, series of mutations (hardening or unvoicing):

G/K	GW/KW	D/T	B/P
-----	-------	-----	-----

These mutations occur only after three words: ho, az, ez.

ho az ez	+	G/K GW/KW D/T B/P
----------------	---	----------------------------

5. Aspirated mutations. (See Kentel XI, §7, pp.112–113)

D'am gwreg e oa o komz. He was speaking to my wife.

Em zi e oan, o fardañ koan. I was at home preparing dinner.

After **am** and **em**, the same mutations occur as after **ma** (my).

6. Mutations: General Table.

Mutations in Breton are not as difficult as one might believe. In fact the following table sums up very simply the complete range of mutations:

K	may change into	G	kêr	ar gêr
	or	C'H	kêrioù	ar c'hêrioù
G	C'H	gar	ar c'har
	or	K	glin	ho klin
GW	W	gwerenn	ar wrenn
	or	KW	gwerenn	ho kwerenn
T	D	tad	e dad
	or	Z	tad	he zad
D	Z	dorn	e zorn
	or	T	dorn	ho torn
P	B	penn	e benn
	or	F	penn	he fenn
B	P	brec'h	ho prec'h
	or	V	brec'h	e vrec'h
M	V	mamm	e vamm

(Exceptionally **D** becomes **N** in one word in the singular: **dor** an **nor**.)

7. Conjugated prepositions.

Here are two of these prepositions: **da** 'to' and **evit** 'for':

S1	din	evidon
2	dit	evidout
3m	dezhañ	evitañ
f	dezhi	eviti
P1	deomp	evidomp
2	deoc'h	evidoc'h
3	dezho	evito

a. Note that the endings of **S1** and **S2** for **evidon** are similar to those of the verb **bezañ**. For **din** the last consonants are the same but the vowel before them is **i**.

b. The endings of **P1** and **P2** for both prepositions are those of verb **bezañ**.

c. The endings of **S3** and **P3** on the contrary are completely different from those of any verb, and in **S3** there are both masculine and feminine forms.

d. Note also that a **zh** appears in **da** before the endings of **S3** and **P3**, while the **t** of **evit** change into a **d** in **S1**, **S2**, **P1** and **P2**.

8. Possessive: **az**, **ez**.

D'az kwreg e oa Jakez o komz?

Kalz amann ac'h eus lakaet ez kwastell?

These two forms are used instead of **da** (possess. **S2**), **az** after the preposition **da**: **d'az** 'to your'; **ez** instead of **en da**, and means 'in your'.

9. Possessive: **am**, **em**.

D'am gwreg e oa o komz.

Em zi e oan.

These forms are used instead of **ma**, **va** 'my', **am** after **da**: **d'am** 'to my'; **em** instead of **en ma** 'in my'.

poelladennoù

1. Complete sentences with the verb **gouzout** in the present tense (person given between brackets):

N' (P 1) ket brezhoneg mat. — Labourat (S 1). — N' (P 3) ket pelec'h mont da gousket. — Hennezh (S 3) brezhoneg ivez. — Petra (IMP) pa vezer yaouank? — Yannig, n' (S 2) ket pelec'h emañ ma c'haier? — Alies (IMP) ha ne lavarar netra. — Evañ banneoù (P 2) ivez. — Petra (P 3) c'hoazh? — Nebeut a dra (S 3).

2. Answer the questions:

Piv a oar brezhoneg ? — Petra a ouzit ? — Mat e ouzit brezhoneg ?
— Hag eñ, gouzout a ra pe ne ra ket ? — N'ouzomp ket brezhoneg ?

3. Write the underlined words in the second person plural:

Buan e tebran ma boued atav. — Plijus eo bet e veaj ? — N'em eus ket klevet he goulenn. — Kavout a ra mat e vanne. — Kollet en deus e vilhed. — Pelec'h emañ e zaou vreur ? — Echu ma devezh ganin ! — Na pegen lous eo ma dilhad ! — Petra 'ra gant e win ? — Klevout a rez da wreg o tont.

4. Instead of the dots, write **az** or **ez** followed by the word given between brackets:

Roet ac'h eus un tamm bara d' . . . (breur) ? — Prenañ a rez limigoù d' . . . (bugale). — Kalz pesked a zo . . . (bag) ? — Petra en deus lavaret d' . . . (gwreg) ? — Gwin a zo . . . (gwerenn) ?

5. Same exercise with **am** or **em**:

Piv a zo amañ . . . (karr) ? — Roet en deus un tamm kig d' . . . (kazh).
— N'en deus ket komzet d' . . . (tad-kozh). — Kalz avaloù am eus . . .
(paner). — Chom a ran atav . . . (korn).

6. Write the form of the preposition which corresponds to the indications given between brackets:

Aet eo da bourmen gant (S 3 f). — N'em eus prenet netra evit (P 2). — Diskouezit da (S 1) an ti nevez. — Komzet en deus hir gant (P 2). — Eviñ (S 2) em eus lakaet un tamm bara war an daol. — O fardañ krampouezh evit (P 3) e oa. — Morse ne ro arc'hant a-walc'h da (S 3 f). — Prenet en deus ur sae nevez evit (S 1). — An traoù-se a zo da (S 3 m), n'int ket da (P 1). — Diskouezit ho kaier da (P 3).

7. Ask ten questions about the text and answer them:



Ledet eo en e gador-vrec'h.

kentel xv

GERIOÙ

abardaez evening	choual to shout
ac'han from here, from now	c'hoarvezout to happen, to occur
ac'han da zimeurzh between now and Tuesday	lezel to leave, to let
anavezout to know	malizenn suitcase
armel press, wardrobe	mall haste
bale to march, to walk	mall a zo ganin I long to
barrad amzer fall squally weather	mintin morning
botoù a pair of shoes	miz mouth
broust-dent tooth-brush	mouchouer hankerchief
kambr bedroom	mousc'hoarzhin to smile
kantren to rove, to roam	pijama pyjamas
karout to love, to like	prenestr window
kegin kitchen	reiñ to give
kemer to take	Roazhon Rennes
kentoc'h sooner, rather	roched shirt
kirri cars	rumm: ur rumm botoù a pair of shoes
disoñj forgetful	sac'h-sport sports-bag
disoñjal to forget	skañv light (weight)
e-giz-se in that way	skrivañ to write
enaou: war enaou "on" (light)	serriñ to close
eontr uncle	speredek intelligent, clever
fenozh to-night	spontañ to frighten
frilien hankerchief	stammenn jumper, cardigan
goulou light (illumination)	tren train
hastañ to hurry up	warlene last year

kentel xv (pemzek)

DIVIZ

ROZENN

YANNIG

ROZENN

YANNIG

ROZENN

YANNIG

ROZENN

YANNIG

ROZENN

YANNIG

ROZENN

YANNIG

ROZENN

YANNIG

ROZENN

Yannig ?

Ya, mamm !

Pelec'h out chomet c'hoazh da gantren ? Un eur 'zo emañ o c'hortoz ac'hanout !

A, ya ? O c'hortoz e oac'h ? Petra 'zo c'hoarvezet ?

Da voereb, gouzout a rez, an hini a zo o chom e Roazhon ... ma, da voereb a zo o chom e Roazhon he deus pedet ac'hanomp da vont da welout anezhi.

Ha pegoulz ez it ?

Pegoulz ez an ? Goulenn kentoc'h : pegoulz ez eomp ! Rak te a zeu ivez.

Pegoulz ez eomp neuze 'ta ?

Ma, n'ec'h éus ket skol warc'hoazh, n'ec'h eus ket skol dilun, ha me ne labouran ket ken ac'han da zimeurzh. Neuze ez eomp diouzhtu.

Diouzhtu ? Met bez' e oan da vont fenozh gant Mona da ...

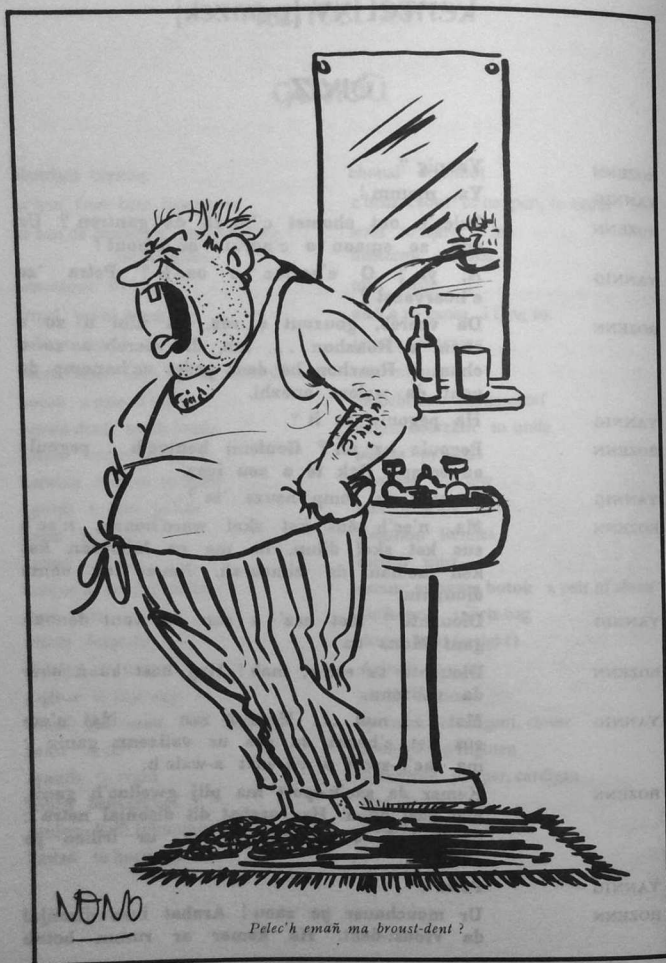
Diouzhtu ez eomp, mab ! Hag hast buan ober da valizenn.

Mat ... mat ... Mont a ran ... Met n'em eus ket c'hoant da gas ur valizenn ganin : ma sac'h-sport a vo mat a-walc'h.

Kemer da sac'h-sport ma plij gwelloc'h ganit, met hast buan. Hag arabat dit disoñjal netra : tri roched, da stammenn ruz, ur frilien pe zaou.

Petra ?

Ur mouchouer pe zaou ! Arabat ivez disoñjal da vroust-dent. Ha kemer ar rumm botoù



Pelec'h emañ ma broust-dent ?

ROZENN

YANNIG

ROZENN

LAN

ROZENN

YANNIG

ROZENN

YANNIG

ROZENN

YANNIG

ROZENN

YANNIG

ROZENN

LAN

ANNA

ROZENN

YANNIG

ROZENN

LAN

ANNA

LAN

skañv am eus prenet dit warlene : baleet e vo kalz e Roazhon. Kemer ul levr skol pe zaou : lavaret en deus an aotrou Kere e oa ret dit deskiñ mat da gentelioù ... Penaos ? Petra 'lavarez ?

Netra, mammig, ne lavaran netra.

Ha kemer c'hoazh ... Ma Doue, bez' e ranker lavarout pep tra dezhañ ! N'anavezan paotr ebet ken disoñj hag hennezh ... Gortoz, me 'zo 'vont da ...

En tren emaint bremañ.

N'ec'h eus disoñjet netra, mab ?

Nann, netra.

Da votoù, da bijama : kemeret ec'h eus ar pijama a oa en armel ?

Ya, ya, ya ... Selaouit 'ta, mamm : skrivet en deus ma eontr en doa prenet ur c'harr nevez ?

Ya mab, miz 'zo en deus prenet unan.

Petra eo ? Ur Ford ?

O, n'ouzon ket, mab. Te 'oar, ar c'hirri ha me ...

Mall a zo ganin gwelout anezhañ ...

Gwelout da eontr, mab, pe gwelout e garr ?

Sellout a ra Yannig dre ar prenestr. Brav eo ar maezioù. Sioul an abardaez.

Da nav eur e vint e Roazhon. Ha bez' e vo an eontr o c'hortoz anezho gant ar c'harr nevez brav en deus prenet.

O ma Doue ! ma Doue !

Petra 'zo mamm ? Spontet hoc'h eus ac'hanon o choul e-giz-se !

Lezet em eus ar goulou war enaou er gegin, ha n'em eus ket serret prenestr ar gambr : ha lavaret 'z eus bet er skingomz e vo ur barrad amzer fall en noz-mañ.

Mousc'hoarzhin a ra Yannig.

N'anavezan den ken disoñj ha mamm ...

Met ne lavar Yannig netra. Ur paotrig spe-redek eo.

goulennoù

Da belec'h ez ez bep mintin ? D'ar skol ez an bep mintin.
 Ha da vreur, d'ar skol ez a ivez ? O, nann, hennezh n'a ket d'ar skol :
 re vihan eo. Da c'hoari ez a, pe da bourmen.
 Piv neuze a ya d'ar skol ganit ? Ma c'hoar a zeu d'ar skol ganin.
 N'a ket da c'hoari gant ma breur ; d'ar skol e teu ganin.
 Da belec'h ez eer d'ar sul ? Da bourmen war ar maez ez eer, pe da
 welout mignoned.
 Ha c'hwi, mamm, da belec'h ez it d'ar sul ? A-wechoù ez an da
 bourmen met aliesoc'h e choman er gêr d'ober ma labour.
 Yannig hag e vamm, da belec'h ez eont da bourmen a-wechoù ?
 Da Roazhon ez eont.
 Karout a rit ac'hanomp, mamm ? Ya, bugale : karout a ran ac'hanoc'h.
 Gwelout a rit anezhañ a-wechoù ? Nann, ne welan anezhañ morse.
 Hag hi, gwelout a rit anezhi a-wechoù ? Ya, a-wechoù e welan
 anezhi.
 Pelec'h emañ ma botoù ? N'ouzon ket pelec'h emañ ho potoù !
 Piv a zo o tont bremañ ? N'ouzon ket piv a zo o tont.
 Piv eo an den a zo o tont bremañ ? Ma zad eo an den a zo o tont
 bremañ.
 Piv a zebro an avaloù a zo bet prenet dec'h ? Me a zebro anezho.
 Pegoulz e vo desket ar c'hentelioù a zo bet roet gant ar mestr-skol ?
 Warc'hoazh e vint desket.



Ur c'harr neuze en deus prenet ma contr.

yezhadur

1. Verb: **mont**. Present tense, conjugation with endings.

S 1	Pegoulz ez an?	When do I go?
2	Da belec'h ez ez bep mintin?	Where do you go every morning?
3	Ha da vreur, d'ar skol ez a ivez?	And your brother, does he also go to school?
	Piv neuze a ya d'ar skol ganit?	So who goes to school with you?
P 1	Pegoulz ez eomp?	When do we go?
2	Ha pegoulz ez it, mamm?	And when do you go, Mammy? (Plural)
3	Da belec'h ez eont da bourmen?	Where do they go for a walk, stroll?
IMP	Da belec'h ez eer d'ar sul?	Where does one go on Sundays?

This lesson gives all the forms of the Present Tense of **mont**. Note that the endings are perfectly regular. The reasons why **mont** is classified as an irregular verb are: the stem **a-** is completely different from its verbal noun **mont**; moreover this stem often changes into **e-** when in contact with some endings (**eomp**, **eor**); and eventually the stem even disappears completely, the form being reduced to the ending (**ez**, **it**).

S1	ez an
2	ez ez
3	ez a
	a ya
P1	ez eomp
2	ez it
3	ez eont
IMP	ez eer

2. Verb **mont**. Present tense, conjugation with subject.

In the previous paragraph, two forms are given for S3 **ez a** and **a ya**. These examples show that **ez a** is used when there is no subject before the verb, while **a ya** is placed after the subject. Consequently, it is the form **a ya** which appears in this conjugation, where the verb follows its subject.

S1	me a ya
2	te a ya
3m	añ a ya
f	hi a ya
P1	ni a ya
2	c'hwi a ya
3	int a ya

3. Verb *mont*. Present tense, conjugation with *ober*.

As usual in conjugations with the auxiliary *ober*, the verbal noun is placed first, the person and number being indicated by the forms of *ober*: *mont a ran*, *mont a rez*, *mont a ra*, etc.

4. Equative.

N'anavezan paotr ebet ken disoñj	I don't know any boy as forgetful as he.
hag hennezh.	
N'anavezan den ebet ken disoñj	I don't know anyone as forgetful as
ha mammig.	Mammy.

We already know the comparative and superlative (pp. 62-63 §§ 4-5), we now meet with the equative: it is formed by placing *ken* before the adjective and *ha* (or *hag*) after it (*ha* before consonants, *hag* before vowels and mute *h*).

5. Conjugated prepositions: how they are used after verbs.

(a) Preposition *a*, conjugated forms.

Modern Breton, both spoken and written, often uses these conjugated forms after transitive verbs, instead of the more classical personal pronoun direct object, placed before the verb:

Un eur 'zo emañ o c'hortoz ac'hanout	I have been an hour waiting for you.
Da voereb he deus pedet ac'hanomp	Your aunt has invited us.

In some areas, however, and in literary Breton, the classical form is still extensively used:

Un eur 'zo emañ ouzh ho kortoz
Da voereb he deus hor pedet.

Note that the endings of the conjugated preposition, like those of a verb, indicate the persons: *ac'hanout* S2, *ac'hanomp* P1.

- (b) Verbs other than transitive ones require other prepositions: *sellout ouzh* to look at.

6. Preposition *a*, conjugated forms.

S 1	Spontet hoc'h eus ac'hanon.	You frightened me.
3m	Mall a zo ganin gwelout anezhañ.	I'm looking forward to seeing him.
f	Ya, a-wechoù e welan anezhi.	Yes, I sometimes see her.
P 2	Ya, bugale: karout a ran ac'hanoc'h.	Yes, children: I love you.
3	... bez e vo an eontr o c'hortoz anezho.	... the uncle will be waiting for them.

These examples, together with those given in § 5 above, give the complete table of the conjugated preposition *a*:

S1	ac'hanon
2	ac'hanout
3m	anezhañ
f	anezhi
P1	ac'hanomp
2	ac'hanoc'h
3	anezho

The endings are the same as those of the group *evidon*.

7. Subordination.*

Kemer da sac'h-sport ma plij gwelloc'h ganit.
N'ouzon ket pelec'h emañ ho potoù.

Take your sports-bag if you prefer (if it seems better to you).
I don't know where your shoes are.

Un eur 'zo emañ o c'hortoz ac'hanout.
Lavaret en deus an aotrou Kere e oa ret dit deskiñ mat da gentelioù.
Da voereb a zo o chom e Roazon he deus pedet ac'hanomp...
Ha kemer ar rumm botoù skañv am eus prenet dit warlene.

I have been an hour waiting for you, awaiting you.
Mr Kere said that you had to learn your lessons well.
Your aunt who is living in Rennes has invited us...
And take the pair of light shoes I bought for you last year.

Subordination of one clause to another may be introduced:

- (a) By a conjunction: We have already met with *pa* 'when' (p. 103) and we may now add *ma* 'if' (Ex. 1 above).
(b) By an interrogative word such as *pelec'h* 'where' (Ex. 2).
(c) By a relative particle: *e* 'that' (Ex. 4), or *a* 'who, whom, which, that'; the latter is always either subject (Ex. 5) or direct object (Ex. 6 where *am* is a contraction of *a + em* in *am eus*).
Whenever a relative clause introduced by *a* has the same subject as the principal one, this subject is placed at the beginning of the sentence, followed by the subordinate clause and then by the rest of the principal clause (Ex. 5); on the contrary, when each clause has a different subject, the subordinate clause follows the principal one (Ex. 6).
(d) However, subordination, in Breton as in English, may be found without an introductory word (Ex. 3).

* The author of the English version differs in this paragraph from the author of the book in his analysis of grammatical facts, and prefers to go on using traditional words and concepts, and therefore makes mention here of a relative clause. On this subject, see *Introduction* p. 12.

Order of Words: In all the above examples of subordinate clauses, words are placed in a strict order which must be adhered to; it is as follows: 1. Introductory word; 2. Negation (if any); 3. Verb; 4. Subject; 5. Direct object; 6. Other objects or adverbs of place or time. One or more of these categories of words may be missing, but the order cannot be changed; the following word takes the place of the missing one.

Note concerning the particles *a* and *e*.

The relative particles *a* and *e* studied above in the present paragraph are in fact the same as the verbal particles *a* and *e* already examined, p.43 § 2. When they accompany the verb of a main clause they are 'verbal particles', when they introduce a subordinate clause they are termed 'relative particles'. These two different functions are easily distinguished by the context, and in spoken Breton by a difference of stress.

8. Mutations after *pe*.

Kemer ul levr skol pe zaou.

Take a school-book or two.

Gwelout da eontr, pe gwelout e garr?

To see your uncle or to see his car?

Da bourmen war ar maez ez eer, pe da welout mignoned.

One goes either for a walk in the country or to visit friends.

After *pe*, the soft mutations occur, see sample 1. This happens only if the words linked by *pe* form a unit. If, on the contrary, *pe* marks an opposition or an alternative, no mutation occurs (example 2 and 3).

poelladennoù

1. Begin the sentences with the underlined words, making the necessary changes:

Mont a ran d'ar skol bemdez. — Mont a ra bemdez da welout e vamm. — Mont a reomp alies da bourmen. — Mont a reer alies da welout ar re a garer. — Mont a rit alies d'ar gêr?

2. Complete the sentences with the verb *mont* in the required form:

Piv (S 3) bemdez da zebrñ krampouezh? — Da evañ ur banne laezh tomm (P 1) pa vez yen an amzer. — N' (S 2) ket bemdez da bourmen. — Perak (IMP) d'ar skol? — Perak (P 2) bemdez da besketa?

3. Write down the missing words so as to form equatives:

- Ne vez ket . . . brav an amzer er goañv . . . en hañv.
- . . . bras . . . Jakez eo Yannig.
- . . . tomm . . . dec'h eo hiziv.
- N'out ket . . . fur . . . da vreur.
- N'eo ket hemañ . . . bras . . . e c'hoar.

4. Now using the words given for Exercise 3, form comparatives.

5. Complete the sentences with the conjugated form of the preposition *a* required within brackets:

Klevet em eus (S 3 m) o tont. — Pedet he deus (P 2) da zebrñ koan. — Selaouet em eus (P 3) o kontañ istorioù. — Gwelet em eus (S 3 f) o tibab ur sae nevez. — Ne welan ket (S 2) bemdez siwazh.

6. Use the required conjugated form of the preposition *a* instead of the underlined word:

Gwelet he deus he zad o tont. — Kemerit al levr ! — Prenet he deus ar sae nevez. — N'hon eus ket klevet an dud o tont. — Kasit ar vugale da bourmen.

7. Use one of the following words instead of the underlined form of the preposition *a*:

ar c'helenner, ar verc'hig, al levrioù, ar vugale, ar werennad laezh.

Klevout a ran anezho o choual. — Selaou a ran anezhañ o komz. — Kemer a ran anezho da lenn. — Evañ a ran anezhi buan. — Klevout a ran anezhi o kanañ.

8. Turn the second sentences below into subordinate clauses:

- N'ouzon ket piv. Mont a ra bemdez da besketa.
- Lavaret he deus mamm : Deskiñ ar c'hentelioù a ranker.
- Soñjal a ran : torret e vo c'hoazh an troer-pladennoù.
- Klevet em eus lavarout : kalz tud a zo o tont d'ar pardon.
- Gouzout a ran : brav e vo an amzer warc'hoazh.
- Gouzout a ran : mont a ra bemdez da brenañ ul levr nevez.
- Gouzout a ran : labourat a ra kalz da vamm.
- N'ouzon ket piv eo an den : diskenn a ra bemdez betek an aod.
- N'ouzon ket perak : atav e klevan tud o c'hoarzhin er skol.
- Soñjal a ran : plijout a ra kalz al limigoù d'ar merc'hed.

9. Turn the second sentences into subordinate clauses, changing the forms of their verbs and suppressing the underlined words.

- Piv eo ar bugel ? Gwelout a ran ar bugel o c'hoari el liorzh.
- Pelec'h emañ ar paotrig ? Kavout a ra mat ar paotrig krampouezh e vamm-gozh.
- Piv eo an itron ? Klevout a ran an itron o kanañ en he zi.
- Kemer a ran al levr. Gant mamm eo bet prenet al levr-se.
- Perak n'eo ket deut c'hoazh an den ? Gwerzhañ a ra an den pesked fresk ha marc'had-mat.

kentel XVI (c'hwezek)

GERIOÙ

a-enep against
a-hed along
arsa! well!
kannañ to beat
kas to send
diaes difficult
diouzh an noz in the evening
diskenn gant to go down
dispign to spend
diwar he from in her fright
dougen to carry
e-keit-se meanwhile
emichañs probably, I suppose
eno there
from emotion
goude ma after (conj.)

hanter half
chouadenn yell, shout
leuskel (stem: laosk-) to allow, to let
leuskel ur chouadenn to shout
levenez happiness, joy
mann zero, nought
match match
mell-droad foot-ball
mirdi museum
munutenn minute
pignat gant to go up
sal-debriñ dining-room
skalieroù stairs
skaotañ to wash up
stlejañ to drag, to kick one's heels
straed street



NONO

Aet e oa skuizh o legas pakadoù d'ar gêr.

kentel XVI (c'hwezek)

DIVIZ

LAN

ANNA

YANNIG

ROZENN

AN EONTR

ROZENN

YANNIG

AN EONTR

YANNIG

AN EONTR

YANNIG

LAN

ANNA

AR VOEREB

LAN

Debret eo lein. Er sal-debriñ emañ Yannig, gant e eontr, oc'h evañ ur banne kafe.

Ar vamm hag ar voereb a zo er gegin, o labourat.

Petra 'vo graet bremañ?

Petra 'vo graet? ... Deus amañ 'ta ganeomp da skaotañ an traoù!

Nann, Rozenn: goulenn a ra Yannig petra 'vo graet goude ma vo skaotet an traoù.

Mont da welout ar stalioù, n'eus ket ezhomm da c'houlenn.

Nann, n'in ket ganeoc'h da welout ar stalioù. Gouzout a ran petra eo: stlejañ a-hed ar straedoù, pignat gant skalieroù, diskenn gant skalieroù all, dougen pakadoù. Nann, n'in ket.

Ma, Yannig, mont a raio ar merc'hed da welout ar stalioù ha ni a yelo e-keit-se da welout ar mirdi: amzer hon eus. Bez' ac'h eus amzer, Yannig?

O ya, met an traoù kozh ...

A! a! Selaou, Yannig, da welout ar match ez aimp. Roazhon a-enep Bratislava. Brav e vo. Bilhedoù am eus prenet. Hag ar c'harr nevez a gemerimp.

You!

Ur chouadenn en deus laosket Yannig gant al levenez.

Lezel a ra ar voereb ur werenn da gouezhañ diwar he from: eontr ha moereb Yannig n'o deus bugel ebet.

Gant ar c'harr ez eoc'h? A, nann!

N'eo ket plijet moereb Katell.

AR VOEREB
ANNA
AR VOEREB
AN EONTR

Hag adarre ez aio ar c'harr gantañ !
N'eo ket plijet, tamm ebet.
Ha me, penaos e rin neuze gant ma fakadoù ?
Ha penaos e raio Rozenn ?
Penaos e reoc'h ? N'eo ket diaes : gant ar
c'harr e kasimp ac'hanoc'h betek kreiz kêr.
Eno 'mañ an holl staliou brav ; n'ho po ket
pell da vale hag amzer a-walc'h ho po
emichañs da sellout mat ouzh pep tra. Ha
ma ne brenit ket re a draoù, ne voc'h ket
skuizh o tegas ar pakadoù d'ar gêr.
Diouzh an noz ne oa ket laouen an dud.
Kannet eo bet Roazhon : tri - mann.
Ha ni : bez' e lavaran deoc'h omp skuizh !
Hag un hanter re a arc'hant hon eus dispignet.
N'eus netra skuizhusoc'h eget dispign arc'hant !

LAN
YANNIG
AR VOEREB
AN EONTR

goulennoù

Petra 'raio Yannig hag e eontr ? Mont da welout ar match a raint.
Da belec'h ez aio Rozenn ha Katell ? Da welout ar staliou ez aint.
Ha te, petra 'ri warc'hoazh ? Deskiñ va c'henteliou brezhonek a rin.
D'ar skol ez i neuze ? Nann, n'in ket d'ar skol ; er gêr e labourin.
Ha c'hwi, da belec'h ez eoc'h da bourmen warc'hoazh ? N'ouzomp
ket c'hoazh, marteze ez aimp da Gemper.
Ha petra 'reoc'h pa voc'h deut en-dro eus Kemper ? Sellout ouzh ar
skinwel a raimp.
Arsa paotred, brav eo an amzer : petra 'reor warc'hoazh ? Da c'hoari
mell-droad ez eor.
Petra 'vo graet warc'hoazh ? Pourmenet e vo.
Ne vo ket labourer tamm ebet ? O, nann, ne vo ket labourer war-
c'hoazh : re vrav eo an amzer ; pourmenet e vo.
Bez' e vo labourer pe ne vo ket ? Pa lavaran deoc'h ne vo ket labourer !
Gant piv ez eus ul levr ? Gantañ ez eus unan, met ganti n'eus ket.
Hi n'he deus ket c'hoant da labourat.

yezhadur

1. Verb: Conjugation with ober; future tense.

- P 1 Sellout ouzh ar skinwel a raimp. We shall look at television.
3 Mont da welout ar match a raint. They'll go to see the match.

In the present lesson, we find examples of this conjugation in the future. It is formed as follows: verbal noun — if necessary with its object — then the auxiliary ober in the future.

2. Verb ober, future tense.

We note in this lesson:

- S 1 Ha me, penaos e rin gant ma And I, how will I manage with my
fakadoù? parcels?
2 Ha te, petra 'ri warc'hoazh? And you, what will you do tomorrow?
3 Penaos e raio Rozenn? How will Rose do?
P 2 Penaos e reoc'h? How will you do?
IMP Petra 'reor warc'hoazh? What will be done tomorrow?

With the two examples given in the § 1 above, we now have the complete table of this tense:

S 1	e rin
2	e ri
3	e ray, e raio
P 1	e raimp
2	e reoc'h
3	e raint
IMP	e reor

The endings of this tense are regular except in the S 3, where the normal form e ray is different from that of regular verbs (e raio is an attempt to regularize). The stem ra-, however, is reduced to r- in the singular, and changed into re- in P 2 and IMP.

3. Verb mont, future with endings.

We note in this lesson:

- S 1 N'in ket ganeoc'h da welout ar I shall not go with you to look at the
staliou. shops.
2 D'ar skol ez i neuze? Will you go to school then?

3	Da belec'h ez aio Rozenn ha Katell?	Where will Rose and Kathleen go?
	(Ni) a yelo da welout ar mirdi.	We shall go to see the museum.
P 1	Da welout ar match ez aimp.	We shall go and see the match.
2	Gant ar c'harr ez eoc'h?	Will you go by car?
3	Da welout ar stalioù ez aint.	They will go to see the shops.
IMP	Da c'hoari mell-droad ez eor.	One will go and play football.

Below is the complete table of this tense:

S1	ez in
2	ez i
3	ez ay, ez aio, e yelo
P1	ez aimp
2	ez eoc'h
3	ez aint
IMP	ez eor

4. Verb mont, future tense, conjugation with subject.

As for the present (p.149), the future in S3 has two kinds of forms: those introduced by **ez** (**ez ay, ez aio**) and the one introduced by **e** (**e yelo**). The form **yelo**, being that used after the subject, is therefore the one found in this conjugation:

S1	me a yelo
2	te a yelo
3m	añ a yelo
f	hi a yelo
P1	ni a yelo
2	c'hwi a yelo
3	int a yelo

5. The passive.

Petra 'vo graet bremañ?	What will be done now?
Ne vo ket labourer warc'hoazh.	There will be no work done tomorrow.
Debret oa lein.	Lunch was over.

The auxiliary for the passive is the verb **bezañ**.

6. The verbal noun **bez'** beginning the sentence.

As we know, a verb normally cannot be placed at the beginning of a sentence, except in the form of a verbal noun (conjugation with **ober**) (See *N.B. below*). We have already met with the abbreviated form of **bezañ** (p. 71) which becomes **bez'**

before a vowel. The present lesson gives us more examples of this construction used to stress the verb:

Bez' ec'h eus amzer, Yannig?	Have you plenty of time, Johnny?
Bez' e vo labourer pe ne vo ket?	Shall one work or not?
Bez' e lavaran deoc'h omp skuizh.	I tell you we are tired!

N.B. Example 1 shows the use of **bez'** before the verb *to have*; examples 2 shows **bez'** used before a form of the verb **bezañ** itself, and as a rule the use of this construction is reserved to these two verbs, while the construction with **ober** should apply to all other verbs. Example 3, however, shows it used with **lavarout**, a much rarer occurrence, where one would normally have **lavarout a ran**. In all cases, the purpose is to place stress or emphasis on the verb.

7. The preposition **gant**: its conjugated forms.

We already know the forms **ganin, ganit, ganeomp, ganeoc'h** (p. 86-87) and **ganto** (p. 123). We find here the last two forms:

Gantañ ez eus unan met ganti n'eus ket.	He has one with him but she has not (with her).
---	---

So the complete table is as follows:

S 1	ganin
2	ganit
3 m	gantañ
f	ganti
P 1	ganeomp
2	ganeoc'h
3	ganto

8. **keit**.

Note this word **keit**, which has already appeared in different forms:

pegeit 'zo?	How long ago?
abaoe keit all amzer!	For such a long time!
e-keit-se	in the meantime.

poelladennoù

1. Write the following sentences in the future tense.

Un ti hon eus war ar maez. — Skrivañ a ran alies d'am zud er gêr. — Ne glevont netra. — N'o deus ket aon. — Mont a reomp da welout mirdi kêr. — Diwezhat e chomez da labourat. — Aon a reont dezhañ. — Bep mintin ez an d'ober ur bourmenadenn. — Ne lavarez ger ebet dezhañ. — N'eont ket da Gemper.

2. Write also in the future.

Evañ 'rez ur banne laezh pe ne rez ket ? — Klevout a reer istorioù nevez bemdez. — Mont a reont da welout o mamm. — Bez' e labourit pe ne rit ket ? — Mont a ran buan skuizh gant ar vuhez e kêr.

3. Same exercise.

Goude e labour ez a d'ar gêr. — Alies ez eomp da welout anezhañ. — Piv a ya d'ar skol hiziv ? — Pegoulz ez it d'ar gêr ? — Da selaou sonerezh ez eer gant plijadur.

4. Place the verb at the beginning of the sentence.

Alies e skrivin dezhañ. — Gant plijadur e teskimp hor c'hentelioù brezhonek. — Da welout mamm ez in pa vo echu ma labour. — Un tamm bara a zebrint a-raok mont kuit. — Adarre ez eoc'h da gantren war an aod.

5. Place, at the beginning of the sentence, any word other than the verb.

Prenañ a raint o levrioù e Kemper. — Bale a raimp a-hed ar straedoù. — Dougen a rin pakadoù bras. — Mont a reoc'h ware'hoazh da brenañ ur c'haier nevez. — Labourat a reer alies evit netra.

6. Translate into Breton: Apples were sold; the work was finished; when will he be seen coming; when will one eat lunch; two lessons will be learned today.

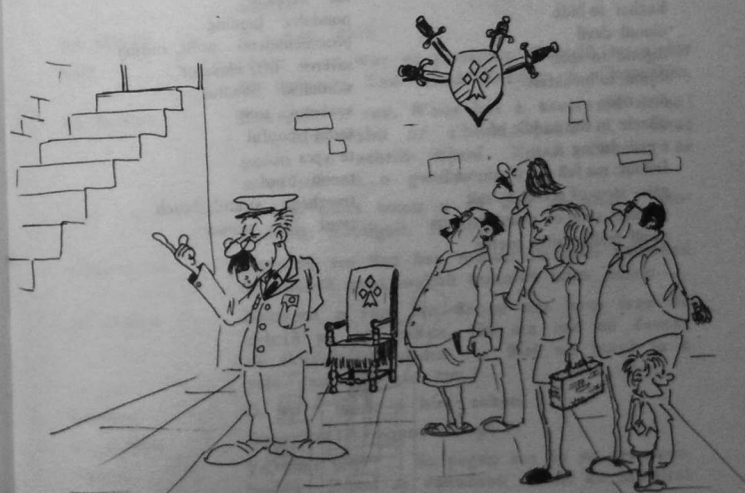
7. Reconstruct the following sentences to place emphasis on the verb (using bez').

Ur banne ho po ? — Ware'hoazh e vo c'hoazh amañ ? — Labourat a ran, me 'lavar deoc'h ! — Trouz a oa, ur spont ! — Choual a rae, ur spont !

8. Complete the following sentences with conjugated prepositions.

Deuit (gant S 1) da bourmen. — N'eus levi ebet (gant P 3). — Klevet en deus (a, S 2) o tont. — (Gant P 1) e oa ur vunutenn 'zo. — N'eus netra da gompren (gant S 3 f).

9. Ask ten questions about the text and answer them.



Nômo

... ha ni a yelo e-heit-se da welout ar mirdi.

kentel xvii

GERIOÙ

aes easy, practical, handy
 a-greiz-holl suddenly
 bern lots, heaps
 bolennad bowlful
 kelenner teacher
 kaotigell jam
 kizhier cats
 krazenn rusk, toast
 krazerez-tredan electric toaster
 krazet toasted
 kuzhat to hide
 diaoul devil
 digeriñ to open
 dijuni to breakfast
 dor door
 e-kreiz in the middle of
 e-pad during
 fellout: ma fell dit if you wish
 galv- stem of gervel to call
 gounez- stem of gounit to earn
 gwall really, fairly, pretty

gwaz husband
 gwele bed
 gwezenn tree
 c'hoari game
 Joz Joe (Joseph)
 letonenn lawn
 lochenn shed
 lojeiz lodgings, flat
 mell big, huge
 niz nephew
 pondalez landing
 pourmenadenn walk, outing
 savezez lift, elevator
 skudellad bowlful
 soubenn soup
 tasad cupful
 te tea
 toenn roof
 traezhenn strand, beach
 treut thin, skinny



N'eo ket bras ma lojeiz.

kentel xvii (seritek)

DIVIZ

AN EONTR
LAN

AN EONTR

LAN

AN EONTR
LAN

AN EONTR

LAN

YANNIG

AN EONTR

YANNIG

AN EONTR

YANNIG

AN EONTR

Pelec'h emaut, Yannig ?...

Kaer en deus klask, ne gav an eontr e niz e lec'h ebet.

Koulskoude, n'eo ket bras ma lojeiz ! Pelec'h an diaoul e c'hell bezañ aet hennezh da guzhat ? Yannig !

A-greiz-holl e klev an eontr trouz ar savezez o pignat, o tiskenn, o pignat en-dro, o tiskenn adarre.

A ! Aze 'mañ !

Mont a ra war ar pondalez. Digeriñ a ra dor ar savezez. Eno emañ Yannig, o c'hoarzhin.

Kompren a ran. N'eus ket a savezezed du-se ! ... Ma, echu ar c'hoari, paotr ... Deus ganin da zebriñ dijuni. Emañ c'hoazh ar merc'hed en o gweleoù.

A bep seurt traoù a zo war an daol : krazennoù, kaotigell, frouezh.

Du-mañ em bez bep mintin ur mell bolennad kafe-laezh gant melloù tammoù bara 'mann ...

Gouzout a ran. An dra-se am beze ivez da zebriñ pa oan bihan. Ha ma zad en deveze ur skudellad soubenn ... Met un tasad te a yelo ganit memes tra ?

O, ya : meur a hini zoken.

Bara krazet tomm az po ?

Ya, mar plij ... Na pegen aes eo ur grazerez-tredan ! E-pad ar vakañsoù ez in da labourat ha gant an arc'hant am bo gounezet e prenin unan d'am mamm.

Ha neuze, plijout a ra dit ma lojeiz, Yannig ?



N'eus het a saouez en ho ti !

YANNIG

AN EONTR

YANNIG

AN EONTR

AR VOEREB

LAN

AR VOEREB

ANNA

AR VOEREB

Ul lojeiz brav eo. Met gwall vihan. Re vihan evidon atav. Ha petra 'zo da welout pa seller dre ar prenestr ? Div wezenn dreut e-kreiz ul letonenn bras evel ur mouchouer-fri, tiez divalav, lochennoù koad ...

Siwazh ! N'eo ket amañ e weli traezhenoù kaer ...

Ha kizhier o kantren war an toennoù izel ...

Traoù bravoc'h a zo da welout e Roazhon, ma faotr. Ar straedoù kozh ... liorzher kêr ... Mont a raimp da welout ... Dal : prest out ? Diouzhtu ez aimp ma fell dit ! Brav eo ar mintin, plijus e vo ar bourmenadenn ...

Joz ! Joz !

Moereb Katell a c'halv diouzh ar gambr.

Debret eo ho tijuni ganeoc'h, Joz ?

Joz eo anv ar gwaz.

Degasit din ma hini neuze, mar plij ...

goulennoù

Petra en devez Yannig da zebrñ bep mintin ? Melloù tammoù bara 'mann en devez da zebrñ.

Hag e voereb, petra he devez da zebrñ ? Krazennoù he devez da zebrñ, hag ur frouezhenn bennak.

Boued a-walc'h o devez an holl dud da zebrñ ? O nann, ur bern tud 'zo n'o devez alies netra da zebrñ.

Ha te, petra az pezh da zebrñ da goan ? Pesked am bez alies.

Ha da dad-kozh, petra en deveze da zebrñ ? Ur volennad soubenn en deveze da goan, setu holl.

Petra ho pezh d'ober bep mintin, bugale ? Mont d'ar skol hor bez d'ober.

yezhadur

1. Verb to have: habitual forms.

Du-mañ em bez bep mintin ur
mell bolennad kafe-laezh.

At home I have a big bowl of white
coffee every morning.

We have already noted (p.69) that the verb "to have" is constructed with prefixed possessive pronouns and forms of the verb **bezañ**: so it is not surprising that, **bezañ** having habitual forms, the verb "to have" should have them as well.

The present example **em bez** is the first person singular of the present habitual tense of "to have". According to rule, this form is made up of the personal pronoun S1 and of the form S3 of **bezañ** (habitual present tense): **bez**; it means 'by me there usually is' and therefore 'I usually have'.

2. Verb to have: Habitual Present tense.

S1	Ha te, petra az pezh da zebrñ da goan?	And you, what do you usually have for dinner (evening meal)?
3m	Petra en devez Yannig da zebrñ bep mintin?	What has Johnny to eat every morning?
f	Hag e voereb, petra he devez da zebrñ?	And his aunt, what does she usually have to eat?
P1	Mont d'ar skol hor bez d'ober.	We generally have to go to school.
2	Petra ho pezh d'ober bep mintin?	What do you have to do every morning?
3	Boued a-walc'h o devez an holl dud da zebrñ?	Have all people usually enough to eat?

Here is the complete table of this tense:

S 1	am bez
2	az pezh
3 m	en devez
3 f	he devez
P 1	hor bez
2	ho pezh
3	o devez

HABITUAL
PRESENT TENSE
OF 'TO HAVE'

The pronouns for S1 may be **am** or **em** and for S2 **az** or **ez** (See §6, p.71).

3. Verb to have: habitual imperfect.

S1	An dra-se am beze me ivez da zebrñ pa oan bihan.
3m	Ha ma zad en deveze ur skudellad soubenn.

I also used to have the same to eat when
I was a child.
And my father used to have a bowlful
of soup.

The mark of the imperfect is **-e** (§§1 and 2 p.102); so we have the same pronouns as for the present tense with **beze** (S3 of the habitual imperfect of **bezañ**). The complete table of this tense is as follows:

S 1	am beze
2	az peze
3 m	en deveze
3 f	he deveze
P 1	hor beze
2	ho peze
3	o deveze

HABITUAL
IMPERFECT TENSE
OF 'TO HAVE'

4. Plural.

... tiez divalav ...

... ugly houses ...

Ha kizhier o kantren ...

And cats roaming ...

Except in some cases, the plural is formed by adding a syllable to the singular. It will be useful to read again §8, p.71; §8, p.80; §7, p.103; §9, p.114, §5, p.121.

Here: **ti + ez → tiez**

kazh + ier → kizhier

In the second example, a change of vowel occurs as well, due to the influence of the plural ending **-ier** (Refer back to §5b, p.141).

5. Mutations: The case of an adjective governing an object.

ul letonenn bras evel ur mouchouer-fri a lawn the size of a handkerchief

As the word **letonenn** is feminine, one would expect a mutation of the **b** of **bras**; there is none.

In the group **ul letonenn vras**, the mutation occurs because the words form a group pronounced in one breath. But in the example given above, the mutation is prevented from occurring by the breathing space which takes place between **letonenn** and **bras** as the latter is linked more closely with its object '**evel ur mouchouer-fri**' and forms with it a unit distinct from **letonenn**.

6. Suffix -erez.

... trouz ar saverez o pignat,
o tiskenn ...

Na pegen aes eo ur grazerez-tredan!
N'eus ket a saverezed du-se.

... the noise of the lift going up,
going down.

How handy an electric toaster is!
There are no lifts in your house.

We have met with the suffix -er, used to form names of male agents, or of machines (masc.): *baraer* 'baker', *labourer-douar* 'farmer', *troer-pladennoù* record-player.

The suffix -erez (feminine of -er) added to the stem of a verb, forms the names of female agents or of machines and implements; for instance:

Verb *sevel*, to raise, to lift, stem *sav-*; *saverez* 'lift'.

Verb *krazañ*, to toast, to dessicate, stem *kraz-*; *krazerez* 'toaster'.

Those words, of course are feminine: *ur grazerez-tredan*, and having originally been names of female agents, their plural ends in -ed: *krazerezed*, *saverezed*.

7. mell.

Ur mell bolennad kafe-laezh gant
melloù tammoù bar'amann.

A huge bowl of white coffee with huge
pieces of bread and butter.

We know that Breton adjectives: 1. are placed after their nouns; 2. are linked to them by a mutation, when the need arises; 3. have neither plural nor feminine forms. However, a few adjectives differ from the others in this respect; *mell* is one of them.

1. *mell* is placed before its noun: *mell bolennad*, *melloù tammoù*; 2. there is no mutation: *mell bolennad*, though *bolennad* is feminine; 3. *mell* has a plural: *melloù tammoù*. All the same *mell* is really an adjective as it cannot stand alone and is always followed by a noun or a pronoun.

8. Hini.

Degasit din ma hini neuze.

Bring me mine then.

The pronoun *hini* preceded by a possessive (e.g. *ma*) is used instead of a possessive pronoun, which does not exist in Breton; so one says: *ma hini* ('my one') for 'mine'.

9. Soft Mutations.

gwall vihan
re vihan

quite small, rather small
too small

Gwall and re are to be added to the list of words causing soft mutations.

poelladennoù

1. Introduce the words given between brackets in the following sentences, making the required changes in them.

- Re a labour en deus (atav).
- N'he deus ket amzer da lenn levrioù (alies).
- Poelladennoù am eus d'ober (bemdez).
- N'o deus ket kentelioù da zeskiñ (alies).
- Petra hoc'h eus d'ober ? (bep mintin).

2. Write the following sentences in the present tense:

Alies hor bo mignonned er gêr. — N'eo ket alies he devo un dra bennak d'ober goude koan. — N'o devo ket atav c'hoant da vont da bourmen. — Alies ho po aon en noz. — Atav az po sonj eus da vugale.

3. Write the following sentences in the imperfect:

Bemdez he devo d'ober koan evit he gwaz hag he bugale. — Alies hor bo amzer gaer evit mont da bourmen ! — Alies o devo da sevel abred diouzh ar mintin. — Bep miz he devo da brenañ levrioù nevez evit he skol. — Bep sizhun en devo da vont da Gemper.

4. Write the following sentences in the plural:

Un ti kaer en deus e Douarnenez. — Ar voereb kozh he deus ur c'hazh. — Ur mell den eo deut hemañ da vezañ. — Kalz levrioù en deus ar c'helenner-mañ. — Ur wezenn gaer a zo e-kreiz al letonenn.

5. Write the following sentences in the future tense:

N'hon eus ket da redek. — Un ti brav hoc'h eus e kêr. — N'o doa nemet ur c'harr kozh. — N'on ket evit debrñ kig diouzh ar mintin. — N'az poa netra da evañ.

6. Write the following exercise in the imperfect tense:

Tud am bo c'hoazh da welout. — Kavet o deus un ti nevez. — N'en deus netra d'ober. — N'az po nemet dont betek du-mañ. — N'he deus ket desket he c'hentel.

7. Turn the following sentences into sentences beginning with *bez'*:

Un ti o doa e kreiz kêr. — Ur martolod mat eo. — Amañ int bet a-raok. — Ur grazenn ho po ? — Bemdez e labouro er skol.

8. Ask ten questions about the text and answer them.

kentel xviii

GERIOÙ

alc'hwez key
an Antilhez the West Indies
aour gold
azezañ to sit
bier beer
blev hair
bloaz year
kanañ to sing
kanastell sideboard
kastell castle
keflusker engine
kleiz left (side)
korsier privateer
kroc'hen skin
daoulagad eyes
dehou right (side)
dienn-skorn ice-cream
divskouarn ears
dor: an nor door, the door
douar bras mainland
e-giz like
enezenn island, isle
goustad, goustadik slowly, gently
gwez avaloù appletrees

gwez derv oaktrees
hañvour holiday-maker
chalet worried
chaoser pier, causeway
chupenn coat, jacket
lagad eye
lonkañ to swallow
oad age
pinvidik rich, wealthy
plac'h maid
poan pain
prizius precious
ribl ar straed footpath, sidewalk
Sant Malo Saint-Malo
sklaer light, fair
skouarn ear
servijout to serve
stag linked
stagañ to tie
tagañ to attack
tal forehead
tourist tourist

kentel XVIII (triwec'h)

DIVIZ

AN EONTR

YANNIG

AR VOEREB

AN EONTR

AR VOEREB

LAN

ANNA

AN EONTR

YANNIG

AN EONTR

ANNA

Ha ma'z afemp da Sant Malo ? Plijusoc'h e vo eget chom da sellout ouzh ar skinwel. Plijout a rafe dit, Yannig ?

O ya. Morse c'hoazh n'on bet e Sant Malo. Mamm, moereb Katell, hastit buan, da Sant Malo ez eomp !

Ma Doue, piv a zo mestr en ti-mañ ? Mat, mat, deomp da Sant Malo !

Met pelec'h emañ 'ta alc'hwezioù ma c'harr ? Soñjal a rae din e oant e chakod ma chupenn, ha ne gavan ket anezho !

Hennezh ne oar morse pelec'h e vez lakaet e draoù gantañ. Dal, setu, war ganastell ar sal-debriñ e oant.

Goustadik e kan keflusker ar c'harr.

Heol a zo. Plijus eo ar maezioù gant o gwez avaloù hag o gwez-derv.

Pinvidik e oa Sant Malo en amzer ar gorse-rien. O micher a ouient, ar baotred-se, ha betek an Antilhez ez aent da redek mor evit tagañ ar bagoù karget gant aour hag arc'hant. Degas a raent ganto da Sant Malo a bep seurt traoù prizius. Sevel a raent tiez kaer war o enezennig ...

O, ne ouien ket e oa Sant Malo un enezenn. Ne ouies ket ? Bez' e oa gwechall, met bremañ n'eo ket mui : stag emañ ouzh an douar bras. Staget eo bet ouzh an douar bras gant ur mell chaoser. Forzh penaos, n'eo ket mui Sant Malo kêr ar gorse-rien, met kêr an douristed hepken.

N'eo ket chalet Katell ha Rozenn gant istor Sant Malo.

AR VOEREB

ROZENN

AR VOEREB

ROZENN

AR VOEREB

LAN

ANNA

LAN

AR VOEREB

LAN

AR VOEREB

ANNA

Na pegen heñvel ouzh e dad eo Yannig!
Un tal uhel en deus egistañ, hag ur fri hir...

Ya, met daoulagad c'hlas en deus egiston. Ma
mamm ivez he doa daoulagad c'hlas, hag ur
c'hroc'hen sklaer, ha blev melen.

Marteze. Met e dal, e fri, e zivskouarn, sell
e zivskouarn 'ta, a zo re e dad, n'eus ket da
lavarout ... Pe oad eo Yannig bremañ?

Seitek vloaz eo ... Seitek vloaz hanter ...

Ma Doue, na buan e tremen an amzer ...
Lec'h a zo dirak an nor vras evit lezel ar
c'harr.

Da zehou, ar c'hastell. Da gleiz, ar porzh,
gant ar bagoù : n'eo ket bagoù bras ar
besketourien evel gwechall, met bagoù bihan
an hañvourien.

Ur bern tud a zo e kêr, o pignat goustad
gant ar straedoù bihan.

Un dienn-skorn az po, Yannig?

Plac'hed an ostaleri a servij melloù gweren-
nadoù pe asiedadoù dienn-skorn. Taolioù ha
kadorioù a zo war ribl ar straed, dirak ar
stal. Plijus eo bezañ azezet eno.

Dimezell! ... mar plij! ... dienn-skorn evit
an holl! ... O, Joz ... marteze eo ur
banne bier ho poa c'hoant da gaout?

Ne lavar Joz netra. Lonkañ 'ra e zienn-skorn.

goulennoù

C'hwi a ouie e oa bet korserien e Sant Malo gwechall? Anat eo e
ouiemp.

Ha c'hwi, aotrou, ne ouie'h ket? Nann, ne ouien ket.

Petra 'raec'h neuze pa oac'h er skol? Ne raen netra.

Ne zeskec'h ket ho kentelioù? Nann, ne raen ket.

Ha ma'z afec'h d'ar skol en-dro, deskiñ ho kentelioù a rafec'h bremañ?
O ya, deskiñ anezho a rafen.

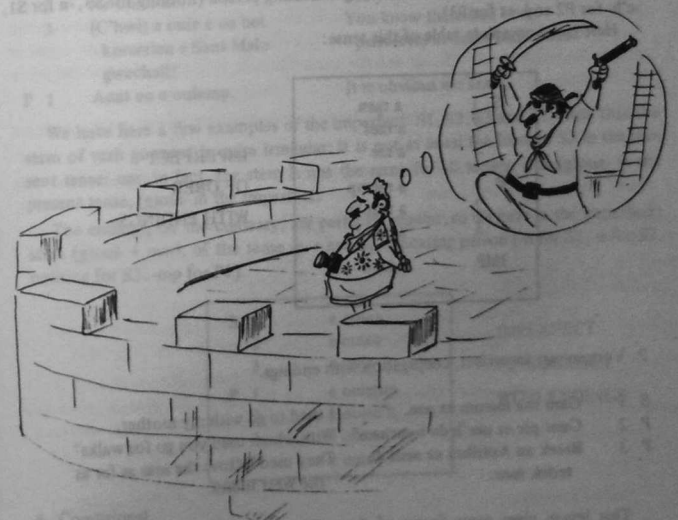
Gant piv ez aec'h da bourmen pa oac'h bihan? Gant ma mamm ez
aen, pe gant ma zad.

Daoulagad c'hlas pe daoulagad zu hoc'h eus? Daoulagad c'hlas
am eus.

Divskouarn bihan pe divskouarn bras hoc'h eus? Divskouarn bihan
am eus.

Poan hoc'h eus en ho lagad kleiz? Poan am eus em lagad kleiz ha
poan am eus ivez em skouarn zehou.

Pe liv eo ho taoulagad? Glas int.



N'eo ket mui Sant Malo heñ ar korserien, heñ an douristed eo heñphen.

yezhadur

1. Verb ober: imperfect, conjugation with endings.

S 1	Ne raen netra.	I was not doing anything.
3	Soñjal a rae din e oant e chakod ma chupenn.	I thought they were in the pocket of my jacket.
P 2	Petra 'raec'h neuze pa oac'h er skol?	What were you doing then when you were at school?
3	Sevel a raent tiez kaer war o enezennig.	They used to build beautiful houses on their little island.

We have seen (§2, p.110-111) how the imperfect of verbs is formed with endings. We have noted above a few forms of this tense for the verb *ober*: they are regular: stem (g)ra + mark of tense -e- + ending indicating person (nothing for S3, -n for S1, -c'h for P2 and -nt for P3).

Here is the complete table of this tense:

S 1	a raen	IMPERFECT OF OBER WITH ENDINGS
2	a raes	
3	a rae	
P 1	a raemp	
2	a raec'h	
3	a raent	
IMP	a raed	

2. Verb mont: imperfect, conjugation with endings.

S 1	Gant ma mamm ez aen.	I used to go with my mother.
P 2	Gant piv ez aec'h da bourmen?	With whom used you go for walks?
P 3	Betek an Antilhez ez aent da redek mor.	They used to rove the seas as far as the West Indies.

This lesson gives some forms of the verb *mont* in the imperfect with endings. Here too, we note that the forms are regular: stem of verb: a- + mark of imperfect -e- + ending indicating person (-n for S1, -c'h for P2, and -nt for P3).

The table of this tense is as follows:

S 1	ez aen	IMPERFECT OF MONT WITH ENDINGS
2	ez aes	
3	ea ae	
P 1	ez aemp	
2	ez aec'h	
3	ez aent	
IMP	ez aed	

3. Verb gouzout: imperfect, conjugation with endings.

S 1	Ne ouien ket e oa Sant Malo un enezenn.	I did not know Saint Malo was an island.
2	Ne ouies ket?	Did you not know?
3	(C'hwil) a ouie e oa bet korserien e Sant Malo gwechall?	You knew there had been privateers in Saint Malo once?
P 1	Anat eo e ouiemp.	It is obvious we knew.

We have here a few examples of the imperfect: S1, S2, S3 and P1. Note that the stem of verb *gouzout* is quite irregular; it is not as usual the form of S3 in the present tense: *oar*; in fact, the stem is not the same for all tenses: it is (g)ouz- in the present tense, (g)oui- in the imperfect.

The endings, on the contrary, are perfectly regular; so we have in the imperfect: stem (g)oui- + mark of the tense -e- + ending indicating person (-n for S1, -s for S2, nothing for S3, -mp for P1).

S 1	e ouien	IMPERFECT OF GOUZOUT WITH ENDINGS
2	e ouies	
3	e ouie	
P 1	e ouiemp	
2	e ouiec'h	
3	e ouient	
IMP	e ouied	

4. Conditional.

S 3	Plijout a rafe dit?	Would you like it? (Would it please you?)
P 1	Ha ma'z afemp da Sant Malo?	What about going to St. Malo? (And if we would go to St. Malo?)

Breton has a conditional tense, the mark of which is -fe-; the endings indicating the persons are added to it; so we have stem: **ra + fe** + nothing for S3 of **ober**; stem: **a + fe + mp** for P1 of **mont**.

The endings of verbs are the same as for the imperfect and are added to -fe-: so the conditional of **ober** is (see Imperfect p.174) **e rafen, e rafes, e rafe**, etc.; the conditional of **mont** is (see Imperfect p.175) **ez afen, ez afes, ez afe** etc.

As for the verb **gouzout**, its stem being decidedly quite irregular, the endings -fen, -fes, -fe etc. are added to (g)ou- in Literary Breton: **e oufen, e oufes, e oufe, e oufemp, e oufec'h, e oufent, e oufed**.

5. Dual.

**Daoulagad c'hlas en deus egiston.
Divskouarn bihan am eus.**

In addition to plural and singular, Breton has a dual form. Certain nouns, denoting parts of the body existing in pairs, have dual forms which contain the numeral 'two' (**daou** for masculine nouns, **div** for feminine) and the name of the organ or part in its singular form. **Daou** and **div** cause the soft mutation of the initial letter of this noun: **divrec'h** 'arms': **div + brec'h**.

Dual form is treated as a plural: **Pe liv eo ho taoulagad? Glas int**. What colour are your eyes? They are blue (int P3).

Concerning the mutations occurring after dual nouns, these nouns act in the same way as the *plural nouns of persons*; so the masculine nouns in the dual cause *soft mutations* (**daoulagad c'hlas**), while feminine nouns in the dual cause no mutations at all (**divskouarn bihan**).

6. Prepositions: e-giz, conjugated forms.

Un tal uhel en deus egistañ He has a high forehead like him.
Ya, met daoulagad c'hlas en deus egiston. Yes, but he has blue eyes like me.

The preposition **e-giz** belongs (as shown by its S1) to the **evidon** group (see p.140). A -t- is inserted between the preposition and the endings (-añ, -on) and z becomes s before t.

7. Sonjal a rae din.

Note this construction, which exists in English as well, with verbs such as *to seem, to appear* (It seems to me, it appeared to them that ...). Here **Sonjal a rae din** (It thought to me = I thought) is constructed exactly as the English examples, except

that the preposition **da** 'to' appears in its conjugated form (**din, dit**, etc.). Another example: **Plijout a rafe dit?** (p.175).

8. Pe oad?

**Pe oad eo Yannig?
Seitek vloaz eo.**

How old is Yannig?
He is seventeen.

9. Numerals.

Seitek vloaz eo.

We have already noted in the titles of the previous lessons: **unnek, daouzek, trizek, pevarzek, pemzek, c'hwezek, seitek, triwec'h**. The next lesson will be **Kentel naoñtek**.

11	unnek	16	c'hwezek
12	daouzek	17	seitek
13	trizek	18	triwec'h
14	pevarzek	19	naoñtek
15	pemzek		

The numerals from 11 to 19 consist of the combination of the units and **dek**: **daouzek = daou + dek, pevarzek = pevar + dek**. There is a mutation of **dek**: **d** becomes **n** after **un** (**unnek**), **t** after **seizh** (**seitek**) and **nav** (**naoñtek**), **z** in all other cases (**pemzek**). However there is an exception: **triwec'h** (18) is formed in a different way: **tri x c'hwec'h, 3 x 6**.

10. Mutation of the word bloaz after numerals.

One may have noted the mutation **seitek vloaz**. **Bloaz** 'year' undertakes the same mutation after *all* numerals, except **tri, pevar** and **nav**: **tri bloaz**.

11. Deomp!

This form 'Let us go!' is the P1 of the imperative of the verb **mont**. As we know this verb is one of the 5 irregular verbs in Breton, and the normal stem **a** does not appear here.

poelladennoù

1. Write the following sentences in the imperfect tense.

N'ouzon ket piv 'zo deut. — Bemdez ez eomp da bourmen war an aod. — Petra 'reont da c'hounit o buhez ? — N'ouzez ket e teu amañ bep sul ? — Perak ez it ken buan d'ar gêr ?

2. Same exercise.

Skuizh e vez ma breur atav. — Bemdez ez eont d'ar skol. — Debrñ a reomp krampouezh alies. — Ne glev ket e vamm o c'hoarzhin. — Ne lavaromp netra. — N'o devez ket kalz labour d'ober. — Gouzout a reer emañ ar glav o tont. — Mont a ran d'ar gêr. — D'ar gêr ez an. — Perak e rit an dra-se ?

3. Begin the following sentences with a word other than the verb.

Gouzout a raent kanañ brav. — Mont a raed bemdez da labourat e kêr. — Redek a raent buan pa c'halve o mamm. — Mont a raes da welout an traoù kozh er mirdi. — Gouzout a raec'h brezhoneg ?

4. Write the following sentences in the conditional (verb and person given between brackets).

Petra ne (ober, P 3) ket evit bezañ pinvidik ! — Ne soñj ket din ez (mont, P 1) warc'hoazh da Sant Malo. — Perak ez (mont, P 2) c'hoazh da bourmen ? — Me ne (ober, S 1) ket seurt traoù. — Ha pa (ober, P 1), n'hoc'h eus netra da lavarout.

5. Instead of *soñjal a raen*, *a raent*, etc., use the forms of the same verb with the required form of preposition *da*:

Soñjal a raen e oa echu ma labour. — Soñjal a raent ne oa netra d'ober. — Soñjal a raemp e oa ma zad o tont. — Soñjal a rit ez eus tud o vont d'ho ti ? — Soñjal a raes e oa ur c'hazh o kantren el liorzh.

6. Ask ten questions about the text and answer them.



Goustadik e kan keflusker ar c'harr.

kentel xix

GERIOÙ

barr-livañ	painting-brush	leur	floor
bemnoz	every night	lien	linen
bragoù	trousers	livañ	to paint
broust	brush	Marjanig	Mary-Jane
karrdi	garage	medisin	doctor, physician
kerc'hat	to fetch	moger	wall
klañv	ill	naet	clean
da gentañ-holl	first of all	pik	dot
dibab	to choose	podad	contents of a pot
dremm	face	podezad	contents of a basin
goap	mockery;	ret	necessary
ober goap	to mock	roll	roller
gwiskañ	to put on, to dress	sikour	to help
yac'h	in good health	soavon	soap
yac'h-pesk	fit as a fiddle	splann	bright
jiletenn	jumper, jersey	terzhienn	fever, temperature
lakaat, lakat	to put, to place	tu: n'eus ket tu da...	there are no
lein	ceiling		means of.

kentel XIX (naontek)

ΔΙΥΙΖ

ROZENN Sikour a rez ac hanon, Yannig ?
YANNIG Sikour d'ober petra, mamm ?
ROZENN Da livañ ar gegin en-dro. Sell pegen lous eo
aet ! Ar gwenn-se n'eo ket mui gwenn : n'eo
na naet na splann. Ha ne blij ket mui din.
YANNIG Mat-tre, mat-tre : sikour a rin. Hiziv 'maomp
ar Yaou, neuze em bo amzer ... Peseurt liv
ROZENN e vo lakaet ar gegin ?
Liv melen-sklaer am eus prenet. Tri fodad,
nann, pevar fodad 'zo deut ganin. A-walc'h
e vo ?
YANNIG O ya, me 'soñj din.
ROZENN Hag ur roll am eus prenet ivez. Buanoc'h e
labourer gant ur roll eget gant ur barr-livañ ?
YANNIG Buan e c'hellan labourat gant ur barr-livañ.
ROZENN Gouzout a ouzon, mab, met gwelloc'h e vo
ober gant ur roll.
YANNIG Mat, roit din ho roll, roit din ho podad-liv,
ha buan e vo graet.
ROZENN Met, Yannig, n'eus ket tu da lakaat liv war
ar mogerioù evel-se ! Ret eo gwalc'hiñ anezho
da gentañ !
YANNIG Mat ... Neuze roit din ur bodezad dour, ur
broust hag un tamm soavon bennak ...
ROZENN Gortoz, Yannig. Da gentañ-holl eo ret livañ al
lein.
YANNIG Al lein ivez a zo da livañ ?
ROZENN Anat eo, mab. Sell, lousoc'h eo c'hoazh eget
ar mogerioù. Gwalc'hiñ da gentañ ha livañ
da c'houde, setu.
YANNIG Ha melen e vo livet ivez ?
ROZENN Nann, ne vefe ket brav.

YANNIG
ROZENN
YANNIG
ROZENN
YANNIG
ROZENN

Ha ma lakfemp anezhañ gwer ?
Yannig ! Gwer ! Met n'out ket mat, mab.
Gwer-sklaer ... sklaer-tre ... C'hwi 'soñj
deoc'h ne vefe ket brav ?
Nann, mabig. Gwenn e vo livet. Liv am eus
prenet evit al lein ivez.
Mat. Roit din ho liv gwenn hag ho roll.
Met, 'maout ket o vont da labourat e-giz-se ?
Da gentañ eo ret dit gwiskañ dilhad kozh ...
Dal, setu ur bragoù lien glas, ur jiletenn
gozh ... e-giz-se e vi mat evit labourat ...
Met, ma Doue, pet eur eo ? Poent eo din
mont buan pe neuze e vin diwezhat gant ma
labour ... Kenavo mabig ...

MONA
YANNIG
MONA

Petra 'zo c'hoarvezet ganit, Yannig ? Klañv
out ? Mont a rin da gerc'hat ar medisin ?
Nann. Perak e vefen klañv ? N'on ket klañv.
Yac'h on. Yac'h-pesk, zoken.

YANNIG
MONA
YANNIG

Sur out n'ac'h eus ket tapet un derzhienn
bennak ? Pikoù a zo war da zremm, forzh
pegement !
Pikoù ?

MONA

Ya, pikoù melen ...

YANNIG

A, marteze ... setu ... livet hon eus ar
egin.

MARJANIG

A, a, a ! Ha peseurt liv ac'h eus livet ar
egin ? ... Melen, marteze ? ...

ROZENN

Arabat ober goap, Mona !

MARJANIG

Che, Rozenn baour ! D'an eur-mañ emaoe'h o
walc'hiñ ho kegin ? Petra 'zo c'hoarvezet 'ta ?
Bez'eo bet Yannig o livañ al lein hag ar
mogerioù.

ROZENN

A ya. Hag emichañs en deus livet al leur
ivez.

Siwazh ! ...

goulennoù

Peseurt micher e plijfe deoc'h ober ? Martolod e plijfe din bezañ.
Pelec'h e lakfec'h ho karr m'ho pefe unan ? Ur c'harrdi a lakfen
sevel m'em befe ur c'harr.
Petra 'rafes ma vefen klañv ? Ma vefes klañv ez afen da gerc'hat
ar medisin.
Ma c'hellfes dibab, da belec'h ez afes da bourmen ? D'an Iwerzhon
ez afen da bourmen, ma c'hellfen dibab.
Ha da belec'h e tibabfec'h-c'hwi mont ? Dibab a rafen-me mont da
vro-Japan.
Gouzout a ouzit pegeit ac'han emañ bro-Japan ? Ya, gouzout a
ouzout, met buan ez a ar c'hirri-nij.
E Kemper emañ ma zud o vevañ : pelec'h emaoe'h-c'hwi o chom ?
E Douarnenez emaoe-me o chom.
Deoc'h pe din eo al levr-mañ ? Din-me eo, ha deoc'h-c'hwi eo hennezh.
Ho levr-c'hwi eo hemañ neuze ? Ya, ma levr-me eo.
Trouz a rit, ma Doue ! Ha ma rafemp-ni trouz ivez, piv a c'hellfe
kousket ? Den ebet ne c'hellfe kousket.
Petra a c'hellfed ober c'hoazh da sikour anezho ? Kalz a c'hellfed
ober, anat eo.
Ha bez e c'hellfent-int ober un dra bennak ? Nann, ne c'hellfent ket.

yezhadur

1. Conditional: conjugation with endings.

S 3	Den ebet ne c'hellfe kousket.	No one would be able to sleep.
P 1	Ha ma lakfemp anezhañ gwer?	And if we painted it green?
2	Pelec'h e lakfec'h ho karr...	Where would you put your car...?
3	Nann, ne c'hellfent ket.	No, they would not be able.
IMP	Petra a c'hellfed ober c'hoazh da sikour anezho?	What more could one do to help them?

We have noted (p.176, §4) that the mark of the conditional tense is *-fe-*; and the previous lesson has given us examples of how this mark is used for the verbs *ober*, *mont* and *gouzout*. Here we see how it is employed with other verbs: *lakat*, *gellout*, *dibab*. All the examples given show that the Conditional is formed with the following endings:

S1	-fen
2	-fes
3	-fe
P1	-femp
2	-fec'h
3	-fent
IMP	-fed

2. Conditional: conjugation with *ober*.

Studying the example *Plijout a rafe dit?* given in the previous lesson (p.175, §4), we note how this conjugation is formed: verbal noun (*Plijout*) + S3 of the conditional of *ober* (*a rafe*). As *ober* is continually used as an auxiliary in this type of conjugation, it is worth giving the table of its conditional here:

S1	a rafen	CONDITIONAL
2	a rafes	
3	a rafe	
P1	a rafemp	OF OBER
2	a rafec'h	
3	a rafent	
IMP	a rafed	WITH ENDINGS

3. Verb *bezañ*: conditional, conjugation with endings.

S 1	Petra'rafes ma vefen klañv?	What would you do if I were ill?
2	Ma vefes klañv...	If you were ill...
3	Nann, ne vefe ket brav.	No, it would not be nice.

The endings of the conditional are added to the stem *vez-* reduced here to *ve-*. Here is the table of this tense:

S1	e vefen	CONDITIONAL
2	e vefes	
3	e vefe	
P1	e vefemp	OF BEZAÑ
2	e vefec'h	
3	e vefent	
IMP	e vefed	WITH ENDINGS

4. Verb *have*: conditional.

P 2	Pelec'h e lakfec'h ho karr m'ho pefe unan?	Where would you put your car if you had one?
S 1	Ur c'harrdi a lakfen sevel m'em befe unan.	I would have a garage built, if I had one.

The forms of *to have* are made up of the possessive pronouns (S1 *em*, P2 *ho*) placed before the S3 of the conditional of *bezañ*: *befe*:

S1	am befe	CONDITIONAL
2	az pefe	
3 m	en devefe, en defe	OF TO HAVE
f	he devefe, he defe	
P1	hor befe	
2	ho pefe	
3	o devefe, o defe	

The prefixed pronouns cause: no mutations in S1 and P1; the mutation B/P in S2 and P2; as for the forms S3m *en defe*, S2f *he defe* and P3 *o defe*, they are short for *en devefe*, *he devefe*, *o devefe*, where *de-* causes the soft mutation B/V.

5. Verb *gouzout*: conjugated with itself as an auxiliary.

Gouzout a ouzoc'h pegeit a zo ac'han da vro-Japan? Ya, gouzou a ouzon.	Do you really know how far Japan is from here? Yes, I certainly know.
--	---

The verb **gouzout** is normally conjugated with **ober** like the other verbs: **gouzout a ran brezhoneg**. I know Breton; but it is also possible to conjugate it with itself as an auxiliary: **Sl gouzout a ouzon**; P2 **gouzout a ouzoc'h** and in this case, there is even more emphasis on the verb than with **ober**: *I really know*. (There is not the slightest doubt about it).

One must not forget that a verb, primarily **bezañ**, has its meaning strengthened by placing **bez'** before it at the beginning of the sentence; this of course applies to **gouzout** as well, though this construction is more rarely used: **Bez' e ouzon** I know.

6. Emphasis on the person.

Dibab a rafen-me mont da vro-Japan. I would choose to go to Japan.

Deoc'h-c'hwi eo hennezh? Is that one yours?

Ya, ma levr-me eo. Yes, it's my book.

These examples remind us that persons may be indicated by an ending added to the stem of the verb (-en), or to a preposition (-eoc'h), or by a possessive placed before a noun (ma).

In each of the above cases, the particular person is stressed even more strongly by the addition of a suffixed pronoun: -me, -c'hwi and again -me. Note that in the first example (**a rafen-me**) -me is not a subject; if it were so, it would have been placed before the verb which would then be in the S3 form; therefore -me is only there for emphasis.

7. The suffix -ad and the gender.

ur podad-liv	a potful of paint
ur bodezad-dour	a basinful of water

These two examples confirm what has been said in Lesson XIII (p.130): the new words formed by the addition of -ad keep the gender of the original word: **ur pod** (masc.), **ur bodez** (fem.).

8. Mutations: group of the aspirated mutations.

tri fodad, pevar fodad

In Lesson XI, we studied (p.112-113) the group of aspirated mutations, and noted that they occur after the possessives **ma**, **he** and **o**. The above examples show that **tri** and **pevar** cause the same mutations. As seen in Lesson XVIII (§10 p.177) the numerals 3, 4 and 9 form a class of their own concerning mutations; so we may now give a complete Table of the aspirated mutations:

<table><tr><td>ma</td><td rowspan="3">}</td><td rowspan="3">possessives</td></tr><tr><td>he</td></tr><tr><td>o</td></tr><tr><td>tri, teir</td><td></td><td></td></tr><tr><td>pevar, peder</td><td></td><td></td></tr><tr><td>nav</td><td></td><td></td></tr></table>	ma	}	possessives	he	o	tri, teir			pevar, peder			nav			+	<table><tr><td>K/C'H</td></tr><tr><td>T/Z</td></tr><tr><td>P/F</td></tr></table>	K/C'H	T/Z	P/F
ma	}			possessives															
he																			
o																			
tri, teir																			
pevar, peder																			
nav																			
K/C'H																			
T/Z																			
P/F																			

poelladennoù

1. Complete sentences with conditional:

- Ma (bezañ, S 1) yac'h, e (gellout, S 1) redek ha lammat.
- Ma (bezañ, S 3) brav an amzer, ez (mont, P 1) da bourmen war ar maez.
- Evañ (ober, S 1) ur banne gant plijadur.
- Ma (gellout, P 3), e (prenañ, P 3) levrioù nevez bemdez.
- Ma (gwelout, P 2) anezhañ, e (lavarout, P 2) dezhañ mont buan da gaout e vamm.

2. Begin sentences with verb:

Hiziv e karfen prenañ ul levr nevez. — Alies e plijfe dezhañ chom sioul er gêr da lenn e gazetenn. — Bemdez e karfed kaout skol vrezhonek. — Bemnoz e sellfent ouzh ar skinwel ma c'hellfent. — Klav e karfes bezañ ?

3. Begin the sentences with a word other than the verb:

Gouzout a rafent brezhoneg ma karfent. — Mont a rafed da bourmen ma c'hellfed. — Debrñ a rafe honnezh ur wastell bemdez. — Chom a rafe gant plijadur hep labourat tamm. — Lavarout a rafent dezhañ mont kuit ma wellen anezhañ.

4. Complete with verb in the conditional:

- M' (kaout, S 1) un ti war ar maez, e (gellout, S 1) bevañ e peoc'h.
- N' (kaout, P 3) netra d'ober, ma (karout, P 3).
- M' (kaout, S 3 f) bugale, e (gouzout, S 3) sevel anezho mat.
- N' (kaout, S 2) ket c'hoant-kousket atav ma (mont, S 2) abretoc'h d'az kwele.
- Hag int n' (kaout, P 3) netra d'ober pa labouromp-ni kement !

5. Write the following sentences in a negative form:

Karout a rafenn bezañ kozh. — Plijout a rafe din bevañ e kreiz kêr. — Chom a rafemp da c'hortoz dindan ar glav ma vefe digor an ti. — Gallout a rafes chom da selaou sonerezh a-hed an devezh. — Kavout a rafec'h ar vuhez-se plijus.

6. Answer questions in the affirmative using a stressed form of the verb:

Ne ouiec'h ket e oa hiziv ar Yaou ? — N'ouzoc'h ket piv a zo deut du-mañ d'hor gwelout ? — N'oc'h ket skuizh ? — Ne ouies ket em boa prenet un ti ? — Ne oa ket o labourat ?

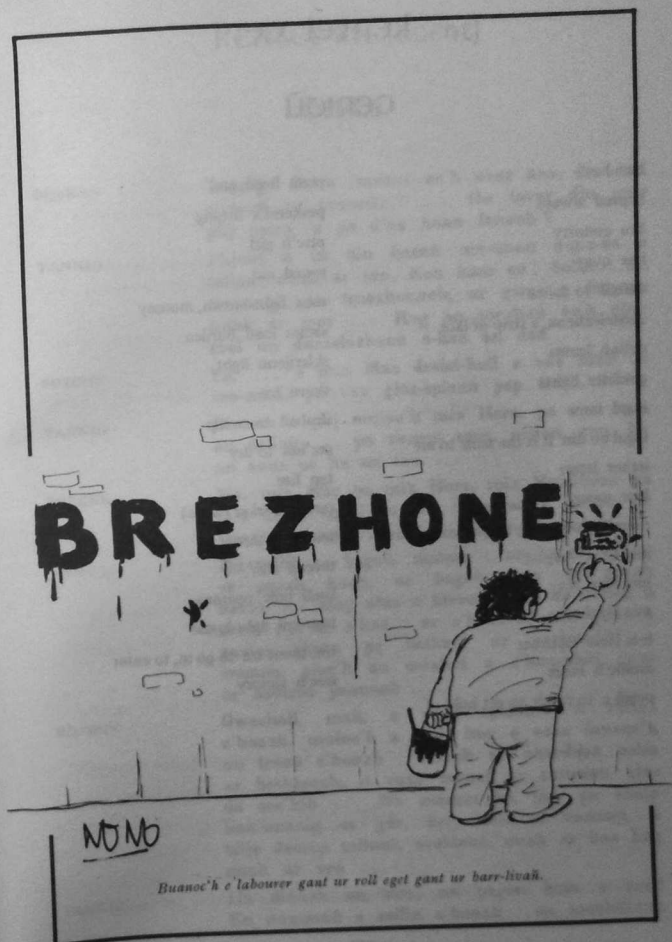
7. Add the required word to emphasize person:

- N'eo ket hennezh ma levr-..., ho levr-... eo.
- Kalet e labouran-..., met c'hwi, ne rit ket.
- Deomp-... eo an ti-mañ, n'eo ket deoc'h-... eo.
- O zi-... a zo pelloc'h du-se war an aod.
- Pelec'h emaeoc'h-... o chom ?

8. Write in full the words given between brackets:

- Gwelet em eus (3, paotr) ha (3, plac'h) war an hent.
- (9, kador) hepken a oa en ti.
- (4, ti) a zo el lec'h-se war an aod.
- (3, ki) ha (4, kazh) a oa o c'hoari el liorzh.
- (3, kador) en deus torret dec'h.

9. Ask ten questions about the text and answer them:



kentel xx

GERIOÙ

bae bay	penn head, end
bepred always	peskerezh fishing
bro country	plac'h girl
kae quay	roued net
dañsal to dance	rous light-brown, mousey
dantelezhenn a strip of lace	samm load, burden
delioù leaves	sklerijenn light
gouleier lights	skorn ice
ingal same	skubañ to sweep
ingal eo din it is the same to me	sec'hiñ to dry
lizher letter	tan fire
loar moon	tarzh breaker (wave)
marc'hadour shopkeeper, merchant	teurel to throw
miz Eost August	tevenn cliff
miz Mae May	toull hole, opening
miz Mezheven June	tour-tan light-house
miz Here October	tre: mont tre to go in, to enter
muioc'h more	trec'h victory
pegiñ e to catch, to get hold of	

kentel xx (ugent)

DIVIZ

ROZENN

Yannig ! Petra 'maout oc'h ober aze, da-unan e toull ar prenestr ? ... Ha lavar din mar plij petra 'z po d'az koan fenozh ?

YANNIG

Plijout a ra din bezañ ma-unan e-giz-se o sellout ouzh ar vro. Ken kaer eo ! Sellit : an tevennoù, an traezhenoù, ar gwez o tiskenn betek ar mor ... Hag an tarzhoù oc'h ober evel un dantelezhenn a-hed an aod ...

ROZENN

Ya, ... e miz Mae dreist-holl e vez brav ar vro-mañ, pa vez glas-splann pep tra ...

YANNIG

Din-me e plij muioc'h miz Here, pa vez rous an delioù ... pa vezont rous, melen, ruz, liv an aour pe liv an tan ...

ROZENN

Ma, miz Mae pe miz Here, miz Mezheven pe miz Eost, ingal eo din : bepred e kavan ar vro-mañ kaer ...

YANNIG

Ha sellit ar bagoù, mamm : ar bagoù bihan er porzh kozh, ar bagoù bras er porzh nevez ... Hag atav e klever trouz ar vuhez o sevel eus ar c'hae : ar c'hirri o vont gant o samm skorn pe besked, ar vartoloded o tremen, plac'h an ostaleri o c'hoarzhin gant ar baotred yaouank ...

ROZENN

Gwechall, mab, e veze muioc'h a vuhez c'hoazh, muioc'h a dud, hag e veze bravoc'h an traoù c'hoazh : diouzh an abardaez, echu ar beskerezh, e veze lakaet ar rouedoù glas da sec'hiñ ... Ma mamm ha me, pa oamp hon-unanig er gêr, hag alies e vezemp, a blijed deomp sellout, evelout, ouzh ar bae hag ouzh ar vro ...

YANNIG

Ha diouzh an noz, na pegen brav e vez ! En noz-mañ e sellin c'hoazh : an tourioù-tan

YANNIG

o skubañ ar mor, gouleier ar bagoù o tañsal
er porzh, hag al loar o teurel he sklerijenn
dre greiz ar c'houmoul ...

ROZENN

Da c'hortoz an noz, mab, n'ac'h eus ket
lavaret din petra a zebri d'az koan!

YANNIG

O, n'ouzon ket ...

ROZENN

Yannig, piv 'ta eo ar plac'h a zo du-hont
o vont tre e stal ar marc'hadour-pesked?
Ha n'eo ket Mona?

LAN

N'he deus ket ezhomm ar vamm lavarout div
wech. Pegiñ a ra Yannig en e chupenn hag
ober ul lamm betek an nor.

ROZENN

Met petra 'fell dit debriñ en noz-mañ, mab?

YANNIG

.....

ROZENN

Ma Doue, ma Doue, na brav eo bezañ
yaouank ...

goulennoù

Piv eo ar paotr a zo du-hont o pourmen? Yannig eo.

Petra eo an dra a zo bet lakaet war an daol? Ul levr eo.

Pegoulz e vo debret ar wastell hon eus prenet dec'h? Diouzhtu e vo debret.

Penaos e vo paeet an ti a zo bet lakaet sevel ganeoc'h? N'ouzon ket penaos e vo paeet.

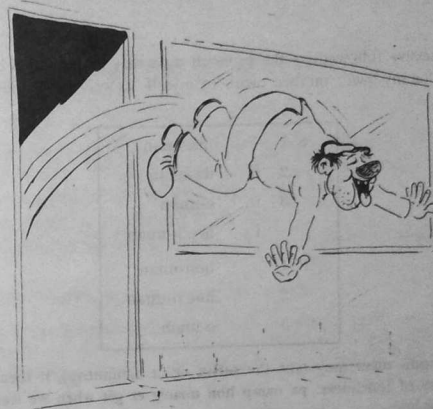
Piv a zo ganeoc'h o vont da Roazhon? Den ebet; hon-unan emamp.

Hoc'h-unan er gêr e voc'h warc'hoazh? Ya, ma-unan e vin.

Hec'h-unan e oa en he liorz? Ya, hec'h-unan e oa.

O-unan int deut d'ho kwelout? Ya, o-unan int deut.

Da-unan ac'h eus savet al levr-mañ? Ya, ma-unan em eus savet anezhañ.



Ober a ra ul lamm betek an nor.

yezhadur

1. Subordination to an interrogative principal clause.

Piv eo ar plac'h a zo du-hont o vont
tre e stal ar marc'hadour-pesked?

Who is the girl who is going into the fish-
shop over there?

Pegoulz e vo debret ar wastell hon eus
prenet dec'h?

When will the cake we bought yesterday
be eaten?

We have already started the study of subordination (Kentel XV, §7, p.151). Today we are given examples of subordination to interrogative principal clauses in which principal and subordinate clauses have the same subject or object. The subordinate clause follows immediately this common subject or object (ar plac'h, ar wastell). The relative pronoun is a.

2. The possessive used with unan.

Plijout a ra din bezañ ma-unan e-giz-se...

I like being on my own like that.

Hoc'h-unan er gêr e vioc'h warc'hoazh?

Will you be alone at home tomorrow?

... pa oamp hon-unanig er gêr...

... when we were all alone at home...

Hec'h-unan e oa en he liorz?

Was she alone in her garden?

O-unan int deut d'ho kwelout?

Did they come on their own to see you?

Da-unan ac'h eus savet al levr-mañ?

Did you write that book all by yourself?

The possessive followed by the pronoun **unan** may be translated by 'myself', 'yourself', 'on my own', 'on their own', 'by myself' as well as by 'alone'. The table is:

S 1	ma-unan
2	da-unan
3 m	e-unan
f	hec'h-unan
P 1	hon-unan
2	hoc'h-unan
3	o-unan

The pronoun **unan** may take the suffix **-ig** (a diminutive), it then conveys a decided sense of loneliness: **pa oamp hon unanig er gêr** when we were all alone (lonesome) at home.

3. Verb **bezañ**, habitual imperfect tense.

Gwechall, mab, e veze muioc'h a vuhez Formerly, my boy, things were even more lively.

...pa oamp hon unanig er gêr, hag alies e vezemp...

The verb **bezañ** has an habitual past as mentioned §3, p.167, when studying the habitual Imperfect tense of *to have*. In the examples given above, we find the forms for S3 and P1.

4. The months of the year.

The conversation above (p. 191-2) gives a few names; the complete table will be found below:

miz Genver	miz Gouere
miz C'hwevrer	miz Eost
miz Meurzh	miz Gwengolo
miz Ebrel	miz Here
miz Mae	miz Du
miz Mezheven	miz Kerzu

iv.- poelladennoù

1. Complete sentences with the Habitual present tense.

- Perak (bezañ, S 1) ken skuizh goude komz gantañ ?
- N' (kaout, S 3 f) netra d'ober nemet azezañ ouzh taol ha debriñ.
- Petra (kaout, P 1) bep mintin da zebrñ.
- Petra (kaout, P 3) ar re-mañ da ober ?
- Brezhoneg dreist-holl (kaout, S 3 m) da zeskiñ er bloaz-mañ.

2. Write the following sentences in the future tense:

Laouen e vez pa glev anezhañ o tont. — Amzer gaer hon eus pa zeu an nevez-hañv. — Arc'hant am eus-me, met int, n'o deus ket. — Souezhet e veze pa wele e vamm o tont d'ar gêr hep pakadoù. — Ne c'hoarzhe ket.

3. Subordinate second sentences to first by suppressing underlined words and re-arranging the words as required:

- Gant piv eo bet graet ar wastell ? Debret hon eus ar wastell hiziv.
- Piv eo ar bugel ? Gouzout a ra ar bugel komz brezhoneg ken brav !
- Pelec'h emañ bremañ an den ? Lavaret en deus an den en doa c'hoant da zont ganeomp da Sant Malo.
- Pegoulz e teuo ar plac'h ? O teskiñ brezhoneg e-pad tri bloaz eo bet ar plac'h.
- Piv eo ar vaouez ? Dec'h he deus prenet ar vaouez ur sae ruz.

4. Same exercise.

- Debrñ a ran ar wastell. Gant ma mamm eo bet prenet ar wastell.
- Kemer a ran bremañ al levr. Ware'hoazh e lennin anezhañ.
- Lennet em eus ul lizher. Gant ma breur ez eus bet kaset ul lizher din.
- Dispignet o deus an arc'hant. Gant ma mamm eo bet roet dezho an arc'hant.
- N'ouzon ket piv eo ar vugale. Klevout a ran anezho o c'hoari er porzh.

5. Complete sentences by adding the necessary possessive followed by **unan**:

N'emaon ket ... amañ, ma breur a zo ganin. — Perak e chomit ... en ho ti da ober netra ? — Honnezh a veze atav ... o vont da bourmen. — N'emaout ket ... o teskiñ brezhoneg : tud all a zo. — Deut e oa hennezh pa oamp ... er gêr.

6. Introduce in the sentence the adverb given between brackets:

Skuizhet eur gant al labour. (buan). — N'omp ket laouen. (bepred). —
N'en deus ket arc'hant a-walc'h. (alies). — Diwezhat out o tont d'ar gêr.
(bemnoz). — Perak int ken fall ? (atav).

7. Place a word, other than the verb, at the beginning of the sentence:

Debriñ a reomp bara bemdez. — Sikour a rez da vamm. — Gwelout a
rit ho tad o tont. — Klevout a reer al laboused o kanañ. — Digeriñ a
reomp ar prenestr pa vez brav an amzer.

8. Ask ten questions about the text of the 'DIVIZ' and answer them.



kentel XXI

GERIOÙ

beaj journey, trip	paouez to stop
birviñ to boil	pebezh! what a!
bleniañ to drive	pellgomz telephone
bremaik soon, presently	peogwir because, as
kant hundred	pezh : ar pezh what
kaoter cooking-pot	pod pot
krediñ to believe	rak for, because
dispar unequalled, excellent	rod steering-wheel
du-hont over there, yonder	roet (past part. of reiñ) given
enaouiñ to light (fire)	sac'h bag
foar fair	seniñ to ring
fogaser braggart, boaster	taksi taxi
fogaserezh bragging, boasting	tachenn ground
fornigell stove, cooker	tamm ebet not at all
gar railway station	tizh speed
gaz gas	tregont thirty
hanter-eur half-hour	tremen over
yenerez refrigerator	troad foot
Jakez James	ugent twenty
mein stones	ne vern it does not matter

kentel XXI (unan warn - ugent)

DIVIZ

YANNIG

Sell, Mona, ul levr am eus degaset eus Roazhon evidout.

MONA

Trugarez, Yannig. Gouzout a ouez pegement e plij al levrioù din ... Ha penaos eo bet ar veaj ? ... En em c'houlennet em eus meur a wech ha brav e oa an amzer du-hont : ken kaer eo bet amañ.

YANNIG

Brav-dispar. Roet en deus din ma eontr e gar da vleniañ. Spontet e oa mamm, rak buan ez aen, me 'lavar dit ... Tremen kant am eus graet ... kant ugent, kant tregont ...

MONA

Fogaser ! N'ac'h eus bleniet kerr ebet, nemet ur c'harr bihan bennak er foar e vefe. N'ouzon ket ha fur e teui un deiz bennak da vezañ ! N'ouzon ket ha paouez a ri un deiz bennak da gontañ fogaserezh ... Setu kollet e benn gant an aotrou peogwir eo bet en ur c'harr nevez ! ...

YANNIG

Ma, tizh hon eus graet atav, rak nebeutoc'h eget tri c'hard eur hon eus lakaet da vont eus ... Sell, da ziv eur hanter omp aet en hent ha da deir eur ha kard, nann, da deir eur dek e oamp erru ...

MONA

Marteze a-walc'h hoc'h eus graet tizh, met n'eo ket te a oa ouzh ar rod ... Ma Doue ! pebezh fogaserien e vez ar baotred ! Ha petra ac'h eus gwelet du-hont, ouzhpenn karr nevez da eontr hag an hent ? Ar mirdi ac'h eus gwelet ?

YANNIG

Ya ... Brav-tre em eus kavet ar mein kozh, hag ar podoù kozh, hag an traoù kozh ...

MONA

Yannig ! Yannig ! En em c'houlenn a ran ha krediñ a rez ar pezh a gontez ? N'out ket bet er mirdi ... tamm ebet ... e tachenn ar sportoù out bet, o sikour gant da chouadennoù paotred Roazhon da c'hounit ...

YANNIG

N'e deus ket gounezet, kollet o deus ...

MONA

Ma ... gwelout a rez pelec'h out bet ... Emichañs n'ac'h eus ket chouet a-walc'h ...

AR PELLGOMZ

Drrr ! Drrr !

LAN

Sevel a ra Mona diwar he c'hador evit mont da respont.

MONA

C'hwi eo, mamm ? ... Er gar emaoch ? ... Ur bern pakadoù a zo ganeoc'h, ya ... Nann, n'emañ ket tadig er gêr ... Ne vern, ar c'harr zo amañ, arabat deoc'h en em skuizhañ oc'h ober an hent war droad ... Penaos ? ... Met Yannig a zo amañ : bez e c'hello mont d'ho kerc'hat gant ar c'harr ...

YANNIG

Arabat, Mona : te oar mat n'ouzon ket bleniañ.

MONA

Eo, mamm, diouzhtu 'mañ o vont ...

YANNIG

Mona, pa lavaran dit, n'ouzon ket bleniañ !

MONA

Petra, mamm ? ... Yannig oa o komz ... Nann, ne c'hell ket mont, siwazh ... Kemerit un taksi neuze ... Ya, ya, arabat deoc'h en em chalañ, lakaet em eus ar soubenn war an tan, setu un hanter-eur 'zo da nebeutañ ... ya, ar gaoter vihan, an hini a zo er yenerez ...

LAN

Mont a ra Yannig d'ar yenerez, kemer a ra ar gaoter, lakaat anezhi war ar fornigell, hag enaouiñ ar gaz.

MONA

Nann, nann, n'eus trouz ebet, mamm, o vont da virviñ emañ ar soubenn ... Ya, kenavo bremaik, mamm ... Yannig, Yannig, war an tan bras eo ret lakaat ar gaoter ... ha laka buan dour da virviñ ivez, lavaret e oa bet din poazhañ avaloù-douar.

goulennoù

Pet gwech an devezh en em walc'hit ? Teir pe beder gwech an devezh en em walc'han.

En em gompren a rit mat, ho kelenner ha c'hwi ? Ya, en em gompren a reomp mat.

N'en em glevet ket gant da c'hoar ? Eo, en em glevout a ran mat-tre ganti.

Petra 'maoc'h oc'h en em c'houlenn ? En em c'houlenn a ran ha ret eo din deskiñ ar gentel unan ha tregont.

Petra n'ouzit ket ? N'ouzon ket ha dont a ray ma zad warc'hoazh.

Petra 'mañ hennezh o c'houlenn ? 'Mañ o c'houlenn ha brav e vo an amzer warc'hoazh ; met penaos e c'hellfen gouzout ha brav e vo pe ne vo ket.

Perak e oa laouen mamm ? Laouen e oa mamm peogwir e oa bet fur ar vugale.

Laouen e oa mamm ? Ya, laouen e oa, rak fur e oa bet ar vugale.

Pet eur eo ? N'eo ket c'hoazh teir eur nemet kard : teir eur nemet ugent eo hepken.

Pet levr a zo en ho sac'h ? Daou levr warn-ugent a zo em sac'h.



... o sikour gant da chouadennoù paotred Roazhon da c'hounit...

yezhadur

1. Subordination of interrogative clauses (Indirect interrogation).

En em c'houlennet em eus ha brav e oa an amzer du-hont.	I wondered whether the weather was nice over there.
N'ouzon ket ha fur e teui da vezañ un deiz bennak.	I don't know whether you'll become sensible some day.
En em c'houlenn a ran ha krediñ a rez ar pezh a gontez.	I wonder whether you believe what you tell.

Subordinate clauses in the Breton indirect interrogation keep exactly the same order as they would have as independent clauses in a direct question; they are just placed after the principal clause.

(a) Independent clauses beginning with one of the interrogative words **pelec'h**, **penaos**, **pegoulz**, **piv**, **petra**, etc., such as: **Pelec'h emañ ho potoù?** will become **N'ouzon ket pelec'h emañ ho potoù**. In this case words happen to be in the normal order of a subordinate clause (See §7, p.152), because the independent clause was already in that order for reasons of stress.

(b) Independent clauses beginning in written Breton with the interrogative particle **ha** (**hag**), a word not always pronounced in spoken Breton: (**Ha**) **brav e vo an amzer warc'hoazh?** will become: **En em c'houlenn a ran ha brav e vo an amzer warc'hoazh**. (In the subordinate clause **ha** is always pronounced). In this case, the order of the words may be, not only the one given above, but any of those possible in independent clauses; so, any stressed word may be placed after **ha** (**hag**); for instance: **En em c'houlenn a ran ha warc'hoazh e vo brav an amzer**. **En em c'houlenn a ran hag an amzer a vo brav warc'hoazh**.

The subordinate clause cannot, of course, any more than an independent one, begin with a verb conjugated with endings, which always is an unstressed verb. So, if the verb is to be stressed, the construction will be (in the above example: verb **bezañ**): (**En em c'houlenn a ran**) **ha bez' e vo brav an amzer warc'hoazh**. With another verb, the conjugation with **ober** will be used: **En em c'houlenn a ran ha krediñ a rez ar pezh a gontez**.

2. Conjunctions: **peogwir**, **rak**.

Spontet e oa mamm, rak buan ez aen.	Mother was afraid, because I went fast (I speeded).
Setu kollet e benn gant an aotrou peogwir eo bet en ur c'harr nevez.	So the gentleman lost his head because he had been in a new car.
Tizh hon eus graet, rak nebeutoc'h eget tri c'hard eur hon eus lakaet da vont eus...	We were speeding, as we went in less than three quarters of an hour from...

Rak is a co-ordinative conjunction, it links two independent clauses; so the clause introduced by **rak** is constructed as a principal clause. (§2, p.119–120).

Peogwir is a subordinative conjunction; it introduces a subordinate clause in which the words are placed in the strict order of normal subordinate clauses: conjunction, verb, subject, direct object, indirect object, etc., as seen above (§7, p.151–152).

3. Verb **dont**: future tense.

N'ouzon ket ha fur e teui da vezañ un deiz bennak.

This verb is regular. The normal endings of regular verbs are added in all tenses to the stem **deu-**. About the endings of this future tense (**e teui** S2) see §3, p.102, and about the mutations after **e** see §8, pp.87–88.

4. Verbs with **en em**.

Arabat deoc'h en em skuizhañ.	Don't tire yourself.
En em c'houlennet em eus...	I wondered... (I have asked myself...)
En em gompren a rit...	You understand each other...
N'en em glevet ket gant da c'hoar?	You don't get on with your sister?

En em is a particle marking a reflexive or reciprocal action. It is invariable.

5. Numerals

The present lesson is numbered: **unan warn-ugent**. We also meet with: **kant ugent**, **kant tregont** and **unan ha tregont**.

The series of the tens is as follows:

20	ugent
30	tregont
40	daou-ugent
50	hanter-kant
60	tri-ugent
70	dek ha tri-ugent
80	pevar-ugent
90	dek ha pevar-ugent
100	kant

How to denote numerals between those given in the table above? This lesson gives two examples: **unan warn-ugent** and **unan ha tregont**; the first one applies to numerals between 20 and 30 where units are placed before **ugent** and combined with it by means of **warn 'on'**, while the second one applies to numerals between 30 and 100, where the lesser numbers are connected with the second one by **ha(g)**.

'and'. The following two tables give the two types of construction:

20 - 30

unan warn-ugent
daou warn-ugent
tri warn-ugent
pevar warn-ugent, etc...

30 - 100

unan ha tregont, daou ha tregont, tri ha tregont, etc...
unan ha daou-ugent, daou ha daou-ugent,
tri ha daou-ugent, etc...
unan hag hanter-kant, daou hag hanter-kant, etc...
unan ha tri-ugent, daou ha tri-ugent, tri ha tri-ugent, etc...
unnek ha tri-ugent, daouzek ha tri-ugent,
trizek ha tri-ugent, etc...
unan ha pevar-ugent, daou ha pevar-ugent,
tri ha pevar-ugent, etc...
unnek ha pevar-ugent, daouzek ha pevar-ugent,
trizek ha pevar-ugent, etc...

Please note that from 60 to 80 and from 80 to 100 the counting is in scores, and therefore to denote numerals between those "twenties" the lesser number from 1 to 19 is placed before *ha tri-ugent* or *ha pevar-ugent*.

It is also important to note the following construction:

Daou levr warn-ugent a zo em sac'h.

The name of what is being counted is placed immediately after the lesser number marking units.

6. The Time of Day.

Da ziv eur hanter omp aet en hent We went away at 2.30 and at 3.15...

ha da deir eur ha kard...
nann, da deir eur ha dek e oamp no, at 3.10 we had arrived.
erru.

N'eo ket c'hoazh teir eur nemet kard, It is not yet a quarter to three, it is only
teir eur nemet ugent eo hepken. twenty to three.

Contrary to English usage, in Breton the hour is given first and then the minutes (and quarter) are added or subtracted. The word *eur* 'hour' is always mentioned,

but the word *munut* or *munutenn* always omitted. However, *eur* is not expressed after *kard* 'quarter' and *hanter* 'half'.

In the first half of the hour, the conjunction *ha(g)* is used to add minutes and the quarter-hour. In the second half of the hour, *nemet* 'minus, less' is used to subtract minutes and the quarter-hour. No word intervenes between *eur* and *hanter* 'half'.

So, time is expressed in the following way: *teir eur ha pemp*; *teir eur ha dek*, *teir eur ha kard*, *teir eur hag ugent*, *teir eur ha pemp warn-ugent*, *teir eur hanter*, *peder eur nemet pemp warn-ugent*, *peder eur nemet ugent*, *peder eur nemet kard*, *peder eur nemet pemp*.

7. Suffixes.

Breton uses a great number of suffixes. The present lesson gives examples of some of them:

fogas	boast	
	verbal noun:	<i>fogas/iñ</i> , to boast
	name of agent:	<i>fogas/er</i> , braggart, boaster
chou	abstract noun:	<i>fogas/erezh</i> , bragging, boasting
	shout	
	verbal noun:	<i>chou/al</i> , to shout
	single action:	<i>chou/adenn</i> , (a single) shout

poelladennoù

1. Translate:

I wonder whether we shall go for a walk tomorrow.
He wonders whether we shall buy his old car.
We wonder whether they have a lot of money.
The mother wonders whether her son will come.
You wonder whether your mother will be pleased.

2. Same exercise:

I don't know who was singing.
He does not know whether his father will come tonight.
We don't know whether the summer will be hot.
You don't know whether your father will find work.
They don't know whether one will teach Breton.

3. Convert the second sentence to a subordinate clause introduced by **peogwir**.

- Kanañ a ra. Levenez a zo en e galon.
- Bale a ran buan. Chomet on re bell e kêr.
- Prenañ a ra dilhad nevez. Gounezet he deus ur bern arc'hant el lotiri.
- Sevel a ra abred eus e wele. C'hoant bras en deus da vont d'ar skol.
- Ne lavar netra. Aon en deus da lavarout traoù sot.

4. Now replace **peogwir** by **rak** in the same sentences.

5. Replace **peogwir** by **rak** in the following sentences:

- Debrñ a ra kalz boued peogwir en deus naon bras.
- C'hoarzhin a reomp peogwir hon eus klevet un istor mat.
- Redek a reont peogwir emaint diwezhat o vont.
- Choual a rit peogwir hoc'h eus aon.
- Mont a ra d'he gwele peogwir eo deut an noz.

6. Replace **rak** by **peogwir** in the following sentences:

- Chom a ra Jakez en e wele rak klañv-bras eo.
- Lakaat a ra mamm ar soubenn war an tan rak tuchantik e teuo tad d'ar gêr.
- Prenañ a rit kalz levrioù rak c'hoant bras hoc'h eus da zeskiñ traoù.
- Laouen eo ar vugale rak warc'hoazh n'eus ket skol.
- Plijet eo ma mamm rak notennoù mat am eus bet er skol.

7. Translate into Breton:

- James gets up at six every morning.
- They have known each other for a long time.
- Sit down on the bed!
- They cannot understand each other.
- He did not wash himself today.

8. Translate the following sentences:

- One used to eat fish every day.
- One will hear a glass falling down in the kitchen.
- One used to take the car to go to Rennes.
- One always sold a lot of books.
- When one will open the door, one will see father doing the cooking!

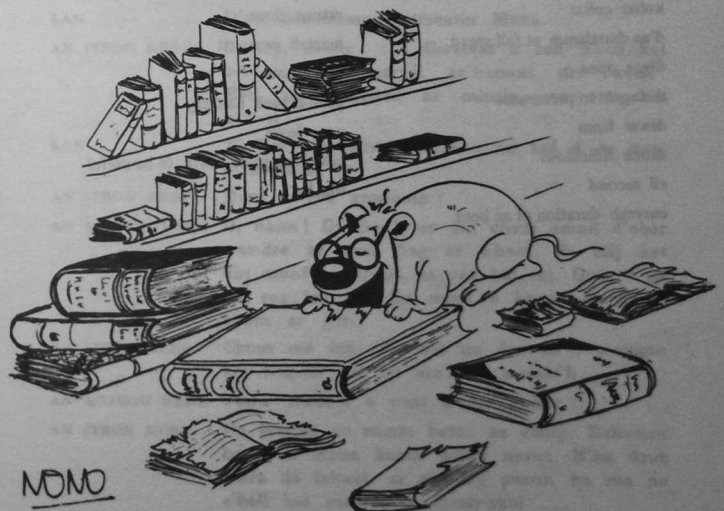
9. Translate the following, and if the exercise is done in writing, *spell the numbers in full*:

54 children. — 32 chairs. — 25 books. — 72 copy-books. — 86 houses. — 24 boys.
— 98 girls. — 42 pancakes. — 65 sailors. — 34 glasses.

10. Answer the following questions as indicated, and if the exercise is done in writing, *spell times in full*:

Pet eur eo? — 9.15 — 10.10 — 8.15 — 5.30 — 6.20 — 2.25 — 5.10 — 1.15 — 3.05 — 7.12.

11. Ask ten questions about the text and answer them.



Gouzout a ouzer pegement e plij al levrioù dezhi.

kentel xxii

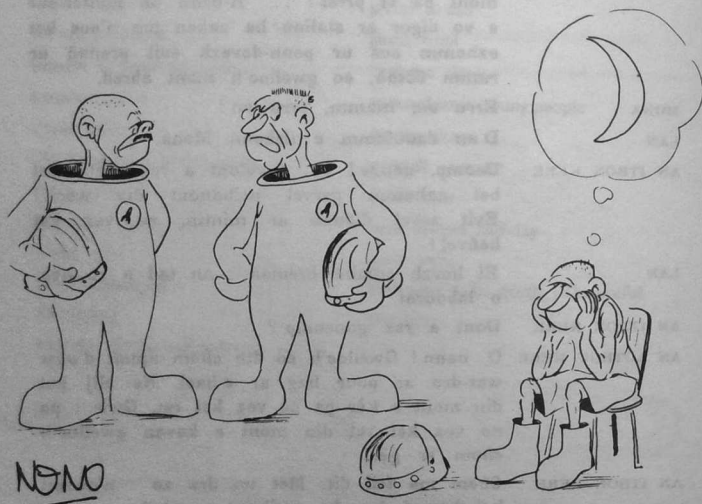
GERIOÙ

bennozh-Doue Thank you	fellout : ma fell dit if you wish
brozh skirt	gellout to be able
kaol cabbage	gervel to call
karned notebook	gloan wool
kement as much, so much	chekenn cheque
kemener tailor	yaouankizoù young people
kolier collar	maneg glove
d'an daoulamm at full speed	mantell overcoat
digor open	nevez new
distagañ to pronounce	penn-devezh half-day
diwar from	pour leeks
droch ridiculous	talvezout to be worth, to be useful
eil second	tog hat
eurvezh duration of an hour	

kentel xxii (daou warn - ugent)

DIVIZ

AN ITRON KERE	Pa vi prest Mona, e c'hellimp mont ... Mona! ... Klevout a rez : gellout a raomp mont pa vi prest! ... A-benn un hanter-eur e vo digor ar stalioù ha zoken ma n'eus ket ezhomm eus ur penn-devezh evit prenañ ur rumm botoù, eo gwelloc'h mont abred, Erru on, mamm, erru on!
MONA	
LAN	D'an daoulamm e tiskenn Mona.
AN ITRON KERE	Deomp, neuze! ... Gwelout a ran n'eus ket bet ezhomm gervel ac'hanout div wech! Evit sevel diouzh ar mintin, ne vez ket heñvel!
LAN	El liorz emaint bremañ : an tad a zo aze, o labourat.
AN ITRON KERE	Dont a rez ganeomp?
AN AOTROU KERE	O, nann! Gwelloc'h eo din chom amañ d'ober war-dro ar pour hag ar c'haol. Ne blij ket din mont e kêr pa ne vez ket ret. Gwir : pa ne vez ket ret din mont e kavan gwelloc'h chom er gêr.
AN ITRON KERE	Chom ma fell dit. Met un dra zo : n'ouzon ket hag-eñ hor bo arc'hant a-walc'h ...
AN AOTROU KERE	Petra 'maoc'h o vont d'ober e kêr?
AN ITRON KERE	Da bremañ ur rumm botoù ez eomp. Ezhomm he deus Mona kaout botoù nevez. N'he deus netra da lakaat, ar plac'hig paour, ha ma ne c'hell ket merc'h ar mestr-skol ...
AN AOTROU KERE	Ya, ya ... Gouzout a ran mat n'az po ket arc'hant a-walc'h ... Kemer ma c'harned chekennoù e chakod ma chupenn.



Pa vo prest e c'hellimp mont !

LAN

Dibab botoù n'eo ket un dra re ziaes. Un eurvezh memes tra e zo bet ezhomm, kement a dud a oa er stal o sellout ouzh ar boteier, ha kement a voteier a oa da ziskouez d'an dud.

AN ITRON KERE

Brav eo kaout botoù nevez, merc'h, met bremañ, ma wel da dad ac'hanout gant ur vrozha kozh, ne vo ket laouen, me zo sur, anavezout a ran da dad ...

ANNA

Diaesoc'h e vez atav dibab ur vrozha : unan hir pe unan verr ? Unan ruz pe unan velen ? Unan ruz a zo bet dibabet gant an Itron Kere.

AN ITRON KERE

Plijout a ra dit, Mona ?

MONA

En em c'houlenn a ran hag-eñ e plijo d'am zad ...

AN ITRON KERE

Gwir eo : ur sae, marteze, a blijfe gwelloc'h dezhañ ... Ma kemerfemp ur sae ivez ? Hag ur vantell da vont ganti ?

LAN

Setu prenet ur sae zu. Hag ur vantell.

MONA

O, mammig, n'ouzit ket ?

AN ITRON KERE

Petra 'zo ? Ur rumm manegoù a fell dit kaout ? Pe un togig bihan brav ? Ma fell dit kaout un tog ...

MONA

Nann, mamm, nann, bennozh-Doue. Met ... ma chom arc'hant a-walc'h ganeoc'h ... e karfen kaout ur rumm bragoù lien glas hag ur jiletenn c'hloan gant ur c'holier uhel.

AN ITRON KERE

Ma Doue ! Ur blue jeans bremañ ! Ur blue jeans ! Goude m'am eus prenet dit ur sae hag ur vantell ! Ar yaouankizoù-se n'ouzont ket petra ober evit en em lakaat droc'h ! Ur blue jeans ! Ma glevfe da vamm-gozh ac'hanout ...

goulennoù

Penaos e ouzer n'eus ket tud o vevañ war al loar ? Gouzout a reer peogwir eur aet da welout.

Goulenn a rit hag-eñ ez in da bourmen ganeoc'h ? Nann, goulenn a ran hepken hag-eñ e chomoc'h er gêr.

Goulenn a rit hag-eñ n'eus ket tud o tont du-mañ fenezh ? Nann, goulenn a ran hepken hag-eñ e voc'h er gêr fenezh.

Ma n'eo ket brav an amzer warc'hoazh, petra 'reoc'h ? Ma n'eo ket brav an amzer warc'hoazh e chomin em zi da labourat.

Petra 'rit pa ne glev ket ho mamm ac'hanoc'h o c'hervel ? Pa ne glev ket ma mamm ac'hanon e c'halvan anezhi un eil gwech.

Dont a raio warc'hoazh ? Nann, ne raio ket, rak n'en deus ket amzer.

Perak ne zeuio ket ? Ne zeuio ket peogwir n'en deus ket amzer a-walc'h.

yezhadur

1. Principal and subordinate clause

Pa vi prest, Mona, e c'hellim mont.

When you are ready, Mona, we shall be able to go.

Gallout a raimp mont pa vi prest.

We shall be able to go when you are ready.

Pa ne vez ket ret din mont e kavan gwelloc'h chom er gêr.

When I don't have to go I prefer to stay at home.

When the subordinate clause is introduced by a conjunction — as in the three examples given above — it may either follow or precede the principal one. It is only when the principal clause is placed at the beginning of the sentence (example 2) that it may begin with a verb conjugated with *ober*; when it comes after the subordinate clause (examples 1 and 3), it must begin with the verb conjugated with endings.

This is an application of the principle already explained that the stressed idea or word comes first: a verb conjugated with *ober* is an emphasized verb which therefore must head the sentence, while in examples 1 and 3 an unstressed verb is used.

2. Subordinate clause in the negative

Ha zoken ma n'eus ket ezhomm eus ur penn-devezh da brenañ ur rumm botoù...

And even if one does not need a half-day to buy a pair of shoes...

Ne blij ket din mont e kêr pa ne vez ket ret.

I don't like going to town when it is not necessary.

Pa ne vez ket ret din mont e kavan gwelloc'h chom er gêr.

When it is not necessary for me to go, I rather stay at home.

Ma ne c'hell ket merc'h ar mestr-skol...

If the school-master's daughter cannot...

Gouzout a ran mat n'az po ket arc'hant a-walc'h.

I know quite well that you'll not have enough money.

Penaos e ouzer n'eus ket tud o vevañ war al loar?

How does one know there are no people living in the moon.

When they are introduced by a conjunction, subordinate clauses may come either before or after the principal clause; in both cases, the verb surrounded by the two parts of the negation (*n'* or *ne...ket*) follows immediately the conjunction *ma*, *pa*, etc.

When the subordinate clause is not introduced by a conjunction, it is placed after the principal one; and the verb, surrounded by the negation, comes first of course. See last two examples.

3. Interrogative subordinate clause

N'ouzon ket hag-eñ hor bo arc'hant a-walc'h.	I don't know whether we shall have enough money.
En em c'houlenn a ran hag-eñ e plijo d'am zad...	I wonder whether my father will like it...
Goulenn a rit hag-eñ n'eus ket tud o tont du-mañ fenozh.	You ask whether there is not anybody coming to our house tonight

We have seen (§1, p.202) that a subordinate clause in the interrogative may be introduced by *hag(g)*, and that, *if the clause begins with the verb*, the conjugation with *ober* must be used.

But this interrogative clause may also be introduced by *hag-eñ*; in this case, the verb must come immediately after it and the conjugation with endings is the only one possible, as with *pa*, *ma*, *peogwir*.

In this respect, do not forget that the verb *to have* has a single conjugation.

4. Unan

Unan hir pe unan verr, unan ruz pe unan velen.	A long one or a short one (fem.), a red one or a yellow one (fem.).
--	---

Contrary to the numbers 2, 3 and 4, which have both a masculine and a feminine form, number 1 has a single form: *unan*. Like its English counterpart 'one', *unan* serves as an indefinite pronoun. It takes the gender of the noun for which it stands, and consequently it causes the soft mutations when standing for a fem. sing. noun; here: *ur vroz* (fem.) 'a skirt'.

5. Imperative

Deomp neuze!	Let us go then!
Chom ma fell dit!	Stay if you like!

We have seen that, in the Imperative, the ending of P2 is *-it* (§9, p.54) and that of P1 is *-omp* (§11, p.177). The form of S2 is the bare stem of the verb (except in the case of the Imperative S2 of the verb *dont* where one finds an *-s* added to the normal form: *deus ! come !*). So, leaving aside the forms S3 and P3 (of very little use) we set below the table of the normal forms of the Imperative:

S 2	bare stem
P 1	<i>-omp</i>
2	<i>-it</i>

6. Plural

Ur rumm botoù.	A pair of shoes
Kement a dud a oa er stal o sellout ouzh ar boteier.	There were so many people in the shop looking at the shoes.

Botoù plural of *botez* 'shoe' is now generally used to mean 'a pair of shoes', (one can also say *ur re votoù* or *ur rumm botoù*, as above; when meaning a pair of shoes *botoù* has a plural *boteier* 'shoes (in general), pairs of shoes'.

We have already met with *goulou* (XV), *gouleier* (XX).

The plural of words ending in *-ou* will often be in *-ier*.

poelladennoù

1. Place the subordinate clause first:

- Debrñ a rin koan pa vo prest.
- Redek a reas kuit pa welas ar c'hi bras o tont dezhañ.
- Mont a raint da bourmen pa vo deut brav an amzer.
- Prenañ a rae kalz traoù peogwir en doa kalz arc'hant.
- Debrñ a raio Jakez un tamm bara ma erru er gêr a-raok an noz.

2. Place the principal clause first:

- Pa erruo e vamm e savo Jakez diwar e gador.
- Peogwir e oa un tammig klañv e felle dezhañ chom en e vele a-hed an deiz.
- Ma teu frouezh ganti d'ar gêr e raio mamm kaotigell.
- Pa vo aet skuizh o c'hortoz ez aio en-dro d'ar gêr.
- Ma c'hoarvez deoc'h en em gavout gantañ e lavaroc'h dezhañ kenavo.

3. Turn the subordinate clause into a negative one:

- Laouen e oa peogwir e c'hounez kalz arc'hant.
- Plijet e veze pa veze glav.
- Ma wel anezhañ ne lavaro netra.
- Soñjal a ran e vo brav an amzer ware'hoazh.
- Gwelout a ran hoc'h eus kalz bleunioù en ho liorz.

4. Replace *ha* by *hag-eñ*:

- En em c'houlenn a ran ha dont a raio mamm hiziv d'ar gêr.
- N'ouzon ket ha deskiñ a rae brezhoneg.
- Goulenn a rit ha gounit a ran kalz arc'hant.
- Ne oar ket ha skrivañ a raio d'e vamm a-raok mont d'ar gêr.
- N'ouzon ket ha prenañ a rin an ti-mañ.

5. Replace hag-eñ by ha or hag:

- N'ouzomp ket hag-eñ e raio mamm krampouezh hiziv.
- En em c'houlenn a reont hag-eñ e vint paeet evit o labour.
- Ne oar ket hag-eñ eo pinvidik c'hoazh e dad-kozh.
- Goulenn a ra mamm hag-eñ e teuimp d'ar gêr da zebrin koan.
- Ne oar ket Yannig hag-eñ e livo kegin e vamm.

6. Write the following sentences in the negative:

Gouzout a rez brezhoneg. — Gouzout a reomp petra 'vo debret da greisteiz.
 — Mont a reont da bourmen war ar maez. — Gouzout a rit pegoulz e vo ar vakañsoù. — Ober a reont kulz trouz.

7. Using ma to introduce the first sentence, turn it into a subordinate of the second one:

- Dont a ra an amzer da vezañ brav. Mont a rin da bourmen.
- Gwelout a ran anezhañ o tont. Lavarout a rin dezhañ mont kuit diouzhtu.
- Ober a rit re a drouz. Ne vo ket plijet ho mamm.
- Sellout a ra dre ar prenestr. Gwelout a raio ar bagoù er porzh.
- Kemer a rit un tamm bara. Lakait amann warnañ !

8. Complete the following sentences with the adjectives given between brackets (applying mutations when required):

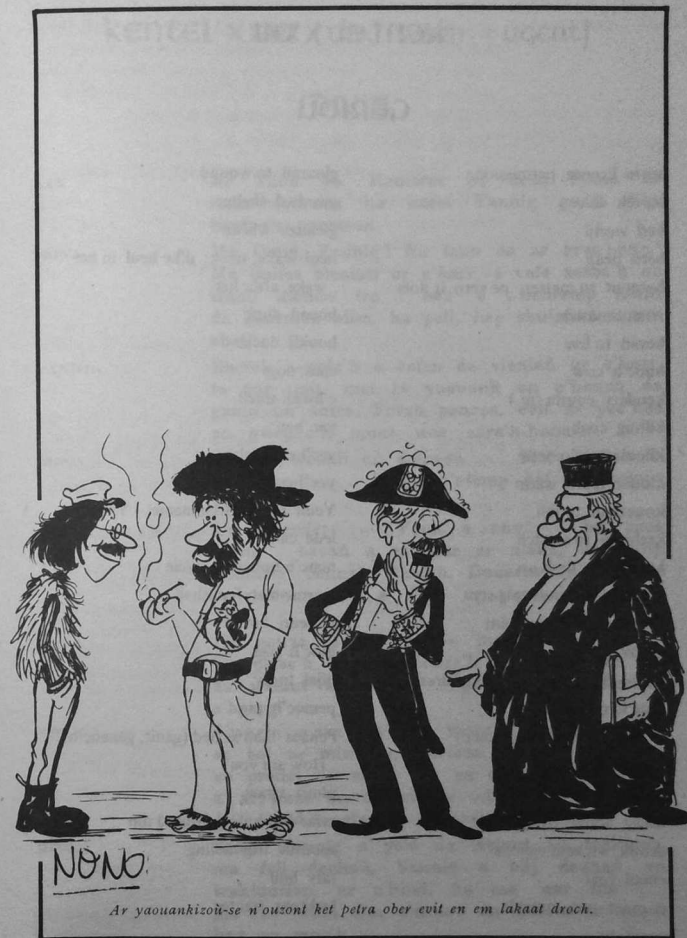
- Kadorioù a bep seurt a zo er sal : kemerit unan ... (bihan).
- Peseurt sae hoc'h eus c'hoant da brenañ : unan ... pe unan ... (glas, melen).
- Kirri nevez am eus gwelet : unan ... a blijfe din kaout (gwenn).
- N'eus taol ebet er gambr : mont a ran buan da gerc'hat unan ... (bihan).
- Krampouezh a zo : kemerit buan unan ... (tomm).

9. Complete the following sentences in the Imperative, using verb and person given between brackets:

- ... buan diwar ar gador-se ! (sevel, P 2).
- ... an nor diouzhtu ! (digeriñ, S 2).
- ... ur werenn c'hoazh, hag e vo gwelet ! (terriñ, P 1).
- ... ur vunutenn c'hoazh ! (gortoz, P 2).
- ... al levr brezhonek ! (kemer, S 2).

10. Write in the plural:

Pelec'h eo aet ar mestr ? — Diouzh an noz e welan ur goulou. —
 Ur martolod a oa o vale war an aod. — Anavezout a ran ur c'hemener a
 oar ober dilhad brav. — Ur pesk o deus bet da goan.



kentel xxiii

GERIOÙ

aotre licence, permission	gloazañ to wound
barrek able	gwasked shelter
bed world	gwinizh wheat
bern heap	heul wake, track; d'he heul in her
bernout to matter; ne vern it does	wake, after her
not matter	houad duck
bevañ to live	houidi ducks
buoc'h cow	chas dogs
kenderv cousin (m.)	c'hwez smell
killhog cock	yar hen
kilometr kilometre	yec'hed health
klouar tepid, warm	yer hens
kouezhañ to fall	Yeun m. Christian name — Yves
krabisañ to scratch	leue calf
krapat to climb up	marc'h-houarn bicycle
kraou cow-house, pig-sty	marnaoniet famished
krec'henn hill, gradient	mereuri farm
kreñv strong	moc'h pigs
krubuilh bosom (bodice of dress)	nijal to fly
dalc'het kept	pemoc'h pig
(pp. of derc'hel to keep)	Penaos 'mañ ar bed (ganit, ganeoc'h)?
diouzh from	How are you?
dousenn dozen	plouz straw
dreist above, over	safar hubbub, confused din
drouk wicked, vicious	spontus frightening
ebeul foal	tarv bull
er-maez out, outside	traktour tractor
ganet born	

kentel xxiii (tri warn - ugent)

DIVIZ

LAN

Ar Yaou eo. Kemeret he deus Mona he marc'h-houarn ha kaset Yannig ganti d'he heul da bourmen.

MONA

Ma Doue, Yannig! Na tenn eo ar grec'henn! Ma ouifes bleniañ ur c'harr, e vefe aesoc'h an traoù memes tra : bez' e c'hellfemp mont da bourmen alies, ha pell, hep skuizhañ tamm ebet ...

YANNIG

Barrek a-walc'h e vefen da vleniañ ur c'harr, te oar mat, met re yaouank on c'hoazh da gaout an aotre. Forzh penaos, evit ar yec'hed eo gwelloc'h mont war varc'h-houarn ...

MONA

Yac'h a-walc'h on e-giz-se ... Met da belec'h ez eomp? ... Perak n'afemp ket da welout Yeun?

LAN

Ur c'henderv — Yeun e anv — he deus Mona : bevañ a ra war ar maez, ur pemp kilometr bennak diouzh Douarnenez. Labou-rierien-douar eo e dud, ur vereuri vihan o deus.

MONA

Ha neuze, Yeun, penaos 'mañ ar bed? ... Ha pelec'h 'mañ ar marc'h? C'hoant am eus da welout ar marc'h : plijout a ra din ar c'hezeg.

YEUN

Siwazh, n'eus ket mui marc'h ebet. Gwerzhet eo bet ur miz 'zo. Marteze, er miz a zeu, e vo prenet un ebeul ... pa ouio tad pegement a arc'hant en do evit e winizh ... Ma fell dit, e tiskouezin dit an traktour ...

MONA

Nann. Yannig a yelo da welout an traktour, ma fell dezhañ, Yannig a blij dezhañ an traktourien, ar c'hirri, ha me 'oar me ... Me 'zo 'vont d'ar c'hraou da welout ar saout hag ar moc'h.

YEUN Pemp buoc'h warn-ugent hon eus. Ne weli ket anezho avat : er-maez emaint. Noz-deiz e vezont lezet er park, ken klouar e vez an amzer. N'eus nemet al leueoù bihan a vez dalc'het er c'hraou. Hag an tarv ivez, ken drouk eo hennezh ...

AR MOC'H Toc'h, toc'h, toc'h ...

MONA Ma Doue, petra 'c'hoarvez gant ar re-mañ ? Nag ur cholori a reont !

YEUN Deut eo o eur da gaout boued ... Hag int a soñj emamp o vont da reiñ dezho ! Forzh penaos, atav e vezont marnaoniet ha trouz a ouzont ober p'o devez naon !

MONA Pet pemoc'h a zo amañ ?

YEUN N'ouzon ket mat : un tri c'hant bennak. Marteze tremen pevar c'hant ... bep sizhun e vez ganet re vihan ...

LAN Ne chom ket Mona er c'hraou : tud kêr ne badont ket ouzh seurt safar ha seurt c'hwez kreñv ! Plijusoc'h eo sellout ouzh ar c'hilhog, ar yer, an houldi, o vont hag o tont e gwasked ar gwez-avalou.

MONA Yeun, n'az pefe ket un dousennad vioù da reiñ din ?

YEUN Eo, sur, er bern plouz e vo kavet.

LAN Krapat a ra Yannig war ar bern plouz : ur yar gozh a nij diwar he neizh dreist penn Mona. Ha n'eo ket vioù hepken a gav Yannig er bern plouz, met un neizhiad kizhier bihan, ivez.

MONA Na brav int ! Pe oad int ?

YEUN Un daou viz bennak. Kemer unan ma fell dit ... met diwall anezhañ mat ouzh ar chas !

LAN Yannig an hini en deus da gas ar c'hazh bihan d'ar gêr. War varc'h-houarn e-giz-se n'eo ket aes. En e grubuilh e laka anezhañ.

MONA Laouen e vo mamm pa welo an dousennad vioù ...

YANNIG Met fuloret an hini vo pa welo ar c'hazh bihan ...

MONA Nann, nann, ne vo ket ... ha ne vern ... laezh a-walc'h a zo evitañ er gêr.

YANNIG Aiou !

MONA Petra 'zo, Yannig ? Paouez da choual evel-se pe neuze e vo spontet al loen paour !

YANNIG Krabiset on bet gantañ !

MONA O, ar paour kaezhig ! Petra 'c'h eus graet dezhañ ? Ma, diwall mat da gouezhañ atav, rak gloazet e c'hellfe bezañ al loenig bihan paour ...

goulennoù

Mont a rafec'h da welout ho tad-kozh ma ouifec'h ez eo fuloret ?

Nann 'vat, n'afen ket ma ouifen.

Piv a ouio morse pet den a zo bet o vevañ war an tamm douar-mañ ?

Den ebet ne ouio morse : penaos e ouifed ?

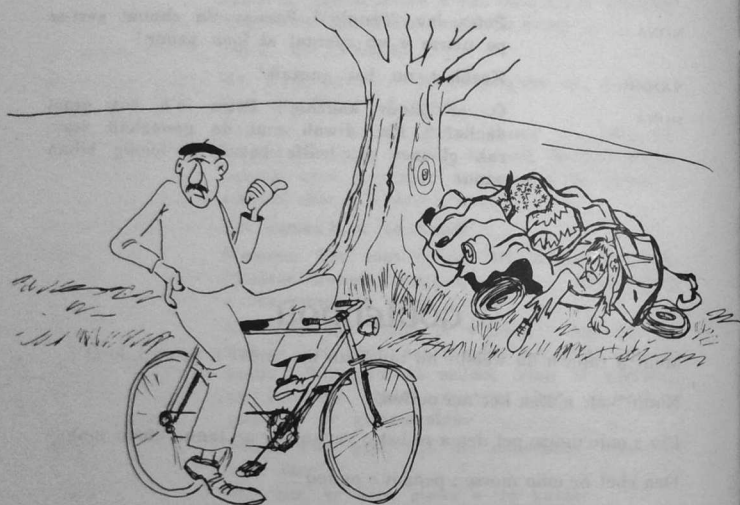
Gouzout a raimp e anv marteze ? Nann, ne raimp ket.

E anv a ouimp ? Nann, ne ouimp ket.

Debriñ a raio kalz ? Nann, ne raio ket ; evañ an hini 'raio.

Ho mamm he deus livet ar gegin ? Nann, ma zad an hini en deus graet.

Bras e oant ? Nann, ne oant ket, tamm ebet, bihan an hini oant.



Evit ar yec'hed eo gwelloc'h mont war vare'h-houarn.

yezhadur

1. Verb gouzout: future tense, conjugation with endings.

pa ouio tad pegement en do evit when father knows how much he will get
e winizh. for his wheat.
Nann, ne ouiimp ket. No, we shall not know.

We have seen (§3, p.175) that the stem used in the imperfect of verb gouzout is (g)oui-; the same stem is used here in the future: S3 ouio, P1 ouiimp. It is widely used in spoken Breton. We give below the complete table of the tense formed on this stem, and we place side by side the more classical forms usually found in books, based on the stem (g)ouez-:

S 1	e ouiin	e ouezin
2	e ouii	e ouezi
3	e ouio	e ouezo
P 1	e ouiimp	e ouezimp
2	e ouioc'h	e ouezoc'h
3	e ouiint	e ouezint
IMP	e ouior	e ouezor

FUTURE TENSE

OF GOUZOUT

WITH ENDINGS

2. Verb gouzout: conditional, conjugation with endings.

Ma ouifes bleniañ ur c'harr. If you knew how to drive a car.
N'afen ket ma ouifen! I would not go if I knew!
Penaos e ouifed? How would one know?

In spoken Breton, the conditional of gouzout may be formed on different stems, such as goue(z)-, goui- and gouie-; however in literary Breton it is based on the stem gou- which is most commonly found in books; so it will be found here, together with the forms used by the author of this handbook.

S 1	e ouifen	e oufen
2	e ouifes	e oufes
3	e ouife	e oufe
P 1	e ouifemp	e oufemp
2	e ouifec'h	e oufec'h
3	e ouifent	e oufent
IMP	e ouifed	e oufed

CONDITIONAL TENSE

OF GOUZOUT

WITH ENDINGS

3. Verb mont: conditional, conjugation with endings.

Ha perak n'afemp ket da welout Yeun? And why should we not go and see Yeun?
Nann, n'afen ket ma oufen. No, I would not go if I knew.

The conditional of mont is quite regularly formed on the stem a-, as follows:

S 1	ez afen
2	ez afes
3	ez afe
P 1	ez afemp
2	ez afec'h
3	ez afent
IMP	ez afed

CONDITIONAL TENSE

OF MONT

WITH ENDINGS

The z of the particle ez has become a y in many dialects: e yafen, e yafes, e yafe,

etc.; then y was used after the particle a as well: me a ya, me a yae, me a yelo, me a yafe, forms accepted in Literary Breton.

4. An hini.

Yannig an hini en deus da gas ar c'hazh bihan d'ar gêr.	It is Yannig who has to take the kitten home.
Met fuloret an hini 'vo pa welo ar c'hazh bihan.	But she will be cross indeed when she'll see the kitten.
Evañ an hini 'raio.	Drinking is what he'll do.
...bihan an hini oant.	...they were small and no mistake.
Ma zad an hini en deus graet.	It is my father who did it.

Placed after a word, an hini emphasizes it; sometimes the best way of translating it, as in the first example, is: *It is Yannig who* has to take...

On the other hand, one knows that in Breton sentences, the word to be stressed comes first, and, as an hini strengthens the emphasis, it will always follow the stressed word beginning the sentence.

5. bennak.

ur pemp kilometr bennak diouzh Douarnenez.	about 5 kilometres from Douarnenez.
un tri c'hant bennak.	approximately 300.

Bennak indicates approximation in counting or reckoning; it means 'about', 'approximately'.

6. Plural and Singular

This lesson gives numerous examples of plural forms: ar c'hezeg, ar saout, ar yer, al leueoù, an houi, ar c'hizier, ar chas, an traktourien, ar c'hirri; ar moc'h is a kind of plural called 'collective', already studied (§4, p.130); however moc'h is special as the singulative is not formed by adding the ending -enn, but by placing in front of it penn- 'head': penn-moc'h which has eventually been shortened into pemoc'h.

The words ebeul, tarv, kilhog occur only in their singular form; their plurals are: ebeulien, tirvi, kilheien. Houidi on the contrary appears only in the plural; the singular is houad.

As seen before, a syllable is usually added to the singular to form the plural. The lesson gives us several examples of these plural endings:

- où: leue, leueoù.
- ien: traktour, traktourien; ebeul, ebeulien; kilhog, kilheien.
- ier: kash, kizhier (with vocalic change a → i).
- i: tarv, tirvi; houad, houi (with vocalic change a → i).

Sometimes singular and plural are two completely different words (often with one syllable more in plural): marc'h, kezeg.

Some words however have the same number of syllables in plural as in singular. Plural is then marked:

- either by a change of vowel: yar, yer
- or by a completely different word: buoc'h, saout; ki, chas.

poelladennoù

1. Write the following sentences in the future tense (verbs and persons given between brackets):

- Pa (gouzout, S 1), e (lavarout, S 1) deoc'h.
- Ne (gouzout, S 2) morse pe anv eo.
- Ha pa (gouzout, P 2), petra (ober, P 2)?
- Un deiz bennak emichañs e (gouzout, IMP) pep tra.
- Pa (gouzout, P 3), ez (mont, P 3) en ur fulor spontus.

2. Write in the conditional (verbs and persons given between brackets):

- Ma (gouzout, P 3), e (lakaat, P 3) ac'hanoc'h er-maez diouzhtu.
- Ha pa (gouzout, S 2), petra 'vern?
- Ne (gouzout, S 1) ket lavarout ha gwir eo pe n'eo ket.
- Ma (gouzout, IMP) pep tra en a-raok, e (bezañ, S 3) aesoc'h ar vuhez.
- Ma (lavarout, S 3) deomp, e (gouzout, P 1).

3. Same exercise:

- Ha perak ez (mont, P 1) da welout anezhañ?
- N' (mont, S 1) ket, ha pa (bezañ, S 1) paeet evit mont.
- Ne (gellout, IMP) ket ober gwelloc'h.
- Piv a (mont, S 3) da welout ur seurt den drouk?
- Ha ma'z (mont, P 2) daasketour, petra (lavarout, S 3) ho mamm?

4. Complete sentences with verb dont (tense and person given between brackets):

- Piv a (imperfect, S 3) bemnoz da welout ac'hanoc'h?
- Perak e (imperfect, P 3) ken diwezhat?
- Penaos e (conditional, P 3) pa n'o deus karr ebet?
- Ne (future, S 1) morse a-benn d'ober ma labour.
- Pegoulz e (future, S 2) da welout ac'hanon?

5. Insert an hini:

Ma mab en deus livet ar gegin. — Ul levr brezhonek am eus lennet. —
Labourat en deus graet a-hed e vuhez. — Laouen oant. — Selaou anezhañ
am eus graet.

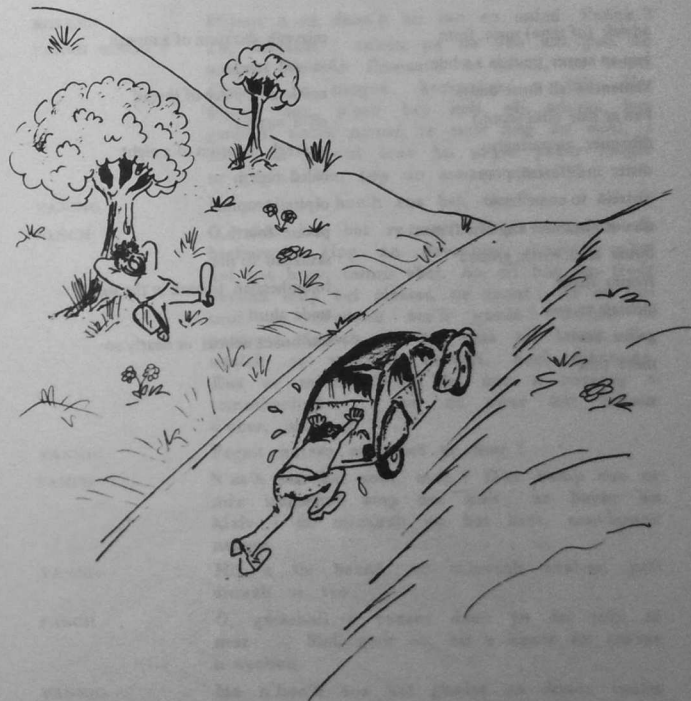
6. Translate into Breton:

He ate some cakes. — Approximately 5 persons were coming. — She bought about
twenty dresses. — There were about three hundred persons on the town-square.
— I have about fifteen books in my bag.

7. Write the following sentences in the plural:

Ur c'hi a oa gantañ en e liorz. — Ur vuoc'h am eus gwelet er park. —
Aes e vez kavout ur c'hazh da brenañ. — Ur marc'h a oa o redek war
an aod. — Un traktour a oa o vont a-hed an hent.

8. Ask ten questions about the text and answer them.



Na tenn eo ar gree'heup!

kentel xxiv

GERIOÙ

adalek (of time) since, from	mizvezh duration of a month
bep an amzer once in a while	moged smoke
kement-se all those things	neudenn a piece of thread
ken ac'han until (conj.)	nijva airport
dibaouez unceasingly	nozvezh duration of a night
dister indifferent, poor	oaled hearth
distreiñ to come back	ospital hospital
dleout (opinion expressed) must	pevare fourth
douar land, earth, ground	skuizhañ to tire
flamm flame	tommheoliañ to bask in the sun
glebiañ to wet	trede third
gwez heat	war-bouez nebeut or nearly so
mare time	

kentel xxiv (pevar warn - ugent)

ÐIVIZ

ROZENN
FANCH SINOU

Plijout a ra deoc'h an tan en oaled, Fañch ?
Ya, Rozenn : zoken pa ne vez ket yen an
amzer ... Ar flammoù o tañsal, ar wrez,
c'hwez ar moged, kement-se a blij din.
C'hwi 'oar, p'eur bet keit all amzer hep
gwelout netra nemet ar mor hag an oabl, 'e
teuer da gavout brav ha plijus peder moger
ur gegin ! Ma, bep an amzer atav !

YANNIG
FANCH

Ur veaj vat hoc'h eus bet, tad ?
O, n'eo ket bet re vat. Dister a-walc'h ar
beskerezh. Hag an devezhioù kentañ n'int
ket bet brav, tamm ebet. An eil hag an trede
devezh omp bet glebiet, ur spont ! Ne oa ket
mui un neudenn sec'h ganin ! Goude ar
pevarvet devezh eo bet mat an traoù. Ya,
adalek ar pempvet devezh, heol dibaouez.
Eus ar mintin betek an noz e vezemp o
tommheoliañ ... pa ne veze ket labour
d'ober, anat eo.

YANNIG
FANCH

Pegit amzer oc'h bet er mor ?
N'ac'h eus ket soñj, mab ? D'ar bemp eus ar
miz tremenet omp aet kuit ; ar bevar eo
hiziv : ur mizvezh on bet kuit, war-bouez
nebeut.

YANNIG

Hir e tle bezañ, ur mizvezh evel-se, pell
diouzh ar vro.

FANCH

O, gwechall e vezent daou pe dri miz er
mor ... Met, gwir eo, hir e kaver an amzer
a-wechoù.

YANNIG

Ha n'hoc'h eus ket gwelet an douar tamm
ebet ?

FANCH

Eo, ur wech. Unan a zo bet klañv. Kaset eo
bet d'an ospital e Dakar. Un nozvezh omp



NOMO

Dister a-walc'h eo ar besterezh.

— 230 —

bet eno. Goude, ar mor adarre ... Ken ac'han eo deut ar mare da zistreiñ d'ar gêr ... Dakar, an nijva, un nebeut eurvezhioù e karr-nij, kalz muioc'h a eurvezhioù en tren ha setu ... Evel-se 'mañ ar vuhez, mab ... Ha te, labourer ac'h eus mat e-pad na oan ket amañ ?

ROZENN

Ya, Fañch, Yannig an hini en deus livet ar gegin en-dro : ezhomm a oa, ha brav en deus labourer ...

FANCH

Ya, ya ... gouzout a ouzon ... gwelet em eus ... met er skol ? ... Mat en deus labourer er skol ? Diskouez din da gaieroù, Yannig !

ROZENN

Na skuizhit ket o sellout ouzh kaieroù Yannig en noz-mañ, Fañch ! Amzer 'zo ! Amzer a-walc'h a vo warc'hoazh ... Gortozit : 'maon o vont da lakaat dour war an tan, hag ur banne gwin tomm a vo a-raok mont da gousket ...

goulennoù

Perak e vezec'h atav skuizh ? Atav e vezen skuizh peogwir e labourer re.

Ar bet eo hiziv ? An dri a viz Ebrel eo.

D'ar bet eo deut amañ ? D'an dregont a viz Meurzh eo deut.

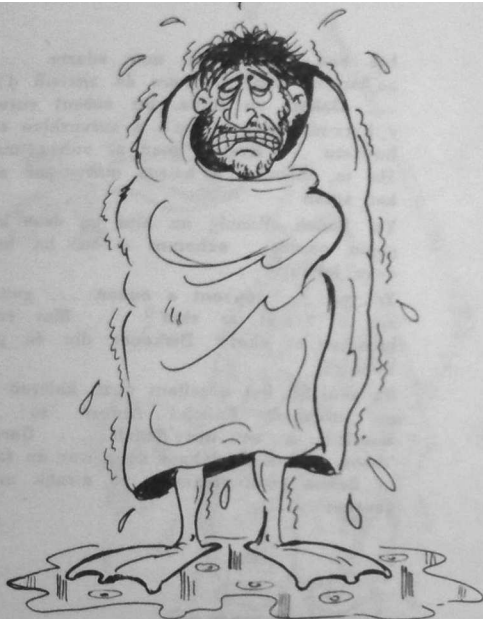
Ar pet eo bet Jakez er skol ? An hini kentañ eo bet ur wech, ar gwechoù all eo bet ar pevarvet pe ar pempvet.

Hag e c'hoar, ar bet eo bet hi ? Ar bempvet eo bet hi. Morse avat n'eo bet an hini gentañ.

Petra 'lavaroc'h dezho ? Lavarout a rin dezho : "Na selaouit ket an dud fall !"

Petra 'lavar he mamm dezhi ? Lavarout a raio : "Na wiskit ket ho tilhad nevez da vont d'ar skol !"

— 231 —



... p'eur bet heit all amzer hep gwelout netra nemet ar mor hag an oabl !

yezhadur

1. Verb bezañ, Habitual imperfect tense.

Eus ar mintin betek an noz e vezemp
o tommheoliañ.
Pa ne veze ket labour d'ober.
Gwechall e vezent daou pe dri
miz er mor.
Perak e vezec'h atav skuizh?
Atav e vezen skuizh peogwir
e labouren re.

From morning to night, we were basking
in the sun.
When there was no work to do.
In the past, they were at sea for two or
three months.
Why were you always tired? I was always
tired because I used to work too much.

As the present (p.129-130), the habitual imperfect tense of *bezañ* is formed on the stem *bez-* (*vez-* after mutation). To this stem are added the endings of the imperfect of regular verbs (see §2, p.111).

S	1	e vezen
	2	e vezes
	3	e veze
P	1	e vezemp
	2	e vezec'h
	3	e vezent
IMP		e vezed

2. Imperative in the negative.

Na skuizhit ket o sellout ouzh
kaieroù Yannig.
Na selaouit ket an dud fall!
Na wiskit ket ho tilhad nevez da
vont d'ar skol!

Do not tire yourself looking at Yannig's
copy-books.
Do not listen to the wicked!
Do not put on your new garments to go
to school!

The imperative in the negative is formed with *na ... ket*, while other tenses are formed with *ne ... ket*, as seen before. Take note that *na* causes the same mutations as *ne* (Soft mutations).

Instead of the imperative in the negative, one may use a phrase with *arabat* which appeared several times in this book; e.g. *arabat dit disoñjal netra*, *arabat mont e fulor*, etc.

3. Ordinal numbers.

An eil hag an trede devezh...
Goude ar pevarvet devezh...
Adalek ar pempvet devezh...

The second and the third day...
After the fourth day...
From the fifth day on...

We already know *kentañ* ordinal form corresponding to the cardinal number *unan*. The ordinal form of 2, 3 and 4 are *eil*, *trede* and *pevare*. From 5 on, ordinal numbers are formed by adding *-vet* to the cardinal numerals; our text mentions: *pempvet*.

1st	kentañ
2nd	eil
3rd	trede (m. <i>trivet</i> , f. <i>teirvet</i>)
4th	pevare (m. <i>pevarvet</i> , f. <i>pedervet</i>)
5th	pempvet
6th	c'hwec'hvet
7th	seizhvet
8th	eizhvet
9th	navet
10th	dekvet
11th	unnekvet, etc.

Eil is used both for masc. and fem. and, when using the ordinal for 2nd one may forget the opposition daou/div; the same applies to trede and pevare (though fem. forms teirvet, pedervet as well as masc. forms trivet, pevarvet also exist; and the latter is found in the 'diviz' above).

4. Dates.

Ar bet eo hiziv? An dri a viz
Ebrel eo.

What date of the month are we today?
The third of April.

D'ar bet eo deut amañ? D'an
dregont a viz Meurzh eo deut.

On what date did he come here? He came
on the 30th of March.

D'ar bemp eus ar miz tremenet
omp aet kuit, ar bevar eo hiziv.

We left on the 5th of last month; today is
the fourth.

After the article, cardinal numbers indicating dates as well as the word pet (when referring to date) suffer soft mutations (except D/Z).

5. Ordinal numbers and gender.

Ar pet eo bet Jakez er skol? An hini
kentañ eo bet ur wech, ar gwechoù
all eo bet ar pevarvet hag ar pempvet.

What rank had James at school? He was
first once; the other times he was fourth
and fifth (in his class).

Hag e c'hoar, ar bet eo bet hi? Ar
bempvet eo bet hi. Morse avat
n'eo bet an hini gentañ.

And his sister, what was her rank? She
has been fifth; but she never was first.

So, ordinals and pet, when referring to the rank in a series, are subject to the normal opposition of genders, indicated for the feminine by soft mutations (except D/Z).

6. Soft mutations caused by some words.

We give again the complete list of the Soft mutations:

K/G	T/D	P/B	G/C'H	GW/W	D/Z	B/V	M/V
-----	-----	-----	-------	------	-----	-----	-----

It will be useful to give below the list of the words causing those mutations which have appeared in this handbook:

a, da, daou, div, diwar, dre, en em, na, ne, pa, pe, re, war.

poelladennoù

1. Alter the sentences, so as to introduce the words given between brackets:

- Skuizh e oan (alies).
- Perak e oas o vont du-se ? (atav).
- Ne oamp ket selaouet ! (replace ket with morse)
- Abred e oad o vont d'ar gêr (bemdez).
- Penaos e oac'h gwisket ? (atav).

2. Complete these sentences with an habitual form of bezañ:

- Pa (present, S 1) er gêr, ne (present, P 2) morse laouen.
- Ne (present, IMP) morse re zivezhat evit deskiñ brezhoneg.
- Pa (imperfect, P 3) skuizh ez aent da gousket!
- Laouen e (present, S 2) atav ha me ne (present, S 1) morse.
- Perak e (present, P 2) atav ken diwezhat o vont?

3. Replace the phrase with arabat by an Imperative with na:

- Arabat deoc'h c'hoarzhin !
- Arabat dit chom re zivezhat da gousket !
- Arabat deomp labourat re !
- Arabat deoc'h kemer al levr-mañ !
- Arabat deomp ober trouz !

4. Complete sentences with an ordinal number (number given between brackets):

- Ar ... e oa Yann. (1)
- Ar ... eo bet Nolwenn ar wech-se (4).
- Piv a zo bet an ... ? (2)
- Honnezh eo ar ... (5).
- Hennezh eo an ... levr a lennan er sizhun-mañ. (3)

5. Answer the questions (if in writing, spell the words in full):

Ar bet emeur hiziv?

The fifth of December. — the thirteenth of January. — the fourth of November. — the thirtieth of August. — the fifteenth of July.

6. Complete with words given between brackets:

- Daou ... ha div ... a oa o tont (paotrig, plac'hig).
- Ne ... ket anezhañ warc'hoazh (gwelin).
- Na ... ket din ma gwer, mar plij ! (torrit).
- Re ... eo ar soubenn (tomm).
- Da ... e vo roet al levr ? (piv).
- War ... piv e oan azezet ? (tog).
- Div ... a oa o prenañ brozhioù ruz (dimezell).
- Da ... a zo aet da bourmen (daou, breur).
- Re ... eo ma zamm bara (bras).
- Na ... ket anezhañ ! (gortozit).

7. In the text "Diviz" pick the mutations or absence of them indicating gender.

8. Ask ten questions about the text and answer them.

kentel xxv

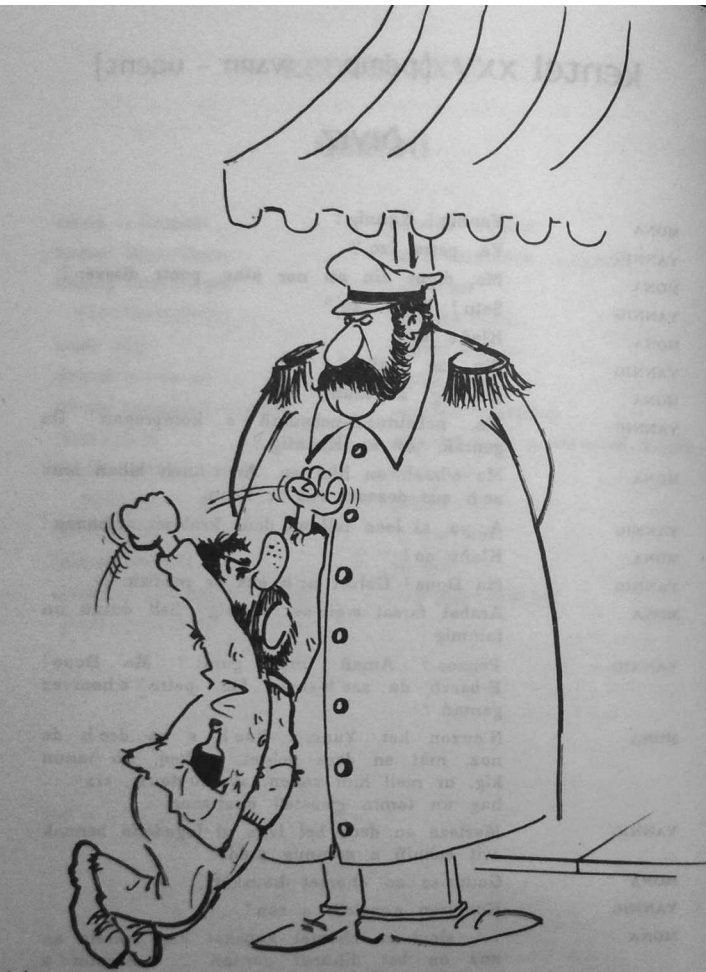
GERIOÙ

klemm to complain	huñvreal to dream
kleñved illness, disease	lerc'h: war e lerc'h on his track,
Koantig name of a pet	after him
(from koant pretty)	logodenn mouse
kousk sleep	maouez woman
dihuniñ to wake up	mervel to die
diseven unmannerly, impolite	ouzhpenn in addition
farsal to joke	penn-da-benn from end to end, entirely
flourig pat, stroke; ober	pred meal
flourig da to pat	prestañ to lend
galvet called	riv cold, chill
gouzañv to suffer	riz rice
gwashoc'h, gwashañ worse, worst	sac'h-skol school-bag
gwellaat to improve	

kentel xxv (pemp warn - ugent)

DIVIZ

MONA	Yannig! Yannig!
YANNIG	Ya, petra 'zo?
MONA	Ma, digor din an nor atav, paotr diseven!
YANNIG	Setu! Petra 'zo?
MONA	Klañv eo!
YANNIG	Piv 'zo klañv?
MONA	Koantig 'zo klañv!
YANNIG	Ma, nebeutoc'h-nebeutañ e komprenan! Da gentañ, piv eo Koantig?
MONA	Ma c'hazh an hini eo. Ar c'hazh bihan brav ac'h eus degaset eus ti Yeun.
YANNIG	A, ya, al loen fall en deus krabiset ac'hanon!
MONA	Klañv eo!
YANNIG	Ma Doue! Galvet ac'h eus ar medisin?
MONA	Arabat farsal e-giz-se, Yannig! Sell outañ un tammig ...
YANNIG	Penaos? Amañ 'mañ ganit? Ma Doue!
MONA	E-barzh da sac'h-skol! Ma, petra c'hoarvez gantañ?
YANNIG	N'ouzon ket, Yannig. Yac'h e oa dec'h da noz, mat en deus debret, pesked, un tamm kig, ur mell hini zoken, avalou-douar, riz ... hag un tamm gwastell ouzhpenn ...
MONA	Marteze en deus bet ivez ul logodenn bennak evit echuiñ e dammig pred?
YANNIG	Goude-se eo chomet kousket ...
MONA	Kompren a-walc'h a ran!
YANNIG	... sioul eo chomet kousket hag e-kreiz an noz on bet dihunet gantañ ... Klemm a rae dre e gousk ...
MONA	



NEMO

Digor din an nor, paotr diseven !

YANNIG

MONA

YANNIG

FANCH SINOU

LAN

FANCH

MONA

FANCH

YANNIG

MONA

YANNIG

FANCH

Marteze e huñvree e oa chas war e lerc'h !
... Gwashoc'h-gwashañ eo deut an traoù da
vezañ ... kaer em boa ober flourig dezhañ
... Ne soñj ket dit 'mañ o vont da vervel,
Yannig ?

Arabat dit en em chalañ, Mona. Gouzout a
ran peseurt kleñved en deus da grabiser. Me
ivez am bez gouzañvet diwar ar c'hleñved-se
a-wechoù. Re en deus debret, setu holl ! Lez
anezhañ e-pad un devezh penn-da-benn hep
debrñ tamm : gwellaat a raio dezhañ, buan
... hag e c'hello krabisañ adarre ...

Yannig ! Piv 'zo aze ?

Dont a ra Fañch da welout.

Te an hini eo Mona ... A, d'ar skol emhout
o vont ? ... An dra-se a ra din soñjal :
bez' e oan o vont da c'houlenn gant Yannig
penaos e labour er skol ...

Mat-tre e labour, aotrou Sinou, mat-tre ...

Diskouez a ri din da gaieroù bremañ, mab ?

Ya, tadig, ya ... met ...

Un dra 'zo, aotrou Sinou, prestet en deus
Yannig e gaieroù din ... er gêr 'maint
ganin ... ma fell deoc'h ez in diouzhtu ...

Arabat mont, Mona, arabat ... Ken klañv eo
ar c'hazh bihan ... ma teufe da gaout riv ...
Tad a lavaro dit marteze ... sell 'ta, tad,
petra en deus ar c'hazhig paour ... Abred
a-walc'h e vo dit gwelout ma c'haieroù ar
wech a zeu ...

Ar wech a zeu ! ... Ma, gwelet e vint ar
wech a zeu ... emichañs ... Ha neuze,
petra 'c'hoarvez gant al loen bihan ?

goulennoù

Tomm eo an amzer ? N'eo ket, met tommoc'h-tommañ e teu da vezañ.

Kozh eo Herve ? N'eo ket c'hoazh, met war goshaat ez a.

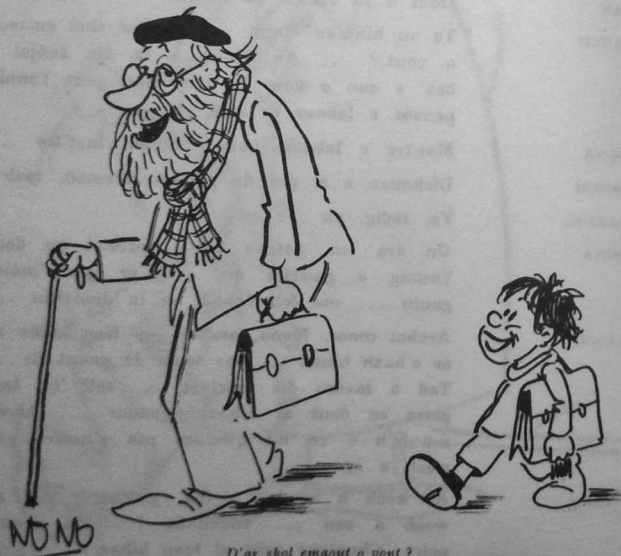
Klañv eo mamm Jakez ? Ya, klañv-bras eo, ha war fallaat ez a bemdez.

Pinvidik oc'h ? N'on ket; paouroc'h-paourañ e teuan da vezañ zoken.

Kalz arc'hant a c'hounezit ? Ne ran ket; nebeut a c'hounezan bremañ, met muioc'h-muiañ a c'hounezin.

Abred e sav diouzh ar mintin ? Siwazh, ne ra ket. Diwezhatoc'h-diwezhatañ e sav zoken.

Klañv eo c'hoazh ? Klañv eo un tammig c'hoazh, met war wellaat ez a.



D'ar skol emañ o vont ?

yezhadur

1. Comparative and Superlative

We have already seen (§§4–5, p.62–63) that comparative and superlative are formed by adding *-oc'h* and *-añ* respectively to the positive form of the adjective. The present lesson gives examples of comparatives and superlatives based on words different from the positive: *gwashoc'h*, *gwashañ* and *muioc'h*, *muiañ*; we had met before with *gwelloc'h*, *gwellañ*. They respectively are comparatives and superlatives of *drouk* or *fall*, of *kalz* and of *mat*; so *gwashoc'h*, *gwashañ* will be translated by 'worse', 'worst'; *muioc'h*, *muiañ* by 'more', 'most'; *gwelloc'h*, *gwellañ* by 'better', 'best'.

2. The sequence comparative + superlative.

Nebeutoc'h-nebeutañ e komprenan. I understand less and less.
Tommoc'h-tommañ e teu da vezan. It's becoming warmer and warmer.

This type of sequence will be translated in English by a repetition of the comparative linked with 'and', or by 'more and more' and 'less and less'.

3. Verbs ending in -aat.

gwellaat a ray dezhañ. he will improve.
war goshaat ez a. he ages (he becomes older and older).

Verbs ending in *-aat* indicate progression towards a state of things: *gwellaat* to improve; *goshaat* to age. Note the construction: *war goshaat ez a* (lit. 'he goes aging').

4. Suffixes.

Breton has a great facility for creating new words by adding suffixes to existing ones; this handbook contains numerous examples of this process. A word such as *labour*, for instance, will give:

labour	:	work
+ at	:	to work
+ er	:	worker
+ erez	:	female worker
+ adeg	:	factory, place where work is carried on by many people together.

Let us review some of these suffixes:

-er is used to form names of agents: *labour*, *labourer*; *bara*, *barer*.

- ez** marks the feminine gender: **micherour, micherourez; labourer, labourerez; mestr, mestrez.**
- our** is another suffix denoting agent or doer: **micher, micherour; marc'had, marc'hadour.**
- erez** (fem. of **-er**) is used to form names of machines and implements (fem. in Breton): **sav** (stem of verb **sevel**), **saverez; yen, yenez; kraz/añ, krazerez.**
- erezh** on the contrary is an abstract suffix denoting the art or technique of a type of activity: **son, sonerez; pesk, peskerezh; fogas/iñ, fogaserezh.**
- adenn** marks an action: **chou/al, chouadenn.** But **-adenn** indicates a single or solitary action, while **-adeg** marks a collective action: **chouadenn** a single shout, **chouadeg** shouting of a crowd.
- us** is used to form adjectives: **spont, spontus; plij/out, plijus.**
- vezh** indicates duration: **miz, mizvezh; noz, nozvezh; bloaz, bloavezh.**

One must remember also the suffix **-ig** a diminutive denoting smallness, endearment, or contempt: **tadig, merc'hig, Koantig** and the suffix **-ad** denoting contents: **bolennad, podad, podezad.**

5. Conjugated prepositions.

One knows that in Breton, as in the other Celtic languages many prepositions may be conjugated. We have met with several of them, and Lesson XV contained two different types of conjugation, given again here below:

S 1	din	evidon
2	dit	evidout
3 m	dezhañ	evitañ
f	dezhi	eviti
P 1	deomp	evidomp
2	deoc'h	evidoc'h
3	dezho	evito

The Impersonal form in **-or**, being rarely used, is not included in this book.

The two patterns of conjugation given above differ from one another in their endings for S 1 (**-in, -on**) and S 2 (**-it, -out**).

It is also worth noticing that a consonant sometimes appears between a preposition and its endings, or that the last consonant of the preposition before the endings undergoes a change which opposes the first and second person to the third one, in the singular as well as in the plural.

(a) Prepositions conjugated like **da**: **gant** and **ouzh**.

S 1	ganin	ouzhin
2	ganit	ouzhit
3 m	gantañ	outañ
f	ganti	outi
P 1	ganeomp	ouzhomp
2	ganeoc'h	ouzhoc'h
3	ganto	outo

(b) Prepositions conjugated like **evit** (same endings): In this book we met with **a, diwar, dre, dreist, en** (e before consonant), **e-giz, eus, evel, evit, hep, war.**

— The following have the same change of consonant (**d/t**): **evel** and **hep**:

S 1	evelon	hepdon
2	evelout	hepdout
3 m	eveltañ	heptañ
f	evelti	hepti
P 1	evelomp	hepdomp
2	eveloc'h	hepdoc'h
3	evelto	hepto

— The following one keeps **t** in all persons: **e-giz**:

S 1	e-giston
2	e-gistout
3 m	e-gistañ
f	e-gisti
P 1	e-gistomp
2	e-gistoc'h
3	e-gisto

— The following keep **n** in all persons: **en, war, diwar**:

S 1	ennon	warnon	diwarnon
2	ennout	warnout	diwarnout
3 m	ennañ	warnañ	diwarnañ
f	enni	warni	diwarni
P 1	ennomp	warnomp	diwarnomp
2	ennoc'h	warnoc'h	diwarnoc'h
3	enno	warno	diwarno

- The following one with **z** in all persons: **dre**

S	1	drezon
	2	dreizout
	3	m drezañ
	f	drezi
P	1	drezomp
	2	drezoec'h
	3	drezo

- The following are conjugated without any insertion of consonant: **dreist**; **dindan**:

S	1	dreiston
	2	dreistout
	3	m dreistañ
	f	dreisti
P	1	dreistomp
	2	dreistoc'h
	3	dreisto

- And finally **a** and **eus** have a single conjugation already studied (p.151), but which may be usefully given here again:

S	1	ac'hanon
	2	ac'hanout
	3	m anezhañ
	f	anezhi
P	1	ac'hanomp
	2	ac'hanoc'h
	3	anezho

poelladennoù

1. Fill in blanks with a comparative or a superlative:

- ... e kavan ur grampouezhenn eget un tamm bara.
- Fall e oa an amzer dec'h; ... eo c'hoazh hiziv; met an deiz a-raok dec'h e oa ar...
- Pinvidik eo hennezh : ... a arc'hant en deus egedon; ha me am eus ... egetañ.
- N'eus ket kalz tud hiziv er skol : dec'h e oa ...; an deiz a-raok dec'h e oa ar ...
- Petra a gavit ar ... : kig pe besked ?

2. Fill in blanks with a sequence *comparative superlative*, using one of the following adjectives: **kreñv**, **klouar**, **aes**, **koant**, **lous**.

- ... e teu al labour da vezañ.
- Debrññ a ra mat : ... e teu da vezañ bemdez.
- Echu eo ar goañv : ... e teuo an amzer da vezañ.
- ... e teu hennezh da vezañ gant an oad !
- ... e teu ar verc'hig-mañ da vezañ.

3. Fill in blanks with phases of the type: **war ... -aat** formed from the following words: **yaouank**, **berr**, **nebeut**, **klouar**, **marc'hadmat**.

- E miz Du ez a an devezhioù ...
- N'eo ket mont ... a reer.
- ... ez aio bremañ an amzer peogwir eo echu ar goañv.
- ... ez aio an hañvourien e miz Gwengolo.
- N'eo ket mont ... an hini'ra ar vuhez.

4. Complete sentences with a word formed by adding to the underlined words one of the following suffixes: **-our**, **-erez**, **-erezh**, **-adenn**, **-adeg**:

- Kalz traoù a zo bet gwerzhet dec'h er ...
- Honnezh eo ar gador hoc'h eus prenet ? Ur ... vat hoc'h eus graet.
- Honnezh a blij dezhi labourat : ul ... eo.
- Garmet he deus ur wech : ar ... am eus klevet.
- Garmou a gleven, ur spont : ... a oa aze, me 'lavar deoc'h !
- Ne blij ket dezhañ farsal : ne blij ket dezhañ ar ...
- Gounit a rae ar vaouez paoz he buhez dre walc'hin dilhad lous an dud all : ... e oa-hi.
- Pell int chomet da c'hoarzhin ha da evañ : ... hag ... a zo bet a-hed an noz.
- Atav e vez ar plac'hig-mañ hanter-gousket : ur ... eo.
- Hennezh a oar gwerzhañ traoù : ur ... mat eo.

5. Complete sentences with conjugated forms of the prepositions given between brackets (person required is given also between brackets):

- Lammet en deus ... (dreist, P 3).
- Morse n'em eus gwelet unan ... (e-giz, S 3 f).
- ... e rae mamm boued ken mat ! (evit, P 1).
- Ne c'hello ober netra ... (hep, S 1).
- Ne chom tamm bara ebet ... ? (gant, P 2).
- N'anavezan hini ebet ... (evel, S 3 m).

- Kouezhet eo ... pa ne oamp ket o c'hortoz (war, P 2).
- N'anavezan ket ... (a, S 3 m).
- Ne sell ket an dra-se ... (ouzh, P 3).
- Arabat c'hoarzhin ... ! (war, P 3).

6. Select from the text of 'DIVIZ' the mutations (or absence of them) indicating gender of words.

7. Ask ten questions about the text and answer them.

A

a, IV, of, from
 abaoe, IX, since (time)
 abardaez, XV, evening, afternoon
 a-benn ..., XIII, within, in (time)
 a-benn arc'hoazh, III, by tomorrow
 abred, XII, early
 adalek, XXIV, from, since (time)
 adarre, V, again
 a-dreñv, IV, back
 a-enep, XVI, against
 aer, XII, air
 aes, III, easy
 aes, XVII, practical, handy
 aet, IV, past part. of *mont* gone
 Afrika, V, Africa
 a-greiz-holl, XVII, suddenly
 a-hed, XVI, along
 ac'han, ac'han da zimeurzh, XV, from now to Tuesday
 alc'hwez, XVIII, key
 alies, XIII, often
 all, III, other
 alumenn-vioù, IX, omelette
 amañ, I, here
 amann, VI, butter
 amzer, I, weather; time
 an, ar, al, I, the
 anat, III, obvious
 anavezout, XV, to know
 Anna, I, Ann
 anjiner, VII, tease
 anv, IV, name
 al ... -mañ, I, this (adj.)
 an ... -se, I, that (adj.)
 an Antilhez, XVIII, West Indies
 an Aotrou Kere, I, Mr Kere
 aod, VIII, coast, sea-front
 aon, VIII, fear
 aotre, XXIII, licence, permit
 aour, XVIII, gold
 arabat, X, do not!
 a-raok, IV, front; before
 arc'hant, XI, money; XVIII, silver
 ar C'hastreg, IX, family name
 ar Yonkour, IX, family name
 armel, XV, press, wardrobe
 arsa!, XVI, well!
 a-sav, chom a-sav, XII, to stop
 asied, XIV, plate
 atav, V, always

VOCABULARY

aval, II, apple
 aval-douar, VI, potato
 avat, 'vat, VII, but, indeed
 avel, II, wind
 a-walc'h, VII, enough
 a-wechoù, XIV, sometimes
 aze, I, there
 azezañ, XVIII, to sit down
 B
 bae, XX, bay
 bag, VIII, boat
 bale, XV, to march, to walk
 bann, VI, drink (of)
 bara, IX, bread
 bara 'mann, IX, bread and butter
 barara, IX, baker
 barrad amzer fall, XV, squall, squally weather
 barrek, XXIII, able
 barr-livañ, XIX, painting-brush
 beaj, XXI, journey, trip
 beajñ, V, to travel
 bed, XXIII, world
 Penaos 'mañ ar bed? How are you?
 bemdez, V, every day
 bemnoz, XIX, every night
 bennak, un dra bennak, V, something
 bennozh Doue, XXII, thank you
 bep an amzer, XXIV, once in a while
 bepred, XX, always
 bern, XVII, lots, heaps (of)
 bern, XXIII, heap
 bernout, XXIII, to matter;
 ne vern, it does not matter
 berr, III, short
 betek, VIII, up to...
 bevañ, XXIII, to live
 bezañ, IV, to be
 bier, XVIII, beer
 bihan, II, small, little
 bilhed, XII, ticket
 birviñ, XXI, to boil
 bisig, VIII, kitten
 blenian, XXI, to drive
 bleunioù, XIII, flowers
 bleun, XVIII, hair
 bloaz, XVIII, year
 bolennad, XVII, bowlful
 botoù, XV, shoes
 boued, IX, food
 bragou, XIX, trousers, pants

bras, III, large, big, tall
 brav, I, nice, lovely
 bremañ, I, now
 bremañ, XXI, presently, soon
 breur, V, brother
 brezhonek, I, Breton (in Breton language)
 bro, XX, country
 broust, XIX, brush
 broust-dent, XV, tooth-brush
 brozh, XXII, skirt
 buan, V, quickly, swiftly
 bugale, XI, children
 bugel, IV, child
 buhez, III, life
 buoc'h, XXIII, cow

K
 kador, XI, chair
 kador-vrec'h, XIV, arm-chair
 kae, XX, quay
 kaer, V, fine, beautiful
 kaezh, paour kaezh, IX, poor
 kafe, VI, coffee
 kaier, X, copy-book
 kalet, XI, hard
 kalon, XIII, heart
 kalz, II, many, a lot of
 kambr, XV, bedroom
 kanaan, XVIII, to sing
 kanastell, XVIII, sideboard
 kann, XII, fight
 kannet, XVI, beaten
 kant, XXI, a hundred
 kantren, XV, to rove, to roam
 kaol, XXII, cabbages
 kaoter, XXI, cooking-pot
 kaotigell, XVII, jam
 kaout, XII, to have
 kaoz, VII, conversation
 kard-er, XIV, quarter of an hour
 kargañ, VIII, to load
 karned, XXII, note-book
 karout, XV, to love
 karr, IV, car
 karrdi, XIX, garage
 karr-boutin, IV, bus
 karr-nij, XII, aeroplane
 kas, XVI, to send
 kastell, XVIII, castle
 Katell, IX, Catherine, Kathleen
 kavout, IX, to find
 kavout mat, IX, to like
 kazetenn, VII, newspaper
 kazetennerez, VII, journalist, reporter (fem.)
 kazh, VIII, cat
 keflusker, XVIII, engine

kegin, XV, kitchen
 keit, abaoe keit amzer, XIV, for so long
 kelenner, XVII, professor, teacher
 kelou, IX, news
 kemener, XXII, tailor
 kement, XXII, so much
 kement-se, XXIV, all those things
 kemer, XV, to take
 Kemper, IV, Quimper (town)
 ken!, V, so! + adj.
 ken, IX, only
 ken..., XIV, so that...
 ken ac'han..., XXIV, until...
 kenavo, II, good-bye
 kenderv, XXIII, male cousin
 kentañ, first; da gentañ, XII, firstly
 kentel, III, lesson
 kentoc'h, XV, rather, sooner
 kenwerzhour, XII, shopkeeper, merchant
 kêr, IV, town, home; e kêr, in town
 er gêr, at home
 kêr, XI, farm
 ker, V, dear
 kerc'hat, XIX, to fetch
 kezeg, XII, horses
 kezeg-koad, XII, merry-go-round
 ki, VIII, dog
 kig, VI, meat
 kilhog, XXIII, cock
 kilometr, XXIII, kilometre
 kirri, XV, cars
 kizhier, XVII, cats
 klañv, XIX, ill, sick
 klask, X, to look for, to try
 kleiz, XVIII, left (side)
 klemm, XXV, to complain
 kleñved, XXV, illness, disease
 kleuz, XIII, ditch
 klevout, IX, to hear
 klouar, XXIII, tepid, warm
 koad, XII, wood
 koan, VIII, dinner (night meal)
 koantig!, XXV, pet's name: koant - pretty
 kof, VII, 'tummy', stomach
 kolier, XXII, collar
 koll, XII, to lose
 kompren, VIII, to understand
 komz, XIII, to speak
 kontañ, XI, to tell
 korn, XIII, corner
 korser, XVIII, privateer
 kouer, XII, peasant
 kouezhañ, XXIII, to fall
 koulskoude, XIII, however
 koumoul, XIII, clouds
 kousk, XXV, sleep

kousket, VIII, to sleep
 koustañ, XIV, to cost
 kozh, V, old
 krabiset, XXIII, scratched
 krampouezh, VI, pancakes
 kraou, XXIII, cow-shed, sty
 krapat, XXIII, to climb up
 krazenn, XVII, rusk, toast
 krazerez tredan, XVII, electric-toaster
 krazet, XVII, toasted
 kredin, XXI, to believe
 krec'henn, XXIII, hill, gradient
 kreizkêr, VIII, city-centre
 kroc'henn, XVIII, skin
 krubuilh, XXIII, en e gubuilh, in his bosom
 kuit, mont kuit, VIII, to leave, to go away
 kuzhat, XVII, to hide

D
 da, II, your (sing.)
 da, III, for, to
 da gentañ-holl, XIX, first of all
 dal!, II, take!
 dalc'het, XXIII, p.p. of dere'hel, to keep
 dañs, XX, to dance
 dantelezhenn, XX, a strip of lace
 daou, IX, two
 daouzek, XII, twelve
 daouarn, XIV, hands
 daoulagad, XVIII, eyes
 daoulamm, d'an d., XXII, at full speed
 debriñ, V, to eat
 dek, X, ten
 degas, X, to bring
 dehou, XVIII, right (side)
 dec'h, III, yesterday
 deiz, III, day
 deliou, XX, leaves
 demat!, I, devezh mat!, good day!
 den, I, person, man
 deomp!, XII, let us go!
 deskiñ, III, to learn
 deu, IX, stem of dont: to come
 deus!, IV, come!
 deut, IV, past part. of dont to come
 devezh, IX, duration of day
 diaes, XVI, difficult
 diaoul, XVII, devil
 dibab, XIX, to choose
 dibaoez, XXIV, continuously
 dienn, XII, cream
 dienn-skorn, XVIII, ice-cream
 digeriñ, XVII, to open
 digor, XXII, open
 digwener, IX, Friday
 dihunin, XXV, to wake up

dija, IV, already
 dijuni, XVII, breakfast
 dilhad, V, clothes, garments
 dilun, IX, Monday
 dimerc'her, IX, Wednesday
 dimeurzh, IX, Tuesday
 dimezell, IV, Miss
 dimeziñ, IX, to marry
 diouzh, XXIII, from
 diouzhtu, XIV, immediately
 diouzh an noz, XVI, in the evening
 dirak, V, in front of
 diriaou, IX, Thursday
 disadorn, IX, Saturday
 diskar-amzer, XIII, autumn
 diskenn, VIII, to go down
 diskenn (gant), XVI, to go down
 diskouez, X, to show
 diseven, XXV, unmannerly, impolite
 disoñj, XV, forgetful
 disoñjal, XV, to forget
 dispar, XXI, unrivalled, marvellous
 dispign, XVI, to spend
 distagañ, XXII, to pronounce
 dister, XXIV, indifferent, poor (quality)
 distreñ, XXIV, to come back
 disul, IX, Sunday
 div, XI, two (fem.)
 divalav, V, ugly
 divskouarn, XVIII, ears
 diwall, XII, to watch, to mind
 diwar, XXII, from (upon)
 diwar he from, XVI, in her fright
 diwezhat, XIV, late
 dleout, XXIV, must
 dont, VII, to come
 dor, XVII, door
 an nor, XVIII, the door
 douar, XXIV, land, ground, earth
 douar bras, XVIII, mainland
 Douarnenez, VII, n. of town
 Doue: ma Doue!, IX, My God!
 dougen, XVI, to carry
 dour, VI, water
 dousenn, XXIII, dozen
 dre chañs, II, luckily
 dreist, XXIII, over, above
 dreist-holl, XIII, above all, especially
 dremm, XIX, face
 droch, XXII, ridiculous
 drouk, XXIII, wicked, vicious
 du, V, black
 du-hont, XXI, over there
 du-man, VII, over here, at home
 du-se, VI, over there

E

e, II, in, into
e, IV, his, its (masc.)
e-barzh, V, into, inside
ebet, II, at all
ebeul, XXIII, foal
e-keit-se, XVI, meanwhile
e-kichen, IV, near
e-kreiz, XVII, in the middle of
e-giz-se, XV, in that way
echu, IX, finished, ended
echuiñ, VI, to finish, to end
eil, XXII, second
eizh, VIII, eight
emichañs, X, week
emichañs, XVI, probably, very likely
eñ, VII, he
enaou, war enaou, XV, "on" (light)
enaouiñ, XXI, to light
en-dro, VII, again, back
en-dro, mont, X, to work (machine)
enezenn, XVIII, isle, island
eno, XVI, there
eoutr, XV, uncle
Eost, XX, August (month)
e-pad, XVII, during
er gêr, II, at home
erc'h, XIII, snow
er-maez, XXIII, outside, out
erru, IV, arrived
e-tal, off, facing
eur, IX, hour
eured, IX, wedding
eurvezh, XXII, duration of an hour
eus, III, of, from
evañ, VI, to drink
evel, III, as like
evit, I, for, in order to
ezhomm, IV, need, want

F

fall, III, bad
Fañch, IV, n. short for Francis
fardañ, IX, to prepare
farsal, XXV, to joke
fellout, ma fell dit, XVII, if you wish
fenozh, XV, tonight
flamm, XXIV, flame
flourig, XXV, pat
foar, XXI, fair
fogaser, XXI, booster
fogaserezh, XXI, boasting
fornigell, XXI, range, cooker
forzh pegement, XII, ever so many
forzh penaos, X, anyhow, in any case

forzh peseurt, XI, no matter what...
fresk, VI, fresh
fri, XII, nose
frilien, XV, handkerchief
fritet, VI, fried
from, diwar he from, XVI, in her fright
frouezh, IX, fruit
fulor, mont e fulor, X, to get angry
fuloriñ, X, to get angry
fur, IV, good, wise

G

gallek, I, French (in the French language)
galv-, XVII, stem of *gervel*, to call
galvet, XXV, called, named
ganet, XXIII, past part. of *genel*, born
gant, I, with
gant, ul levra zo gant Mona, I, Mona has
a book
gar, XXI, railway-station
garmañ, XII, to call, to shout
gaz, XXI, gas
gellout, XXII, to be able
geot, V, grass
gervel, XXII, to call
giz, IV, custom, fashion
glas, I, blue
glav, II, rain
glebiañ, XXIV, to wet
gloan, XXII, wool
gloazañ, XXIII, to wound
goañv, XIII, winter
goap, ober goap, XIX, to mock
gortoz, IV, to wait for, to expect
goude, III, after (prep.)
goude ma..., XVI, after (conj.)
goude-se, VI, afterwards
goulenn, VIII, to ask
goulou, XV, light
gouleier, XX, lights
gounit, XI, to earn
gounez-, XVII, stem of *gounit*.
goustad, XVIII, slowly, gently
goustadik, XVIII, slowly
gouzañv, XXV, to suffer
gouzout, XII, to know
graet, XI, done, made
(g)ra, XI, stem of *ober*
gwalc'hiñ, XIV, to wash
gwall (vihan), XVII, pretty (small)
gwasked, XXIII, shelter
gwashoc'h, gwashañ, XXV, worse, the worst
gwastell, XII, cake
gwaz, XVII, husband
gwech, IV, time (as in once, twice, three times)

gwechall, VII, formerly, once
gwele, XVII, bed
gwellaat, XXV, to improve
gwelloc'h, XIV, better
gwelout, IV, to see
gwener, IX, Friday
gwenn, V, white
gwer, V, green
gwer, XIV, glasses
gwerzhañ, X, to sell
gwez, XIII, trees
gwez avaloù, XVIII, apple-trees
gwez derv, XVIII, oak-trees
gwezenn, XVII, tree
gwin, XV, wine
gwinizh, XXIII, wheat
gwir, III, true
gwiskañ, XIX, to put on (dress)
gwreg, XII, wife
gwez, XXIV, heat

H

ha, hag, I, and
hanter, XVI, half
hanter-eur, XXI, half an hour
hanternoz, XIV, midnight
hañv, XIII, summer
hañvour, XVIII, tourist
hastañ, XV, to hurry up
hegarat, IV, kind, nice
hemañ, VIII, this one (masc.)
hennezh, VIII, that one (masc.)
hent, VII, road, way
heñvel (ouzh), X, similar to
heol, I, sun
hep, VII, without
hepken, III, only
hepdale, V, soon
Herle, XIV, masc. n. Herlé
heul, XXIII, wake, track
d'he heul, in her wake, with her
hi, VII, she
an hini, V, the one, that
hir, III, long
hiziv, III, to day
holl, XII, all
homañ, VIII, this one (fem.)
honhez, V, that one (fem.)
houad, XXIII, duck
houidi, XXIII, ducks
huñvreal, XXV, to dream

CH

chakod, XII, pocket
chalet, XVIII, worried
chañs, dre chañs, II, luckily

chaoser, XVIII, pier, causeway
chas, XXIII, dogs
chekenn, XXII, cheque
cholori, XII, din, uproar
chom, VII, to stay, to live (in)
choudenn, XVI, shout
choual, XV, to shout
chug-frouezh, VI, fruit-juice
chupenn, XVIII, jacket, coat

C'H

c'hoant, VII, desire, longing
c'hoar, XI, sister
c'hoari, XVI, game, play
c'hoarvezout, XV, to happen
c'hoarzh, XII, laughter
c'hoarzhin, XII, to laugh
c'hoazh, I, still, yet, more, else, again
c'hwec'h, VI, six
c'hwec'h, XXIII, smell
c'hwetek, XVI, sixteen

I

imoret-fall, XIII, in a (bad) temper, cross
ingal, XX, same
ingal eo din, it is the same to me
istor, X, history, story
itron, VI, Mrs., lady, Madam
ivez, I, also, too
Iwerzhon, II, Ireland
izel XIII, low

Y

ya, I, yes
yac'h, XIX, in good health
yac'h pesk, XIX, as fit as a fiddle
Yannig, I, Johnny
yaou, IX, Thursday
yaouank, IV, young
yaouankizoù, XXII, (the) youngsters
yar, XXIII, hen
yec'hed, XXIII, health
yen, XIII, cold
yenez, XXI, refrigerator
yer, XI, hens
Yeun, XXIII, masc. n. Yves

J

Jakez, XXI, James
jiletenn, XIX, jumper, jersey
Joz, XVII, Joe
just, IV, exactly

L

labour, II, work
labouradeg, II, factory
labourat, X, to work

labourer-douar, XI, farmer
labous, XIII, bird
labous-mor, VIII, sea-bird
lakaat, lakat, IX, to put, to place
laezh, VI, milk
lagad, XVIII, eye
lamm, VIII, jump, leap
lamm, VIII, to jump, to leap
Lan, Alan (pet form)
laosk, stem of *leuskel*, to let
laouen, X, glad, merry
lavarout, VIII, to say
ledañ, XI, to spread
lec'h, IV, space, room
lec'h, VII, place
lein, VI, lunch
lein, XIX, ceiling
lenn, XII, to read
war e lerc'h, XXV, on his tracks, after him
letonenn, XVII, lawn
leue, XXIII, calf
leun, XII, full
leur, XIX, floor
leuskel (laosk), XVI, to let, to leave
levenez, XVI, happiness, joy
levr, I, book
lezel, XV, to let, to allow
lezet, IV, left
lien, XIX, linen
limigoñ, XII, sweets
liorz, XI, garden
liv, I, colour
livañ, XIX, to paint
lizher, XX, letter
loar, XX, moon
loen, XII, animal
logodenn, XXV, mouse
lochenn, XVII, shed
lojeiz, XVII, lodgings, flat
lonkañ, XVIII, to swallow
lotiri, XII, raffle, draw
lous, XIV, dirty
lun, IX, Monday

M
ma!, II, well!
ma, IX, my
ma, IX, if
mab, II, son
maez, XI, country(side)
malizenn, XV, suitcase
mall, XV, haste
mamm, II, mother
mamm-gozh, X, grand-mother
maneg, XXII, glove

mann, XVI, nought, zero
mantell, XXII, overcoat
maouez, XXV, woman
mare, XXIV, moment, time
marc'h, XII, horse
marc'hadmat, V, cheap
marc'hadour, XX, shopkeeper, merchant
marc'h-houarn, XXIII, bicycle
Marjanig, XIX, Mary-Jane
marnaoniet, XXIII, famished
mar plij, VI, if you please
marteze, III, perhaps
martolod, XII, sailor
mat, II, good
match, XVI, match
medisin, XIX, physician, doctor
mein, XXI, stones
melen, V, yellow
mell, XVII, huge
mell-droad, XVI, foot-ball
memes tra, XIV, all the same
mereuri, XXIII, farm
mergodenn, merc'hodenn, XII, doll
merc'her, IX, Wednesday
merc'h, II, daughter
mervel, XXV, to die
mestr, VIII, skipper, master
mestrez-skol, VII, school-mistress
mestr-skol, I, school-master
met, I, but
meur a, VIII, more than one..., several
meurzh, IX, Tuesday
micher, V, trade, calling, profession
micherour, XII, worker (m.)
micherourez, II, worker (f.)
mignon, XIV, friend
mintin, XV, morning
mirdi, XVI, museum
miz, XV, month
miz Eost, XX, August
miz Mae, XX, May
miz Mezheven, XX, June
miz Here, XX, October
mizvezh, XXIV, month (length of)
moereb, XIV, aunt
moged, XXIV, smoke
moger, XIX, wall
moc'h, XXIII, pigs
Mona, I, fem. n. Mona
mont, IV, to go
mont kuit, VIII, to go away
mont en-dro, X, to work (of machine)
mor, I, sea
morse, VII, never
mouar, XIII, blackberries

mouchouer, XV, handkerchief
mous, IV, galley-boy
mousc'hoarzhin, XV, to smile
mui, IV, more
muioch, XX, more
munud, XII, minute
munutenn, XVI, minute

N
na!, IV, how!
naet, XIX, clean
nag, V, nor
nann, I, no
naon, VI, hunger, appetite
naontek, XIX, nineteen
nav, IX, nine
nebeut, XI, little (not much)
neizh, XIII, nest
nemet, VIII, only
netra, VII, nothing
neudenn, XXIV, thread
neuze, I, then
ne vern, XXI, no matter
nevez, V, new
nevez, XXII, new
nevez-hañv, XII, spring
nijal, XXIII, to fly
nijva, XXIV, airport
niz, XVII, nephew
Nol, IX, m.n. short for Gwenole
notenn, X, note
noz, XI, night
nozvezh, XXIV, duration of night

O
oabl, I, sky
oad, XVIII, age
oaled, XXIV, fire-place, hearth
ober, XI, to do
ospital, XXIV, hospital
ostaleri, VI, inn
ouzhpenn, XXV, moreover

P
pa, X, when
pakad, XII, parcel
padout, XIII, to last
paner, VIII, basket
paotr, I, boy, lad
paouez, XXI, to stop, to cease
paour, IV, poor
pardon, XII, festival
Pask, XIII, Easter
pasianted, VII, patience
pe?, I, what (adj.)
pe, VI, or (conj.)
pebezh!, XXI, what a...!

peder, XIII, four (fem.)
pediñ, X, to pray
pegeit, XIII, how long?
pegeit amzer, XI, how long?
pegement?, V, how much?
pegiñ, XIII, how!
pegiñ e, XX, to catch
pegoulz, III, when?
pehini, V, which one?
pelec'h, II, where?
pell, II, far (adv.)
pell, VI, long (adv.)
pellgomz, XXI, telephone
pemoc'h, XXIII, pig
pemp, V, five
pemzek, XV, fifteen
pemzektez, XIII, fortnight
penaos, VIII, how
penn, XX, head
penn-da-benn, XXV, completely, entirely
penn-devezh, XXII, half-day
peogwir, XXI, because
peoc'h, VII, peace
pep, IX, every, each
per, XIII, pears
perak, V, why?
pesk, VIII, fish
peskerez, XX, fishing
pesketa, X, to fish
pesketour, II, fisherman
peseurt, V, what? what kind of?
pet?, XIII, how many?
petra, I, what
pevar, IX, four (masc.)
pevare, XXIV, fourth
pevarzek, XIV, fourteen
pezh : ar pezh, XXI, what
pik, XIX, dot, spot
pignat gant, XVI, to go up
pijama, XV, pyjamas
pillig, XIV, griddle
pinvidik, XVIII, rich, wealthy
piv, I, who?
plac'h, XVIII, maid
plac'h, XX, girl
plasenn, IV, town square
plijadur, VI, pleasure
plijet, IV, pleased
plijout, XI, to please
plijus, V, pleasant, nice
plouz, XXIII, straw
poan, XVIII, ache, pain
poazhañ, X, to cook
pod, XXI, pot
podad, XIX, contents of a pot

podezad, XIX, contents of a basin
 poent eo, V, it is time
 pondalez, XVIII, landing
 porzh, II, yard
 porzh, VIII, harbour
 Poullann, XI, place-name
 pour, XXII, leaks
 pourmen, IV, to go for a walk
 pourmenadenn, XVII, walk, stroll, spin
 pred, XXV, meal
 prenañ, IX, to buy
 prenestr, XV, window
 prest, XIV, ready
 prestañ, to lend
 prizius, XVIII, precious
 R
 rak, XXI, for, because
 rankout, XI, to have to
 re, ar re yaouank, XI, the young ones
 re, IV, too, too much
 redek, XI, to run
 reiñ, XV, to give
 renkiñ, X, to fix, to repair
 respont, IV, to answer
 respont, XIV, answer
 ret, XIX, necessary
 ribl ar straed, XVIII, footpath, sidewalk
 riv, XXV, cold, chill
 riz, XXV, rice
 Roazhon, XV, Rennes (city)
 rod, XXI, (steering)-wheel
 roet (<reiñ), XXI, given
 roched, XV, shirt
 roll, XIX, roller
 roued, XX, net
 rous, XX, light-brown, mousey
 Rozenn, IX, Rose
 rumm, ur rumm botoù, XV, pair, a pair
 of shoes
 ruz, I, red
 S
 sadorn, IX, Saturday
 sae, V, dress
 safar, XXIII, din
 sac'h, XXI, bag
 sac'h-skol, XXV, school-bag
 sac'h-sport, XV, sports-bag
 sal-debriñ, XVI, dining-room
 samm, XX, burden, load
 Sant Malo, XVII, Saint-Malo (city)
 saout, XI, cows
 saozneg, X, English (language)
 saverez, XVII, lift
 skalieroù, XVI, stairs
 skañv, XV, light (adj.)

skingomz, X, radio
 skinwel, XIV, television
 sklaer, XVIII, bright, fair
 sklerijenn, XX, light
 skol, I, school
 skorn, XX, ice
 skouarn, XVIII, ear
 skrivañ, XV, to write
 skubañ, XX, to sweep
 skudellad, XVII, (a) bowlful
 skuizh, IV, tired, weary
 skuizhañ, XXIV, to tire
 sec'h, XXIV, dry
 sec'hed, VI, thirst
 sec'hiñ, XX, to dry
 seitek, XVII, seventeen
 seizh, VII, seven
 selaou, III, to listen
 sellout ouzh, V, to look at
 seniñ, XXI, to ring, to sound
 serriñ, XV, to close, to shut
 servijout, XVIII, to serve
 setu, I, here is
 seurt, XIII, kind, sort
 sevel, XI, to bring up
 sikour, XIX, to help
 sioul, VII, quiet
 sirk, XII, circus
 siwazh!, II, alas!
 sizhun, XIII, week
 soavon, XIX, soap
 sonerezh, X, music
 soñj, e soñj e oa..., XIV, he intended to...
 soñjal, X, to think
 sot, IV, fool, mad
 soubenn, XVII, soup
 speredek, XV, intelligent, clever
 splann, XIX, bright, sparkling
 spont, XII, fright
 spontañ, XV, to frighten
 spontus, XXIII, frightening
 sport, XIV, sport
 stag, XVIII, linked
 stagañ, XVIII, to tie
 stal, V, shop
 stammenn, XV, jersey, jumper
 strejañ, XVI, to drag
 straed, XVI, street
 studiañ, X, to study
 sul, IX, Sunday
 sur, III, sure
 T
 'ta, I, then, do (to insist)
 taksi, XXI, taxi
 tad, II, father

tad-kozh, XI, grand-father
 tagañ, XVIII, to attack
 tachenn, XXI, ground, area
 tal, XVIII, forehead
 talvezout, XXII, to be worth
 tamm, VI, piece
 tamm ebet, XXI, not at all
 un tammig, II, a bit
 tan, XIII, fire
 taol, an daol, XI, table, the table
 tapout, XIV, to take, to seize
 tarv, XXIII, bull
 tarzh, XX, breaker, billow
 tasad, XVII, cupful
 te, XVII, tea
 teir, XIII, three (fem.)
 tenn, VIII, hard, difficult
 tennañ, XIV, to pull
 terriñ, X, to break
 terzhienn, XIX, fever
 teurel, XX, to throw
 tevenn, XX, cliff
 ti, I, house
 tiez, XVII, houses
 tizh, XXI, speed
 toenn, XVII, roof
 tog, XXII, hat
 tomm, I, warm, hot
 tommheoliañ, XXIV, to bask in the sun,
 to sunbathe
 torr-, stem of terriñ, X, to break
 tost, XI, near
 toull, XX, hole
 tourist, XVIII, tourist
 tour-tan, XX, light-house
 tra, V, IX, XXIV, thing
 traktour, XXIII, tractor
 traezh, V, sand
 traezhenn, XVII, beach, strand
 traoù, VII, things
 -tre, III, completely, very
 tre, mont tre, XX, to go in
 trede, XXIV, third
 tregont, XXI, thirty
 trec'h, XX, victory
 tremen, IX, to pass
 tremen, XXI, over
 tren, XV, train
 treut, XVII, thin, skinny
 tri, IX, three
 trist, XIII, sad
 triwech'h, XVIII, eighteen
 trizek, XIII, thirteen
 tro, XIV, turn, ober un dro, to go for
 a stroll

troad, XXI, foot
 troer-pladennoù, X, record-player
 trouz, IV, noise
 trugarez, II, thank-you
 tu, un tu bennak, VII, somewhere
 tu : n'eus ket tu da..., XIX, there are no
 means of
 tud, XI, parents (father & mother)
 tud, XII, people
 tud-kozh, XI, grand-parents
 tuchantik, VIII, soon
 U
 ugent, XXI, twenty
 uhel, VIII, high
 un, ur, ul, I, a, an
 unan, III, one (pronoun)
 unan : ma-unan, XX, alone, on my own
 unnek, XI, eleven

V
 vakañsoù, XIII, holidays
 'vat, VII, but, indeed
 ne vern, XXI, it does not matter
 vi, VI, egg

W
 war, IV, on, upon
 war-bouez nebeut, XXIV, or nearly so
 war-dro, ober war-dro, XI, to look after...
 war e lerc'h, XXV, on his tracks, after him
 war enaou, XV, (of light) 'on'
 warc'hoazh, III, tomorrow
 warlene, XV, last year

Z
 zoken, XII, even
 zoken ma, XXII, even if

BOOKS AND OTHER AIDS FOR THE STUDENT OF BRETON

1. Slides

A series of slides ('Diapositives' in French) corresponding to the lessons in *Brezhoneg Buan Hag Aes* (26 slides including an introduction). Each slide projection represents a scene as portrayed in the lesson with all the elements necessary to explain and understand the text.

2. Exercise Manual: KOMZIT HA SKRIVIT BREZHONEG

Contains nearly one thousand exercises based on the lessons in *Brezhoneg Buan Hag Aes*.

3. Records: KENTELIOÙ KENTAÑ E BREZHONEG

The two records in the album give the exact pronunciation of the Breton language.

4. BREZHONEG BEMDEZ

A book of practice drills based on the lessons in *Brezhoneg Buan Hag Aes*.

All the above as well as the original French edition of *Brezhoneg Buan Hag Aes* are available from:

Editions Omnivox,
8 rue de Berri,
75008 Paris.

AL LIAMM

A bi-monthly review devoted to the Breton language and literature is obtainable from:

Editor: Ronan Huon,
"Gwaremm ar Groaz",
2 Venelle Poulbriquen,
29200 BREST.

BREZHONEG ...BUAN HAG AES

This English edition of Brezhoneg buan hag aes, adapted from the French of Per Denez (S.I.R.S. OMNIVOX, Paris), aims to supply a need long felt by teachers of Breton to English-speaking students. While excellent books in English are available for the advanced student of Breton, this is the first book to appear in English for use as an introduction to the study of the Breton language.

Published 1977

by

CORK UNIVERSITY PRESS

University College

Cork

Ireland

ISBN 0 - 902561 - 11 - 1